

**YHTEISÖSOSIAALITYÖ – TOIMINTAA, PUHETTA
JA TULKINTAA AIKUISSOSIAALITYÖN KONTEKSTISSA**

Tytti Sarika Hytti

Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
Sosiaalityö
Pro gradu -tutkielma
Maaliskuu 2013

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Sosiaalitieteiden laitos	
Tekijä – Författare – Author Tytti Sarika Hytti			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Yhteisösosiaalityö - toimintaa, puhetta ja tulkintaa aikuissosiaalityön kontekstissa			
Oppiaine – Läroämne – Subject Sosiaalityö			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu – tutkielma	Aika – Datum – Month and year Maaliskuu 2013	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 93 sivua + lähteet 9 sivua ja 3 liitettä	
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Yhteisösosiaalityö on osa sosiaalityön aatehistoriallista taustaa Jane Addamsin setlementtiperinteen ansiosta. Se voidaan nähdä erilaisia näkökulmia integroivana käsitteenä, ja siitä on olemassa erilaisia sosiaalipoliittisia diskursseja. Yhteisöllisen työotteen paikka sosiaalihuollon palvelurakenteessa ei kuitenkaan tänä päivänä ole osana kunnallista sosiaalityötä itsestään selvä. Tämän tutkielman tavoitteena on analysoida sitä, miten sosiaalityöntekijät keskustelevat ja rakentavat yhteisösosiaalityötä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa eli järjestetyissä ryhmäkeskusteluissa ja miltä se näyttää kunnallisen perussosiaalityön kontekstissa.</p> <p>Tässä tutkielmassa käytetään aineistona alueanalyysiprosessin aikana huhtikuun 2011 - maaliskuun 2012 välillä nauhoitettuja sosiaalialan työntekijöiden keskustelutilaisuuksia. Analyysissä fokus on diskursiivisten puhekäytäntöjen analyysissä. Diskurssit nähdään puhekäytäntöinä, jotka muokkaavat kohteensa. Lähtökohta diskurssien määrittämiselle on se, että toimijat kiinnittyvät diskursseihin erilaisten positioiden kautta. Diskurssien vaihtelua puheessa etsittiin analysoimalla samankaltaisuutta ja erilaisuutta sisällöissä ja rakenteessa.</p> <p>Ryhmäkeskusteluiden aikana yhteisösosiaalityöstä tuli esille monia erilaisia diskursseja. Yhtenä tapana oli nähdä yhteisösosiaalityö muiden toimijoiden tehtävänä, jolloin korostettiin myös vapaaehtoisten vastuuta. Toinen tapa oli määritellä yhteisösosiaalityö jalkautumiseksi ulos toimistosta tapaamaan asiakkaita asukastiloissa. Keskustelujen aikana jalkautuvaa työtä reflektoidiin ja yhteisösosiaalityö alettiin nähdä enemmän ehkäisevänä ja alueellisenä työotteenä. Tällöin korostettiin kumppanuutta alueen toimijoiden kanssa ja verkostoissa toimimista. Alueen avoimet tilat nähtiin mahdollisuutena kohdata alueen asukkaita. Yhteisösosiaalityö määrittyi myös omien asiakkaiden osallistumisen edistämiseksi joko aktiivisella tai voimaannuttamalla. Ensimmäisessä asiakkaat nähtiin passiivisina ja katsottiin, että asiakkaiden hyvinvointia voi parantaa integroimalla heidät asuinalueeseen. Voimaannuttamalla asiakasta tuetaan osallistumaan ja tulemaan yhteisöjen jäseneksi hänen omista lähtökohdistaan käsin. Yhteisösosiaalityö nähtiin lisäksi rakenteisiin vaikuttamisena asuinalueella ja alueen kehittämistyönä. Osallistuminen asuinalueen toimintaan nähtiin keinoksi vaikuttaa rakenteisiin. Vaikuttaminen alueen asioihin nähtiin tapahtuvan pitkäkestoisen prosessin kautta, mihin tarvitaan vakautta organisaation rakenteilta. Yhteisösosiaalityötä ei nähty kuitenkaan asukkaiden mobilisointina asuinalueen kehittämistyöhön, tai asukkaiden osallisuutta ei määritelty yhteisösosiaalityön tavoitteeksi.</p> <p>Nämä erilaiset diskurssit kertovat moninaisesta yhteisösosiaalityön käsitteestä. Keskusteluiden alussa näkökulma yhteisösosiaalityöhön oli kapea, mutta erilaiset näkökulmat alkoivat avautua keskusteluiden loppua kohden. Diskurssit voivat näkyä aikuissosiaalityössä erilaisina yhteisösosiaalityön otteina ja käytännöissä on mahdollista yhdistää näkökulmia erilaisista diskursseista. Tärkeää kuitenkin on, että työyhteisössä jatkuu kriittinen reflektio siitä, millaiset diskurssit ohjaavat käytäntöjä. Aikuissosiaalityössä tulee vahvistaa yhteisösosiaalityötä, jossa kuullaan marginalisoitujen ihmisten kokemuksia ja edistetään heidän osallisuuttaan. Yhteisösosiaalityön uutta oppiva diskurssi tarjoaa mahdollisuuden yhteisösosiaalityön jatkokehittämiselle: yhteisösosiaalityö nähtiin osana sosiaalityön vanhaa perinnettä, ja olemassa olevaa osaamista haluttiin hyödyntää aikuissosiaalityössä.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords yhteisösosiaalityö aikuissosiaalityö alueanalyysi sosiaalinen konstruktionismi diskurssianalyysi subjektipositio			

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Statsvetenskapliga fakulteten	Laitos – Institution – Department Institutionen för socialvetenskap	
Tekijä – Författare – Author Tytti Sarika Hytti		
Työn nimi – Arbetets titel – Title Samfundsbaserat socialt arbete - verksamhet, tal och tolkningar i en kontext av vuxensocialarbete		
Oppiaine – Läroämne – Subject Socialt arbete		
Työn laji – Arbetets art – Level Pro-gradu	Aika – Datum – Month and year Mars 2013	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 93 sidor, litteratur 9 sidor, 3 bilagor
Tiivistelmä – Referat – Abstract		
<p>Samfundsarbete har sina rötter i Jane Addams settlementarbete. Det är ett begrepp som integrerar olika synvinklar och omfattar olika socialpolitiska diskurser. Samfundsarbete är inte ett vanligt eller självklart arbetssätt i det kommunala socialarbetet. Syftet med den här pro gradu- avhandlingen är att analysera hur socialarbetare och socialhandledare diskuterar om samfundsarbete och konstruerar det i gruppdiskussioner samt hur samfundsbaserat framställs i en kontext av vuxensocialarbete.</p> <p>Materialet har samlats genom att bilda arbetarnas gruppdiskussioner under områdesanalysprocessen från april 2011 till mars 2012. Analysen fokuserades på diskurser i talet. Diskurser ses som talbruk, vilka formar sina objekt. Utgångspunkten för att identifiera diskurser är att aktörerna är en del av diskurserna genom olika positioner. Likheter och olikheter söktes i talets innehåll och struktur, för att identifiera hur diskurserna varierade i språkbruk.</p> <p>Under gruppdiskussioner framträdde olika diskurserna om samfundsbaserat. Först konstruerade man samfundsbaserat som andra aktörers ansvar. Då betonades frivilligas ansvar. Samfundsbaserat definierades också som ett sätt att gå ut från socialbyrån och träffa klienterna i invånarhusen. Under diskussionernas lopp reflekterade man "utgående" arbetet och man började se samfundsbaserat mera som ett förebyggande och områdesbaserat arbetssätt. Då betonades nätverkarbetet och partnerskap med de andra aktörerna i bostadsområdet. De öppna invånarhusen upplevdes som en möjlighet att möta invånare. Samfundsbaserat definierades också som stödande av deltagandet antingen genom aktivering eller empowerment. I det första konstruerar man klienter som passiva och tänker att man kan förbättra välmående genom att integrera klienterna i sina bostadsområden. Med empowerment kan man stöda klienternas deltagande och medlemskap i samfundsbaserat utgående från deras egna utgångspunkter. Samfundsbaserat framställdes också som ett sätt att påverka strukturer och främja utvecklingen, men man tänkte att det är en långvarig process och att det kräver stabilitet i organisationen. Samfundsbaserat definierades dock inte som mobilisering av människor och främjandet av delaktighet definierades inte som ett syfte i samfundsbaserat.</p> <p>De här olika diskurserna beskriver det mångsidiga samfundsbegreppet. I början av diskussionerna var synvinklarna smala, men mot slutet av diskussionerna blev de bredare och mångsidigare. I praktiken kan man förena olika synvinklar från de här diskurserna. Det är ändå viktigt, att man fortsätter reflektera kritiskt över hurdana diskurser det är som styr praxis. I vuxensocialarbetet borde man förstärka ett sådant samfundsbaserat, som fokuserar på att lyssna på marginaliserade människornas erfarenheter och främja deras delaktighet. Den nya lärande diskursen om samfundsbaserat möjliggör vidareutveckling: den ser samfundsbaserat som en gammal tradition och bygger på redan existerande kunskap om samfundsbaserat.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords samfundsbaserat socialt arbete samfundsbaserat vuxensocialarbete områdesanalys socialkonstruktionism diskursanalys subjektposition		

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
2. SOSIAALINEN KONSTRUKTIONISMI JA DISKURSSIANALYYSI TUTKIMUKSEN TEOREETTIS-METODOLOGISENA VIITEKEHYKSENÄ ...	5
3. YHTEISÖSOSIAALITYÖN MONET NÄKÖKULMAT	9
3.1. YHTEISÖSOSIAALITYÖN TALOUDELLINEN JA SOSIAALIPOLIITTINEN KONTEKSTI ...	9
3.2. YHTEISÖSOSIAALITYÖ ERILAISIA LÄHESTYMISTAPOJA JA TYÖMUOTOJA INTEGROIVANA MALLINA	11
3.3. ALUEELLINEN YHTEISÖSOSIAALITYÖ (COMMUNITY SOCIAL WORK, CSW)	13
3.4. KAUPUNKISOSIAALITYÖ UUTENA YHTEISÖSOSIAALITYÖN KÄSITTEENÄ	14
3.5. KRIITTINEN YHTEISÖPERUSTAINEN KÄYTÄNTÖ SOSIAALITYÖSSÄ	15
3.6. RAKENTEELLINEN SOSIAALITYÖ	19
3.7. TEOREETTISIA NÄKÖKULMIA SOSIAALITYÖN JA YMPÄRISTÖN VÄLISELLE SUHTEELLE	20
3.8. EKOSOSIAALINEN ON MYÖS ELINYMPÄRISTÖN ANALYSOIMISTA	22
3.9. YHTEENVETOA YHTEISÖSOSIAALITYÖN KÄSITTEESTÄ	23
4. MITEN YHTEISÖLLINEN TYÖOTE ON OLLUT ESILLÄ SOSIAALITYÖN TUTKIMUKSISSA?	24
4.1. KOTIMAISIA TUTKIMUKSIA	24
4.2. ULKOMAISIA TUTKIMUKSIA	28
5. ALUEANALYYSI HAAGAN AIKUISSOSIAALITYÖSSÄ	33
6. TUTKIMUKSEN METODOLOGIA	37
6.1. AINEISTON KERÄÄMINEN YHTEISÖSOSIAALITYÖN KEHITTÄMISPROSESSIN AIKANA	37
6.2. TUTKIJAN ROOLI	39
6.3. ANALYYSIMENETELMÄNÄ DISKURSSIANALYYSI	41
6.4. EETTISIÄ KYSYMYKSIÄ	43
7. TULOKSET	45
7.1. MITEN YHTEISÖSOSIAALITYÖ MÄÄRITTYY PUHEESSA?	45
7.2. MILLAISIA POSITIOITA SOSIAALIALAN AMMATTILAISET OTTAVAT PUHUESSAAN YHTEISÖSOSIAALITYÖSTÄ?	50
<i>7.2.1. Alun delegoiva ja vetäytyvä positio problematisoituu</i>	<i>50</i>
<i>7.2.2. Ennaltaehkäisevä alueelle jalkautunut positio alkaa rakentua</i>	<i>53</i>
<i>7.2.3. Porkkanoita, houkuttelua, kosiskelua ja voimaannuttamista</i>	<i>59</i>
<i>7.2.4. Haasteellinen yhteisöjen kehittäjän ja vaikuttajan positio</i>	<i>67</i>
<i>7.2.5. Julkisen sosiaalialan työntekijöiden erilaiset positiot suhteessa vapaaehtoistyöhön ja kansalaistoimijoihin</i>	<i>74</i>

7.3. MILLAISIA LUOKITUKSIA PUHEESSA RAKENNETAAN ASIAKKAILLE JA ASUKKAILLE?.....	77
<i>7.3.1. Aktiiviset osallistujat vs. passiiviset sosiaaliaseman asiakkaat</i>	<i>77</i>
<i>7.3.2. Passiiviset nuoret, jotka tarvitsevat jotain erityistä</i>	<i>78</i>
<i>7.3.3. Kohderyhmänä ”päivähengailijat ”vs. alueen asukkaat</i>	<i>79</i>
7.4. YHTEENVETO YHTEISÖSOSIAALITYÖN DISKURSSEISTA	81
8. POHDINTA	86
LÄHTEET	94
LIITE 1 ALUEANALYYSIIN KERÄTTY TIETO.....	103
LIITE 2 YHTEENVETO ALUEANALYYSIN TULOKSISTA.....	104
LIITE 3 KUTSUKIRJE TYÖNTEKIJÖILLE	105

1. Johdanto

Yhteisöllinen työ on osa sosiaalityön aatehistoriallista taustaa Jane Addamsin settlementiperinteen ansioista. Yhteisöllisen työtteen paikka sosiaalihuollon palvelurakenteessa ei kuitenkaan tänä päivänä ole osana kunnallista sosiaalityötä itsestään selvä. (Roivainen 2008c; Turunen 2004.) Anita Sipilä (2011) väitöskirjassaan sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet toteaa, että yhteisöllisen sosiaalityön perinne näkyi tutkimuksen tuloksissa melko vähän ja toteaa, että perinteistä yhteisöllistä sosiaalityötä ei sosiaalihuollon sosiaalityössä juurikaan ole. Yhteisöllinen sosiaalityö on pääosin ulkoistettu eri järjestöjen hallinnoimiksi kehittämishankkeiden toiminnaksi, joihin käytännössä sosiaalityöntekijät eivät juuri pysty työtehtäviltään osallistumaan. Voidaan todeta, että yhteisöllinen sosiaalityö ei ole vakiintunut pysyväksi osaksi perussosiaalityön metodista osaamista. Yhteisölliset työmenetelmät ovat edelleen vain poikkeustapauksia tai kokeiluja sosiaalityön yksilötyöhön painottuvassa profiilissa. (Matthies 2008, 78.)

Tällä hetkellä yhteisöllinen työote on Suomessa kuitenkin nostettu muun muassa vahvasti mukaan sosiaalialan tulevaisuuden visioihin. Muun muassa sosiaali- ja terveysministeriön sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015 – toimenpideohjelmassa suositellaan, että yksilökohtaisen asiakastyön rinnalla vahvistetaan rakenteellista sosiaalityötä ja aikaisempaa suurempi osa sosiaalityön toteuttamisesta suunnataan yhteisösosiaalityöksi. Näin ollen sosiaalityö tulisi nähdä myös rakenteiden ja yhteisöjen kehittämisenä. (Karjalainen & Sarvimäki 2005, 12.) Myös sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön tehtävärakennesuosituksessa (2007) todetaan, että tehtävärakenteen kehittämisen tavoitteena on yksilötason asiakasprosesseista saadun tiedon hyödyntäminen ehkäisevässä, yhteisöllisessä ja rakenteellisessa työssä. Näitä työotteita painotetaan myös uuden sosiaalihuoltolain valmistelussa. Lakiehdotus määrittelee sosiaalityön tutkimustietoon perustuvaksi sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön toteuttamaksi rakenteelliseksi asiantuntijatyöksi, joka on suunnitelmallista sosiaalisia ongelmia ehkäisevää, niitä vähentävää tai poistavaa. Sosiaalityö määritellään sekä yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen tuen tarpeen selvittämiseksi sekä ihmisten hyvinvoinnin, turvallisuuden, osallisuuden, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja yhdenvertaisuuden sekä yhteisöjen toimivuuden edistämiseksi. Lakiehdotus edellyttää sosiaalista hyvinvointia edistävää

toimintaa: kunnan on huolehdittava ehkäisevän sosiaalityön toteuttamisesta ja luoda edellytyksiä aktiiviselle yhteisötoiminnalle ja yksilöiden kiinnittymiselle yhteisöön. (STM 2012, 169, 172.)

Keskustelu yhteisösosiaalityöstä on nykyisin maailmanlaajuisesti ja kansallisesti ristiriitaista. Perustelut sille, miksi ja kenen pitäisi toimia, vaihtelee. Toisaalta kyseenalaistetaan se, voiko julkinen sosiaalihuolto ylipäätään vastata nykypäivänä yhteisöllisyydestä (Sipilän 2011,148) ja toisaalta sekä suomalaisten että ulkomaalaisten tutkijoiden kannanotoissa näkyy entistä enemmän julkisen sosiaalityön painoarvo toimijana. Suomessa tutkija voi pitää erityisen suotavana, että yhteisöllistä sosiaalityötä tulee vahvistaa aikuissosiaalityössä (Roivainen 2008c, 2008b; Juhila 2008, 78; Vaininen 2011).

Kirsi Juhila (2008, 78) nostaa yhteisösosiaalityön ja yhteiskunnallisesti vaikuttavan sosiaalityön mahdollisuuksiksi aikuisten parissa tehtävään sosiaalityöhön ja eriarvoistumiskehityksen estämiseksi. Hänen mukaansa tulee ylläpitää eriarvoistumiskeskustelua. Matthies (2008, 62) taas näkee, että yhteisölliset toimintamallit ovat usein ainoita hyvinvointipalvelujen muotoja, joissa toteutuu lähimainkaan täysivaltainen kansalaisuus, palvelujen demokraattinen ”omistaminen” ja palvelukäyttäjien osallisuus. Hän argumentoi (emt., 73), että yhteisöllistä ja osallistuvaa toimintakulttuuria tulisi pitää osana yhteiskunnan keskiötä eikä periferiaa. Mayo (2009, 135) toteaa myös englantilaisesta näkökulmasta, että eriarvoistumisen kontekstissa yhteistyöllä on paljon annettavaa. Yhteistyöllä on potentiaalia vaikuttaa kansalaisten osallistumiseen ja rakenteellisiin ongelmiin. Sen avulla voidaan tukea palveluiden käyttäjiä tulemaan yhteen ja vaatimaan palveluita sekä löytää strategioita, joilla voi voimaannuttaa yhteisöjä ja haastaa huono-osaisuuden tai syrjinnän syitä.

Toimin itse kunnallisessa sosiaalityössä aikuissosiaalityöntekijänä Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden osastossa. Helsingin kaupungin elämäntieteiden osastossa aikuissosiaalityö kohdennetaan 18–64-vuotiaille yksin asioiville ja perheille. Aikuissosiaalityötä ei toistaiseksi määritellä laissa. Aikuisten palveluilla viitataan yli 18-vuotiaiden sosiaalipalveluihin, jossa aikuisväestön ongelmiin liittyy sosiaalipalveluiden ja/tai sosiaalityön tarvetta, kuten toimeentulo-ongelmia, työttömyyttä, päihdeongelmia ja asunnottomuutta (STM 2007,40). Aikuissosiaalityöksi

luokitellaan myös työ niiden lapsiperheiden kanssa, joilla ei ole tarvetta lastensuojeluun. Kunnallinen aikuissosiaalityö on tarveharkintaista palvelua eli asiakkaaksi tulevilla on jokin erityinen ongelmatilanne, johon tarvitaan apua. (Nummela 2011, 23.) Toimeentulotuen aikuissosiaalityöstä on usein puhuttu kunnallisena perustoimintana tai perussosiaalityönä, koska sen on nähty eroavan tiettyihin ongelmiin erikoistuneesta erityissosiaalityöstä (Liukko 2009, 5). Käytän käsitteitä aikuissosiaalityö ja perussosiaalityö vaihdellen tarkoittaen sosiaalitoimistoissa tehtävää sosiaalityötä aikuisväestön parissa.

Viime vuosina Helsingissä aikuissosiaalityötä on uudelleen organisoitu. Vuoden 2011 alussa perustettiin Helsingin sosiaalivirastoon aluetyön yksikkö¹, 1.1.2012 perustettiin uudet yksiköt sosiaalityölle ja sosiaaliohjaukselle. 1.1.2013 yhdistyneessä sosiaali- ja terveystieteiden virastossa on painotettu nuorten sosiaalityötä.

Haagan palvelupisteessä on ollut meneillään syksystä 2010 lukien yhteisösosiaalityön kehittämisprosessi. Yhdestä asuinalueesta on tehty alueanalyysia: eri lähteistä kerätystä tiedosta on analysoitu alueen voimavaroja ja kehitettäviä asioita sekä oltu konkreettisesti mukana alueellisessa työssä. Lisäksi työyhteisössä on pidetty keväällä 2011 sosiaalityöntekijöiden ryhmäkeskusteluja yhteisösosiaalityöstä. Analysoin sisällönanalyysin avulla näitä ryhmäkeskusteluja käytäntötutkimukseeni keväällä 2011 (Tonteri 2011).

Tämän tutkimuksen lähtökohta on diskurssianalyttinen ja aineistona käytän alueanalyysiprosessin aikana huhtikuun 2011- maaliskuun 2012 välillä nauhoitettuja sosiaalialan työntekijöiden keskustelutilaisuuksia. Tässä tutkimuksessa analysoidaan sitä, millä tavalla sosiaalialan työntekijät kuvaavat, kertovat ja esittävät yhteisösosiaalityötä järjestetyissä ryhmäkeskusteluissa alueanalyysiprosessin aikana. Kysyn aineistolta mitä yhteisösosiaalityön diskursseja on tunnistettavissa sosiaalialan työntekijöiden puheessa. Kiinnitän huomioni diskurssianalyysin mukaisesti sosiaalityöntekijöiden positioihin. Kysyn aineistolta millaisia positioita sosiaalialan

¹ Aluetyön yksikköön kuuluvat asukastalot, vapaaehtoistoiminta, yhdyskuntatyöntekijät sekä lähityöntekijät. Lähityöntekijät jalkautuvat muun muassa kaduille, ostoskeskuksiin ja matalan kynnyksen asukastiloihin. (<http://www.hel.fi/hki/sosv/fi/aluetyo>.)

työntekijät ottavat puhuessaan yhteisösosiaalityöstä ja millaisiin positiioihin sosiaalialan työntekijät asettavat asiakkaat ja asukkaat puheessaan.

Viitekehyksenä toimii sosiaalinen konstruktionismi. Tässä tutkielmassa se tarkoittaa sitä, että sosiaalityöntekijöiden määritykset yhteisösosiaalityöstä ymmärretään sosiaalisesti rakentuviksi. Tutkimuksen teossa minulla on kaksoisrooli sekä tutkijana että käytännöntyöntekijänä. Osallistuin itse myös ryhmäkeskusteluihin käytännöntyöntekijän roolissa. Tunnistan, että olen ollut itse keskustelijana ja sosiaalisesti konstruoin aineistoa sekä työntekijänä että tutkijana.

Seuraavassa luvussa kirjoitan tutkimuksen teoreettis- metodologisesta viitekehystä. Jatkan teoreettisen viitekehyksen avaamista kolmannessa luvussa käsitellessäni yhteisösosiaalityön taloudellista ja sosiaalipoliittista kontekstia sekä sen erilaisia ulottuvuuksia. Määrittelen samalla keskeisiä käsitteitä. Neljännessä luvussa esittelen aihepiiristä aikaisemmin tehtyjä suomalaisia ja kansainvälisiä tutkimuksia. Luvussa viisi syvennän kontekstia esittelemällä taustaa työyhteisöni alueanalyysihankkeelle. Tämän jälkeen esittelen tutkimuksen metodologian ja kerron aineiston analysoimisesta. Luvussa seitsemän esittelen tulokset ja lopuksi teen johtopäätöksiä ja pohdin tuloksia laajemmassa viitekehysesä.

2. Sosiaalinen konstruktionismi ja diskurssianalyysi tutkimuksen teoreettis-metodologisena viitekehyksenä

Ymmärrykseni siitä, mikä on tutkimusaineistoni suhde todellisuuteen, perustuu sosiaaliseen konstruktionismiin. Sosiaalisen konstruktionismin perusolettamuksena on tiedon sosiaalinen rakentuminen. Vivien Burr (1995, 3-7) on määritellyt neljä sosiaalisen konstruktionismin perusolettamusta: objektiivinen tieto ei ole mahdollista, tieto rakentuu aina historiallisesti ja kulttuurisesti, tietoa tuotetaan ja ylläpidetään sosiaalisissa prosesseissa ja vuorovaikutuksessa kielen avulla sekä tieto ja sosiaalinen toiminta ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Bergerin ja Luckmanin (1966) mukaan todellisuus rakentuu sosiaalisesti, kun ihmiset luovat ja ylläpitävät sosiaalisia ilmiöitä sosiaalisissa käytännöissä.

Tätä tutkimusta ohjaa myös diskurssianalyysi, jonka teoreettinen koti on sosiaalisen konstruktionismin traditiossa (Jokinen & Juhila 1999, 39). Diskurssi on erityinen tapa puhua maailmasta ja ymmärtää sitä. Se viittaa merkityksiin, metaforiin, kertomuksiin tai kannanottoihin, jotka yhdessä rakentavat kohteen tietynlaiseksi. (Burr 1995, 48.) Foucault (1972, 49, 183) sanoo, että diskurssit ovat puhekäytäntöjä, jotka muokkaavat kohteensa. Diskurssianalyysin aihe ei siis ole niinkään kieli tai puhe vaan miten jokin ilmiö on rakentunut diskursiivisesti, eli miten ihmiset käyttävät sanoja. Kieli nähdään toimintana, puheella tekemisenä. Kiinnostuksen kohteena on se, mitä kielen käyttäjä milläkin ilmaisullaan kulloinkin tekee ja tulee tuottaneeksi. (Wood & Kroger 2000, 4-9.)

Diskurssianalyysissä ollaankin kiinnostuneita siitä millaisia tarkoitusperiä, funktioita puheella on. Diskurssianalyysissä puheen sisältöön pyritään pääsemään kiinni analysoimalla niitä käytänteitä, joita keskustelijat käyttävät taivutellakseen, vakuuttaakseen, pyytääkseen tai määrätäkseen keskustelukumppaneitaan. Puheella voidaan siis vahvistaa yhteenkuuluvuuksia tai sanoutua niistä irti. (emt., 4-9.) Diskurssien tunnistaminen kytkeytyy juurikin sen pohtimiseen mitä eri merkityssysteemeihin liittyvillä lausumilla tullaan tehneeksi tietyissä tilanteissa eli mitä funktioita niillä on (Suoninen 1993, 54–55).

Diskurssipsykologia on kiinnostunut tutkimaan kuinka ihmiset käyttävät diskursseja esittääkseen itsensä ja maailman sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja millaisia sosiaalisia seurauksia sillä on. Potter & Wetherellin (1987, 6-8) mukaan diskurssianalyysi lähtee liikkeelle ihmisten välisen kielenkäytön tarkastelusta. Keskeistä on diskurssien näkeminen tulkintarepertuaareina, joita käytetään joustavina resursseina sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Tulkintarepertuaarit ovat sisäisesti suhteellisen ristiriidattomia tulkintakehyksiä, jotka rakentuvat sosiaalisissa käytännöissä ja jotka rakentavat sosiaalista todellisuutta tietyllä tavalla. Rakentaessaan tietynlaista kuvaa maailmasta heikennetään myös retorisesti vaihtoehtoisia konstruktioita samasta ilmiöstä. Tällä tavoin kehitetään yhteisöllisiä elämänmuotoja, joka muodostaa esimerkiksi tietyn ammatillisen kulttuurin. (emt., 1987.) Tässä tutkimuksessa tavoitteena on analysoida sitä, kuinka ihmiset konstruoivat maailmankuvaa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa eli järjestetyissä ryhmäkeskusteluissa ja sitä, kuinka nämä konstruktioit ovat osa jotakin ideologista käytäntöä. (kts. Jorgensen & Phillips 1999, 114.)

Foucault (1972, 108) painottaa tiedon historiallista ja kulttuurista rakentumista. Diskurssit tulee ymmärtää suhteessa historiallisiin, kulttuurisiin ja ideologisiin konteksteihin. Ne eivät esiinny sellaisinaan. Wood & Kroger (2000, 127- 128) muistuttavat, että ulkopuolisen kontekstin lisäksi tulee huomioida keskustelun sisäinen konteksti: osallistujien ilmaisut pohjautuvat aikaisempiin ilmaisuihin ja ne itsessään muokkaavat kontekstia. Jokisen & Juhilan (1993) mukaan keskustelupuheenvuorot tuleekin analysoida suhteessa keskustelun kulkuun. Vuorovaikutuskontekstissa voi analysoida onko vallalla kilpailu- vai yhteisymmärryksen tilanne. Kielen käytön vaihtelevuutta voidaan tulkita muun muassa sen mukaan mihin diskursseihin toimija tukeutuu sekä miten vuorovaikutustilanteet rakentavat merkityksiä (Suoninen 1993, 48). Tästä syystä vaihtelevuutta ei esiinny vain ihmisten välillä vaan myös henkilön puheessa itsessään (Wood & Kroger 2000, 10–11). Kontekstilla voidaan siis viitata asiayhteyteen, vuorovaikutustilanteeseen, toimintaympäristöön tai yhteiskunnalliseen tilanteeseen.

Tyypillistä on siis, että yhdestä ilmiöstä esiintyy lukemattomia diskursseja, jotka esittävät sitä eri tavoin sekä ohjaavat erilaisiin toimenpiteisiin (Burr 1995, 49). Fairclough & Wodak (1997) muistuttavat, että diskurssit voivat olla vallalla olevien

ideoiden muokkaamia tai muokata itse uutta tietoa. Jokinen, Juhila & Suoninen (1993, 17–18, 29) puhuvat merkityssystemien kirjosta: diskurssit ovat usein rinnakkaisia ja keskenään kilpailevia. Jotkut diskurssit voivat saada muita diskursseja tukevamman jalansijan ja niistä saattaa muodostua yhteisesti jaettu ja itsestään selvinä pidettyjä ”totuuksia”, jotka vaientavat vaihtoehtoisia ”totuuksia”. Diskurssianalyysin tavoitteena onkin tehdä näkyväksi kuinka esitystavat ilmiöistä ovat rakentuneet ja paljastaa kuinka diskurssit ja vastadiskurssit toimivat keskenään. (Burr 1995.)

Foucault (1980, 119) argumentoi, että diskurssiin liittyy valtaa. Kieli luo todellisuutta ja muodostuu tiedoksi. Se miten ajattelemme tai puhumme asioista ja miten ne esitetään vaikuttaa siihen, mitä ajattelemme ja toimimme niiden suhteen. Käytämme valtaa määrittellessämme kielen avulla asioita. Erilainen ymmärrys maailmasta johtaa erilaiseen sosiaaliseen toimintaan (Mikkelsen 2005, 186).

Lähtökohtana on myös, että toimijat kiinnittyvät diskursseihin ja voivat saada erilaisia toimijaulottuvuuksia. Juhilan (1999) mukaan tämä tarkoittaa sitä, että erilaiset minät voidaan nähdä kiinteiden roolien sijasta joustavasti vaihtelevina roolipositioina: identiteetit muodostuvat omanlaisikseen kussakin diskurssissa. Identiteetti voidaan määritellä tarkoitamaan niitä oikeuksia, velvollisuuksia ja ominaisuuksia, joita toimija olettaa itselleen, toisille toimijoille tai muut toimijat olettavat hänelle (Suoninen 1992, 40; kts. Jokinen ym. 1993, 39). Jokisen & Juhilan (1999, 68) mukaan identiteetti viittaa siihen, miten ihmiset kielenkäytössään rakentavat itsestään ja toisistaan määrittämiä, jotka ovat tilanteittain vaihtelevia ja moninaisia. Kategorisointien ja luokitusten avulla puhujat erottautuvat ”muista” ja rakentavat symbolisia raja-aitoja meidän ja muiden arvojen, ominaisuuksien ja toimintojen välille (Törrönen 2000, 249).

Tässä tutkimuksessa analysoidaan sitä, millä tavalla sosiaalialan työntekijät kuvaavat, kertovat, esittävät ja erittelevät yhteisösosiaalityötä alueanalyysiprosessin aikana. Tutkimuksen fokus on kielellisten, diskursiivisten puhekäytäntöjen analyysissä. Tutkimuksessa tarkastellaan niitä puheessa konstruoituja merkityksiä ja ilmaisuja, joita sosiaalialan työntekijät käyttävät puheessaan yhteisösosiaalityöstä ja sitä, mihin diskursseihin puhujat tukeutuvat. Kiinnitän huomioni diskurssianalyysin mukaisesti erityisesti sosiaalialan työntekijöiden ja asiakkaiden/asukkaiden positioihin. Tarkastelen

myös sitä miten käsitykset yhteisösosiaalityöstä muotoutuvat ja muuttuvat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa eli järjestetyissä ryhmäkeskustelu tilanteissa. Jatkossa pohdin myös sitä, millaiseen sosiaaliseen toimintaan konstruoitu tieto ohjaa erityisesti sosiaalityöntekijöitä julkisen sektorin toimijoina.

Aineistosta pyrin tunnistamaan mahdollisimman kattavan merkityssystemien kirjon (kts. Jokinen ym. 1993, 77–78). Näen, että diskurssianalyttinen tutkimus voi auttaa jäsentämään yhteisösosiaalityöstä vallalla ja marginaalissa olevia diskursseja. Taustajatukseni on myös, että diskurssit institutionalisoituvat organisaatioiden toiminnassa (Clarke ym. 1998, 35–36), jolloin näen, että jo yksikkö tasolla on mielekästä analysoida diskursseja, jotka ohjaavat toimintaa. Karen Healy (2005, 4, 9-10) argumentoi, että meidän tulee ottaa vakavasti se, miten institutionaalinen konteksti muokkaa meidän käytännön lähestymistapoja ja tarkoitusta sosiaalityössä. Hänen mukaansa hyvinvointi instituutiossa omaksutaan diskursseja, jotka muovaavat käytännön työtapoja, tarkoitusta ja sosiaalityön roolia. Sosiaalityöntekijät voivat käyttää diskurssianalyysiä haastaakseen olemassa olevia työskentelytapoja (Parton 2003, 9) ja diskurssianalyysi voi auttaa tunnistamaan vaihtoehtoisia käytäntöjä (Wood & Kroger 2000, 14).

Tarkempia tutkimuskysymyksiäni ovat:

- Mitä yhteisösosiaalityön diskursseja on tunnistettavissa sosiaalialan työntekijöiden puheessa?
- Millaisia positiota sosiaalialan työntekijät ottavat puhuessaan yhteisösosiaalityöstä?
- Millaisiin positiioihin sosiaalialan työntekijät asettavat asiakkaat ja asukkaat puheessaan?

3. Yhteisösosiaalityön monet näkökulmat

3.1. Yhteisösosiaalityön taloudellinen ja sosiaalipoliittinen konteksti

Taloudellinen ja sosiaalipoliittinen konteksti sosiaalityölle ja yhteisötyölle on muuttunut viime vuosina merkittävästi. Kansallisista ja paikallisista eroista huolimatta on meneillään maailmanlaajuisia trendejä: lisääntynyt markkinaehtoistuminen, yksityistäminen ja sosiaalityön järjestelmäkeskeisyys. (Mayo 2009, 126.) 1970-luvulta lähtien neoliberalismi on omaksuttu vallalla olevaksi viitekehykseksi talouteen ja julkiseen päätöksentekoon jälkiteollisissa maissa. Ajatuksena on, että vapaat markkinat voivat tuottaa parempia ja halvempia palveluita kuin julkinen sektori. Diskurssissa korostetaan yksilön vastuuta. (Healy 2005, 27 -28, 35.) Valtion uudelleenjakavaa luonnetta alettiin kyseenalaistaa ja valtion pelastukseksi alettiin etsiä markkinaorientoitumista ja säästämistä (Koskiahho 2008, 18–19). New Public Management (NPM) hallintoajattelussa julkiset organisaatiot ovat vastuussa siitä, että ne tuottavat palveluita tehokkaasti ja kustannustietoisesti (Julkunen 2006, 11). Suomessa julkinen sektori on siirtynyt soveltamaan tätä EU:n ja OECD:n voimakkaasti suosimaa ajattelua (Matthies 2008, 63).

Sosiaalityön positio on ollut samalla muutostilassa. Aikaisemmin hyvinvointivaltion ollessa vahvana sosiaalityön väitetään keskittyneen sosiaalityöntekijän ja asiakkaan suhteeseen (Prynn 2008, 112) sekä mahdollistavaan rooliin yhteisöissä (Stepney & Pople 2008, 5). Neoliberalismin myötä sosiaalityö on muuttunut hallinnollisemmaksi. Työssä korostuu riskien arvioiminen ja case management. (Jordan 2000, 141; Burt & Worsley 2008, 31.) Käytännössä aktivoiva sosiaalipolitiikka näkyy kovempina otteina palveluiden hakijoita kohtaan. Huonoimmassa asemassa olevat asiakkaat, kuten maahanmuuttajat, päihteiden käyttäjät ja mielenterveyskuntoutujat saavat usein osakseen tiukempaa kohtelua. (Stepney & Pople 2008, 100–101.) Sosiaalityössä on omaksuttu kapeampi ja instrumentaalisempi ote: palveluihin kohdistuu entistä enemmän valvontaa ja toimintaohjeita (Parton 2000).

Sosiaalipolitiikkaan Pohjoismaihin levisi 1990-luvulla USAsta ja Britanniasta niin sanottu vasemmistosiiven lanseeraama ”kolmas tie”, jossa etsitään vaihtoehtoa oikeiston markkinajohtoiselle neoliberalille ideologialle sekä valtiojohtoiselle hyvinvointivaltiolle (Stepney 2006, 1290–1291). Giddensia (2000) pidetään intellektuaalisena isänä ”kolmannen tien” kehittymiselle. Hänen mukaansa yhteiskuntapolitiikassa on tärkeää painottaa sekä kansalaisten oikeuksia että heidän velvollisuuksia yhteisöä kohtaan. Kommunitarismien käsite on liitetty tähän ”kolmanteen tiehen”. (Hutchinson 2009, 21.) Yhteisöt ovat nousseet sosiaalipolitiikan välineeksi (Stepney & Popple 2008, 53) sekä sosiaalisten oikeuksien sijaan painotetaan velvollisuuksia ja aktiivista sosiaalipolitiikkaa. Sosiaalinen oikeudenmukaisuus on korvattu inklusiopuheella muutokseen sijaan. (Stepney 2006, 1290–1291.) Suomessa kiinnostus verkostoihin ja yhteisöllisiin strategioihin on kasvanut erityisesti hyvinvointivaltion murroksen, 1990-luvun alkupuolen taloudellisen laman ja EU-integraation harmonisointipyrkimysten myötä (Korkiamäki, Nylund, Raitakari & Roivainen 2008, 11).

Yhteisöllisyyden hyödyntäminen sosiaalipoliittisessa diskurssissa on vain lisääntynyt sosiaalipolitiikassa erityisesti Britanniassa 2010 jälkeen, kun vasemmistohallituksen kommunitarismi ideologiaa on korvattu oikeistohallituksen ja pääministeri David Cameronin Big Society ideologialla. Kansalaisyhteiskunta on nostettu entistä aktiivisemmin keskeiseksi yhteiskunnalliseksi toimijaksi. Markkinoiden sijasta huomio on kohdennettu vapaaehtoistoimintaan ja yhteiskunnallisiin yrityksiin. Tässä poliittisessa ohjelmassa korostetaan entistä enemmän yhteisöllisyyttä, vapaaehtoisuutta ja yhteisvastuuta kansalaisten velvollisuutena. Tarkoituksena on, että muut kuin julkiset tahot tuottavat palveluita yhteiskunnassa ja julkiselta sektorilta leikataan varoja. (Kisby 2010, 484–486; Evans 2011, 164.) Sosiaalipolitiikan professori Briitta Koskiahon pohtii Helsingin sanomien vieraskynässä 4.6.2012 sitä, eteneekö myös tämä ideologia Suomeen yhtä nopeasti kuin muut Britanniasta levinneet ajattelumallit. Tästä on jo merkkejä nähtävissä. Vuodenvaihteessa 2013 on mediassa keskusteltu tarvitseeko poliisi vapaaehtoisia apulaisia, naapurivahteja. Poliisiylijohtaja Paateron mukaan vapaaehtoisten työskentely poliisin apuna vähentäisi rikollisuutta (Yle Uutiset 26.12.2012) ja sisäministeri Päivi Räsänen argumentoi, että naapurivahtien avulla voidaan lisätä yhteisöllisyyttä ja turvallisuuden tunnetta (Yle Uutiset 8.1.2013). Näissä puheenvuoroissa korostuu kansalaisyhteiskunnan toimiminen julkisen sektorin rinnalla.

3.2. Yhteisösosiaalityö erilaisia lähestymistapoja ja työmuotoja integroivana mallina

Yhteisökeskustelulle on tyypillistä ”käsitteellinen hetteikkö”. Yhteisö ja sosiaalityö paikantuvat eri tavoin sen mukaan, millaisiin ajallisiin, paikallisiin ja metodisiin keskusteluihin kukin kirjoittaja kiinnittyy. (Korkiamäki ym. 2008, 17.) Päivi Turunen (2004, 127, 193) toteaa väitöskirjassaan, että puhuttaessa yhteisöllisestä työstä käsitteet ovat moninaisia. Pohjoismaista Suomessa yhteisölliset strategiat ovat eniten hajaantuneet.

Pyrin seuraavassa kuvaamaan yhteisökeskusteluun liittyviä käsitteitä. Irene Roivainen (2008a) sanoo, että Suomessa alettiin 1990-luvun lopulla puhua yhteisötyöstä ja sittemmin yhteisösosiaalityöstä. Yhteisösosiaalityön käsite kehitettiin yhteisösosiaalityö sosiaalityön ammatillista erikoisalakoulutusta suunniteltaessa. Tuolloin ajatuksena oli laajentaa alueelliseen yhteisöllisyyteen painottuvaa yhdyskuntatyön käsitettä tätä laajempiin kulttuurisiin ja institutionaalisiin yhteisöihin. Simo Koskisen (2003, 229) mukaan yhteisösosiaalityössä on kysymys yksilöiden, perheiden ja ryhmien näkemisestä osana sosiaalisia verkostoja ja yhteisöjä. Yhteisösosiaalityön asiantuntijuus merkitsee sitä, että sosiaalityön tavoitteisiin pyritään tukemalla, rakentamalla ja kehittämällä erilaisia yhteisöjä. Keskeisinä yhteisösosiaalityön areenoina voidaan nähdä paikallisyhteisöt (kaupunki- ja maaseutuyhteisöt, asuinalueet, kaupunginosat), identiteetti- ja kulttuuriyhteisöt, vertaisryhmät sekä institutionaaliset yhteisöt.

Yhteisösosiaalityö voidaan nähdä erilaisia lähestymistapoja ja työmuotoja integroivana mallina. Sen keskeisiksi työmuodoiksi voidaan nähdä perinteinen yhdyskuntatyö, rakenteellinen sosiaalityö ja aluesosiaalityö. Yhdyskuntatyö (community work) rantautui Suomeen 1960-luvulla Pohjoismaista brittiläisen ja hollantilaisten vaikutteiden synnyttämänä. Yhdyskuntatyön saadessa virallisen aseman suomalaisessa sosiaalityössä 1980-luvun sosiaalihuollon lainsäädäntöuudistuksessa, määriteltiin sille kolme osaluetta: **asukkaita aktivoiva asukastyö** (ruohonjuurityö), eri organisaatioiden välisen tavoitteisen yhteistyön edistäminen eli **organisaatiotyö** sekä **suunnitteluun ja päätöksentekoon vaikuttaminen**. Näitä kaikki yhdistää pyrkimys etsiä sosiaalisen selviytymisen ratkaisuja yksilöä laajemmalla tasolla, asuinalueilta ja yhteisöstä.

Työskentely yhdyskuntatyössä kiinnittyi alueellisesti paikallisyhteisöihin ja yhdyskuntiin. (emt., 206, 229.)

Aluesosiaalityö käsitteenä liittyy 1980-luvun alussa sosiaali- ja terveysministeriön ehdottamaan sosiaali- ja terveystalouden alueellistamiskokeiluun kymmenessä suuressa kaupungissa. Tavoitteena oli toteuttaa kunnissa sosiaali- ja terveystaloudet asuinaluekohtaisina lähipalveluina pienissä paikallisissa toimipisteissä. Helsinki ei osallistunut kokeiluun, sillä se alueellisti kokeilun aikana palvelujaan suurpiirittasolle. Kokeilussa pyrittiin suuntautumaan ennaltaehkäisevään sosiaalityöhön, madaltamaan kynnystä asioimiseen ja työskentelemään kokonaisvaltaisemmin. Myönteisistä kokemuksista huolimatta suurimmassa osassa kunnista palattiin keskitettyyn ja eriytyneeseen työhön. (Kuikka 1988, 35–37; kts. Roivainen 2008a.)

Roivainen (2008a) näkee yhdyskuntatyön myöhemminä muunnelmina alueellisen ja rakenteellisen sosiaalityön sekä sosiaalisen suunnittelun, joiden pohjalta ovat kehittyneet 1990-luvulla alueellinen yhteisösosiaalityö, ekososiaalinen sosiaalityö, ja erilaiset lähiöiden kehittämishankkeet. Lähiöiden kehittämishankkeiden yhteydessä puhutaan usein myös Antti Kariston lanseeraamasta kaupunkisosiaalityön käsitteestä. Turunen (2004, 127, 116) on todennut, että eri paikkakunnilla kehitetyt työmuodot: Tampereen yhdyskuntatyö, Jyväskylän ekososiaalinen työ ja Helsingin kaupunkisosiaalityö eroavat kielellisesti, teoreettisesti ja ideologisesti diskursseiltaan, mutta muistuttavat toisiaan käytännön tasolla. Kaikista on löydettävissä vanhat yhdyskuntatyön asukastyön, organisaatiotyön ja suunnittelu/vaikuttamistyön elementit.

Yhteisöstrategiat ovat myös muuttuneet modernista yhdyskuntatyön ajoista. Tähän vaikuttaa muuttunut taloudellinen ja sosiaalipoliittinen konteksti. Jälkimodernit strategiat suosivat alueellista yhteisösosiaalityötä ja siinä toteutettavaa kumppanuutta yhteiskunnan eri sektoreiden kanssa, ekososiaalista sosiaalityötä, empowerment -tyyppistä otetta sekä sosiaalityön eri metodien kuten yksilötyön ja ryhmätyön soveltamista paikallisyhteisöissä. (emt., 195.) Keskityn tarkastelemaan ensin alueellista yhteisösosiaalityötä tutkimuksen teoreettisena näkökulmana. Jatkossa kirjoitan myös rakenteellisesta sosiaalityöstä, ekososiaalisesta sosiaalityöstä ja kaupunkisosiaalityöstä sekä kriittisestä yhteisöperustaisesta käytännöstä sosiaalityössä.

3.3. Alueellinen yhteisösosiaalityö (Community social work, CSW)

Alueellinen yhteisösosiaalityö, Community social work (CSW) syntyi ja yleistyi anglosaksisessa sosiaalityössä 1980-luvun alussa samanaikaisesti uuden julkisjohtamisen myötä (New Public Management) (Turunen 2004). Yhdyskuntatyön (community work) ja alueellisen yhteisösosiaalityön (CSW) välillä on eroavaisuuksia, vaikka ne jakavat teoreettisia taustaoletuksia ja työtapoja. Molemmat tavat hyödyntävät paikallisia resursseja. On huomioitavaa, että yhdyskuntatyö taistelee eriarvoisuutta vastaan organisoimalla asukkaita yhteen ja edistää paikallisyhdyskuntien sosiaalista kehitys- ja muutostyötä. Perinteiseen pohjoismaiseen yhdyskuntatyöhön verrattuna CSW toimii yksilölähtöisesti. Alueellisessa yhteisösosiaalityössä ollaan kiinnostuneita kehittämään tehokkaampia ja saavutettavampia paikallisia palveluita sekä löytämään vaihtoehtoisia tapoja palvelunkäyttäjien tarpeisiin vastaamiseen. CSW kiinnittyy viranomaistyön asiakasprosesseihin yhdistellen sosiaalityön menetelmiä uudellaisiksi kokonaisuuksiksi. (Stepney & Evans 2000, 109; Stepney & Popple 2008, 113.)

Alueellisen yhteisösosiaalityön keskeisiä toimintaperiaatteita ovat sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisy, lähipalvelujen kehittäminen ja tuottaminen yhteistyössä epävirallisten verkostojen kanssa, kansalaisten oma-aloitteisuuden tukeminen ja sosiaalisten verkostojen merkityksen tunnustaminen (Stepney & Evans 2000, 109–110). Tavoitteena on yksilöiden, perheiden ja ryhmien näkeminen osana sosiaalisia verkostoja ja yhteisöjä ja erilaisten yhteisöjen rakentaminen. Sosiaalityöntekijän roolina on kehittää kumppanuutta julkisten palveluntuottajien, vapaaehtoistoimijoiden ja epävirallisen hoivan välille. (Roivainen 2008a.)

Kehitys on merkinnyt painopisteen muutosta julkisen sektorin toteuttamasta sosiaalityöstä kolmannelle sektorille. Samalla työn luonne on muuttunut koko asuinalueeseen kohdistuvasta työstä tunnistettuihin kategoriin asiakasryhmiin kohdistuvaksi sosiaalityöksi. Myös diskurssi sosiaalisten rakenteiden muuttamisesta on muuttunut yksilökohtaista voimavaraistamista ja elämänpolitiikkaa korostavaksi. (Roivainen 2008b.) Roivainen argumentoi (2008c, 277), että myös aikuissosiaalityössä on nähtävissä tämä paradigman muutos. Yhteisöllisestä otteesta on tullut osa perussosiaalityön prosessia, kun aiemmin yhdyskuntatyö nähtiin sosiaalityön itsenäisenä menetelmänä. Aikuissosiaalityössä korostetaan Roivaisen mukaan asiakaslähtöisyyttä alue- ja asukaslähtöisyyden sijaan, jolloin työnkohteena ovat

palvelujärjestelmän kategorisoimat asiakasryhmät asuinalueen tarpeiden sijaan. Samalla on etäännytty yhteisötyön ja rakenteellisen sosiaalityön periaatteista. Taulukossa 1 on mukaillen esitetty Roivaisen kuvaamaa paradigman muutosta ja yhteisösosiaalityön paikkaa kunnallisessa sosiaalityössä.

	MODERNI YHDYSKUNTATYÖ	JÄLKIMODERNIT YHTEISÖLLISET STRATEGIAT
STRATEGIA	Julkinen hyvinvointipolitiikka	Kommunitaristiset strategiat (järjestöt, 3.sektori)
METODI	Virallisen sosiaalityön yksi menetelmä	Laajan toimijajoukon työmenetelmä
ASiantuntijuus	Professionaalisen sosiaalityön asiantuntijuus	Eri alojen eriytyneet ammattinimikkeet (perhetyöntekijä, lähiöarkkitehti)
TOIMINNAN SUUNTA	Ylhäältä alas, alhaalta ylös	Ylhäältä alas, verkottuva
PÄÄMÄÄRÄ	Sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisy, asukkaiden tarpeet	Varhainen puuttuminen, NPM:n tehostamistarpeet
KOHDERYHMÄ	Asuinalueiden ihmiset ”Luonnolliset yhteisöt”	Tunnistetut asiakasryhmät ja syrjäytymisvaarassa olevat asukkaat ”Institutionaaliset yhteisöt”
DISKURSSI (puhetapa)	Sosiaalisten rakenteiden muuttaminen	Yksilökohtainen voimavaraistaminen ja elämänpolitiikka

Taulukko 1. Modernista hyvinvointivaltiollisesta yhdyskuntatyöstä jälkimoderneihin yhteisöllisiin strategioihin (Roivainen 2008b; 2008c, 277)

3.4. Kaupunkisosiaalityö uutena yhteisösosiaalityön käsitteenä

Nykyään voidaan puhua yhteisösosiaalityön uudesta tulemistä paikallisissa yhteisöissä. Kaupunkimainen elintapa ja eriarvoistumiskysymykset ovat innoittaneet keskustelua erityisen kaupunkisosiaalityön tarpeesta. (Roivainen 2004, 199–200.) Kaupunki- ja maaseutusosiaalityö ovat uusia yhteisösosiaalityön käsitteitä. Kaupunkisosiaalityön taustalla on havainto monien yhteiskunnallisten ongelmien kärjistymisestä kaupunkiympäristössä. Kariston (1997, 138) mukaan kaupungissa kannattaa tehdä alueellista työtä. Varsinkaan kaupungeissa sosiaalityö ei saa umpioitua sosiaalitoimistoon. Sitä on tehtävä asuinalueilla, siellä missä sen kohteena ovat

ihmisryhmät elävät, erilaisilla arkielämän areenoilla. Kaupunkisosaalityön tukikohtia ja työpisteitä ovat asukastilat, kansalaiskahvilat, kirjastot, vapaaehtoisverkostot, kaupunginosatapahtumat, leipäjonot, kadut, klubit ja virtuaaliavaruus. (emt., 142–143; Kopomaa & Meltti 2005, 11.)

Kaupunkisosaalityön toimintatapoina ovat olleet projektimuotoiset hankkeet, joissa sosiaalityö etsii kumppanuutta eri toimijoiden kanssa ja rakentaa yhdessä heidän kanssaan resurssiverkostoja. Tunnuspiirteistä on ollut, etteivät hankkeet ole olleet läpeensä ongelmakeskeisiä. Sosiaalityö on ollut implisiittistä, näkymätöntä, jossa sosiaaliset vaikutukset tulevat esille, jos ovat tullakseen. (Karisto 1997.) Osallistuminen yhteiseen toimintaan vahvistaa elämänhallintaa: kykyä kohdata ongelmia ja selviytyä niistä. Monissa lähiöhankkeissa asukkaita edustaa asukasyhdistysten, talotoimikuntien ja yhtiöiden aktiivit. Vaikka aktiivisuus perustuu asukkaiden haluun ja kykyyn toimia, olisi huomioitava myös ne, joilta tämä ei onnistu. On pyrittävä marginaalisten ryhmien tavoittamiseen, jos syrjäytymiskehitykseen halutaan pureutua. Lähiöprojekteissa mm. on haettu reflektiivisiä ja toiminannollisia vastauksia marginaalisuuden kysymyksiin ja syrjäytymiseen. (Karjalainen Karisto & Seppänen 2003, 238–247.) Seppänen (2001, 194–195) ehdottaa yhtenä kaupunkisosaalityön sovellutuksena ”ostarisosaalityötä”, ryppyporukoiden kanssa kontaktin luomista.

Kunnalliselle sosiaalityölle projektit voivat olla lisäresurssi mutta myös ammatillista osaamista kartuttava väline. Paikallisesti muotoutuvat työtavat rakentavat sellaista verkostokulttuuria, jossa on irrotteluvapautta perussosaalityöhön verrattuna. Urbanissa sosiaalityössä tarvitaan monia professionaalisuuksia ja ammattitaitojen yhteispeliä sekä pois oppimista vanhoista rutiineista. Toimivan ja sosiaalisesti kestävän sosiaalityön kriteeri ei olekaan ammatillisuuden ja siihen liittyvän osallisuuden vahvistaminen vaan kyky toimia refleksiivisesti. (Karjalainen ym. 2003, 243–244, 247.)

3.5. Kriittinen yhteisöperustainen käytäntö sosiaalityössä

Stepney & Evans (2000, 105) painottavat, että sosiaalityöntekijöiden ei tule kritiikittömästi hyväksyä alueellisen yhteisösosaalityön (CSW) retoriikkaa. Työtapaa ei tulisi pitää helppona lääkkeenä paikallisiin sosiaalisiin ongelmiin aikana, jolloin

byrokraattiset työtavat ovat etäännyttäneet sosiaalityöntekijät asiakkaistaan. Stepney & Popple (2008, 94) ja Lynn (2006, 118) korostavat, että yhteisöistä ja yhteisösosiaalityöstä on olemassa monenlaisia sosiaalipoliittisia diskursseja ja niitä hyödynnetään erilaisten poliittisten tavoitteiden edistämiseksi. Sosiaalityössä voidaan valita vaihtoehtoinen radikaalimpi diskurssi, joka painottaa sosiaalista oikeudenmukaisuutta, marginaalisten ryhmien kokemuksia, valmiutta käsitellä konflikteja, muutoksen organisoimista ja osallistavaa demokratiaa kansalaisyhteiskunnassa. (Stepney & Popple 2008, 94 & Lynn 2006, 118.) Tässä diskurssissa sosiaalityön rooli lähenee aktivismia, dialogin fasilitointia, neuvottelemista ja yhteisöjen kehittämistä (Lynn 2006, 118–120).

Paul Stepneyn (2012) mukaan sosiaalityöhön tulisi omaksua kriittinen yhteisöperustainen käytäntö. Sosiaalipoliittisen diskurssien ymmärtäminen on osa kriittistä käytäntöä, josta Stepney (2012) puhuu. Käytännön työntekijöiden tulee ymmärtää poliittinen paradoksi, jotta löytää mahdollisuudet ja tavat toimia vaatimusten suhteen. (Stepney & Popple 2008, 111). Stepney & Popple (2008, 3) korostavat, että tänä aikana sosiaalityöllä on paljon saamista yhteisötyöhön pohjautuvista lähestymistavoista, kun sosiaalityössä kamppaillaan monimutkaisten sosiaalisten ongelmien, globalisaation sekä neoliberaali talouden haasteiden parissa. Yhteisöjen kanssa toimimisella on erityistä painoarvoa ehkäisevälle työlle ja alueellinen yhteisösosiaalityö voi parhaimmillaan avata mahdollisuuksia marginalisoitujen ryhmien tavoittamiselle ja kohtaamiselle (Stepney & Evans 2000, 114).

Kriittisen sosiaalisen teorian (esim. Marx, Marcuse, Habermas) mukaisesti valta toisaalta koetaan henkilökohtaisesti, toisaalta tuotetaan rakenteellisesti. Sosiaalisen muutoksen on näin ollen oltava sekä henkilökohtaista että kollektiivista ja juuri henkilökohtainen toimijuus on tärkeä osa sosiaalista muutosta. Stepney & Popple (2008, 94) muistuttavat, että kriittinen teoria voi toimia vastadiskurssina kommunitaristiselle diskurssille ja auttaa marginaalisten ryhmien kokemusten esille tuomisessa ja sosiaalisen muutoksen organisoimisessa.

Kriittinen suhtautuminen auttaa näkemään myös yhteisöt moninaisina ja ristiriitaisinakin. Sekä kommunitarismissa että Big society ajattelussa yhteisöt nähdään helposti liian harmonisina tuen lähteinä. Stepney & Evans (2000, 105) muistuttavat, että tutkimukset ovat osoittaneet, että eniten apua tarvitsevien ei ole aina mahdollista

turvautua yhteisöihin, sillä heillä ei ole verkostoja tai ne ovat puutteelliset. Eriarvoisuus on lisääntynyt tässä ajassa. On huomioitava, että huono-osaisimmat ovat myös usein julkisten hyvinvointipalvelujen ulkopuolella sekä myös syrjäytettyjä kaupallisesta markkinajohtoisesta kehityksestä (Stepney & Popple 2008, 5, 38, 153). Varmaa on myös, että kaikkein marginalisoituneimmat ja huono-osaisimmat ihmiset, joiden resurssit ja mahdollisuudet oma-apuun ovat vähäiset, kärsivät oma-apuun ja vapaaehtoisuuteen perustuvista yhteiskunnallisista järjestelyistä (Kisby 2010, 488).

Rakenteellinen epätasa-arvo ja diskriminaatio toimii luokka, sukupuoli ja etnisyys akseleilla. (Stepney & Popple 2008, 48–49.) Sosiaalityössä on hyvä olla tietoinen syvälle juurtuneista jaoista ja konflikteista, esimerkiksi mitä tulee luokkaan, sukupuoleen, etniseen taustaan, vammaisuuteen, ikään ja seksuaaliseen suuntautumiseen, jotta voi huomioida epätasa-arvoisuutta, vahvistaa huono-osaisimpien ääntä ja avata mahdollisuuksia marginaalisten ryhmien inklusioon. Yhteisöt eivät ole nykymaailmassa paikkaan sidottuja, vaikkakin tutkimusten mukaan nykypäivänä paikallisten siteiden merkitys kasvaa niiden osalta, jotka eivät pysty osallistumaan talouden sanelemaan kilpailuun vaan syrjäytyvät paikallisesti. (Stepney & Evans 2000, 105- 106, 114 & Roivaisen 2008a, 4). Seppäsen (2001, 1994–1995) mukaan ns. päiväväestöön kuuluvat työttömät ovat usein tutkimuksen mukaan vahvimmin kiinnittyneitä asuinalueeseensa.

Yhteisösosiaalityön avulla voi mahdollistaa integroivampi ja valtaannuttavampi sosiaalityön käytäntö (Stepney & Evans 2000, 105). Ohmer & Korr (2006) toteavat kirjallisuuskatsauksen perusteella, että yhteisötyön interventiot vaikuttavat positiivisesti kansalaisten osallistumiseen ja sen avulla voi vaikuttaa monimutkaisiin, sosiaalisiin ja taloudellisiin ongelmiin köyhissä yhteisöissä. Emansipatorisessa käytännössä olennaista on juurikin palveluiden käyttäjien osallistuminen. Hyödynnettävät menetelmät ja teoreettiset mallit voivat olla erilaisia konteksteista riippuen. (Stepney 2000b, 12–13.) Ekososiaalisia menetelmiä ja verkostotyötä voi käyttää luomaan ja ylläpitämään laajempia verkostoja ja tukisysteemejä. Toisaalta joskus voi tarvita kriisityötä ja psykososiaalista tukea, ryhmätyön tai projektityön taitoja. Alueellinen yhteisösosiaalityö voi parhaimmillaan mahdollistaa holistisemman, integroidun ja voimaannuttavan käytännön: yksilötyön tehtäviä voi yhdistää laajempaan yhteisöjen kehittämisrooliin. (Stepney & Evans 2000, 113; Stepney & Popple 2008, 119.)

Stepney ja Evans (2000) ovat hahmotelleet kuusi vaiheisen yhteisösosiaalityön kehittämisprosessin mallin. Ensimmäisessä vaiheessa tutustutaan tilanteeseen, johon halutaan parannusta ja hankitaan sitä koskevaa tietoa. Toisessa vaiheessa arvioidaan tarpeita ja voimavaroja kokonaisvaltaisesti erityisesti huono-osaisten asukkaiden tarpeista lähtien. Luodaan kumppanuutta yhteisön avainhenkilöiden kanssa. Kolmannessa vaiheessa luodaan yhteinen toimintasuunnitelma toimijoiden kesken. Neljännessä vaiheessa suunniteltu interventio toteutetaan yhteistoiminnassa ja viidennessä vaiheessa mobilisoidaan voimavaroja ja lopuksi toimintaa tutkitaan ja arvioidaan. Stepney & Popple (2008, 128- 129, 173) korostavat, että käytännössä on tarve, että sosiaalityöntekijät osallistuvat palveluiden käyttäjien ja yhteisön jäsenten kanssa emansipatoriseen muutosprosessiin sekä sitoutuvat sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistämiseen. Erityisen tärkeää on tutkimuksen ja arvioinnin sisällyttäminen prosessiin ja interventioiden tarkasteluun.

Yhteisöperustaisen käytännön tulisi kilpailla huomioista ja resursseista ammatillisella areenalla ja myös kehittää sen omaa teoreettista lähestymistapaa (emt., 107). Sosiaalityöntekijöiden laadullinen tieto paikallisista yhteisöistä on saatava käyttöön ja työntekijöiden opittava hyödyntämään yhteisösosiaalityön taitoja ongelmien ja tarpeiden tunnistamisessa (Stepney 2006, 1300). Stepney ja Evans (2000, 105) korostavat, että alueellista yhteisösosiaalityötä ei tule jättää yksittäisille sosiaalityöntekijöille tehtäväksi asiakastyön oheen vaan pitää lähestymistapana, jonka pitäisi olla koko työtiimin käytäntönä. Työtapa vaatii sitoutumista ja resursseja sekä tukea myös johdolta. Työyhteisöissä tulee luoda tilaa reflektioiville käytännöille ja tiedontuottamiselle. Näyttöön perustuvat tutkimuskäytännöt eivät tue uusien luovien ratkaisujen löytämistä moninaisissa konteksteissa ja epävarmuuden keskellä vaan tulee ammentaa postmodernismista ja kriittisestä teoriasta kriittisen reflektion perustana. (Stepney & Popple 2008, 173.)

Lynch ja Forde (2006, 851) kirjoittavat irlantilaisesta kontekstista siitä, kuinka he ovat käyttäneet Ifen viitekehystä edistääkseen opetustyössään yhteisösosiaalityön arvoja ja periaatteita. Ifen viitekehys kilpailevista diskursseista ihmispalveluissa (1998) integroi sosiaalityön ja yhteistyön yhteisdiskurssiksi. Tämä diskurssi edistää Lynchin ja Forden mukaan sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistämistä. Ifen viitekehyksessä on neljä kilpailevaa mallia: manageriaalinen, markkina, asiantuntija ja yhteisöllinen. Mallit

voidaan nähdä eri dimensioilla: hierarkisella tai anarkistisella vallan dimensiolla (asiantuntijalähtöinen/asukaslähtöinen) sekä positivistisen tai humanistisen tiedon (tekninen/ihmiskeskeinen) dimensiolla. Yhteisödiskurssissa yhdistyy humanistinen ja anarkistinen dimensio. (emt., 855.) Ife (1998, 49) argumentoi, että kriittisen lähestymistavan omaksumiseen ideaali positio sosiaalityölle on omaksua yhteisödiskurssi. Se on yhdenmukainen sosiaalityön arvoille: sitoutumiseen työhön huono-osaisten kanssa, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistämiseen ja valtaannuttamistyöhön. Lähtökohtana ovat asukaslähtöiset prosessit. (Lynch ja Forde 2006, 856–857.) Lynch ja Forde (2006, 861) käyttävät Ifen viitekehystä kriittisen reflektion perustana opetuksessa ennen opiskelijoiden yhteisösosiaalityön harjoittelua. Tavoitteena on, että malli siirtyy sosiaalityön käytäntöihin ammatillisen sosiaalityön osaksi.

3.6. Rakenteellinen sosiaalityö

Teoreettisesti rakenteellinen sosiaalityö perustuu kriittiseen teoriaan (Koskinen 2003). Rakenteellisen sosiaalityön käsitettä alettiin käyttää 1980-luvulla, kun sosiaalihuollon lainsäädäntö asetti velvoitteita sosiaalityölle sosiaalihuollon asiantuntijaroolista ja vaikuttamistoiminnasta (Satka, Pohjola ja Rajavaara 2003). Rakenteellinen sosiaalityö ymmärrettiin sosiaalityöksi, joka pyrki nimensä mukaan vaikuttamaan yhteiskunta- ja yhteisötason rakenteellisiin epäkohtiin. Rakenteellinen sosiaalityö ymmärrettiin ennen muuta kunnalliseksi sosiaalipolitiikaksi, jota ennen muuta sosiaalihuollon hallinnossa toteutetaan osana hallinnollista sosiaalityötä. Aluepohjainen työnjako nähtiin tärkeänä edellytyksenä rakenteelliselle sosiaalityölle. Asuinalueilla uskottiin voitavan kohdata paremmin asiakasryhmien ongelmat ja havaita rakenteellisen sosiaalityön tarpeet. Yhdyskuntatyö havaittiin hyväksi työmenetelmäksi toteuttaa rakenteellista sosiaalityötä. (Koskinen 2003.)

Satka ym. (2003) toteavat, että käytännössä rakenteellisen sosiaalityön tulokset jäivät kuitenkin vaatimattomiksi. Kuitenkin sosiaalityön tärkeinä ulottuvuuksina nostetaan esille esimerkiksi sosiaalinen raportointi, tiedon tuottaminen ja kuntien strategisessa työssä mukana oleminen. Karjalainen ym. (2005, 46–49) muistuttavat, että sosiaalityö voi voimaannuttaa asiakasryhmiä toimimaan omien oikeuksien puolesta tai olla itse

vaikuttajan roolissa tuottamassa tietoa epäkohdista sekä viemässä viestiä poliittisille päättäjille.

Rakenteellinen työ näkyy myös uuden sosiaalihuoltolain valmistelussa. Uuden lain esityksessä rakenteelliseen sosiaalityöhön kuuluu muun muassa sosiaalihuollon asiakastyöhön perustuvan tiedon tuottaminen asiakkaiden tarpeista ja niiden yhteiskunnallisista yhteyksistä sekä tarpeisiin vastaavien sosiaalipalvelujen ja muiden sosiaalihuollon tukitoimien vaikuttavuudesta; 2) tavoitteelliset toimet ja toimenpideehdotukset sosiaalisten ongelmien ehkäisemiseksi ja korjaamiseksi sekä kunnan asukkaiden asuin- ja toimintaympäristöjen kehittämiseksi; ja 3) sosiaalihuollon asiantuntemuksen tuominen osaksi kunnan muiden toimialojen suunnittelua sekä yhteistyö yksityisten palveluntuottajien ja järjestöjen kanssa paikallista sosiaalityötä sekä muuta palvelu- ja tukivalikoimaa kehittäen. (STM 2012, 172.)

3.7. Teoreettisia näkökulmia sosiaalityön ja ympäristön väliselle suhteelle

Sosiaalityön alkuajoista lähtien sosiaalityön käytännön perustana on ollut ihmisen ja ympäristön välinen suhde, mikä on ollut välillä unohtuneena (Matthies & Närhi 1998, 10; Kemp 2011, 1200). Mary Richmond (1917) on jo kirjoittanut, että case-workin perusteena on henkilö ympäristössään lähtökohta (person- in- environment) (Meyer & Mattaini 1999, 3). Sosiaalityön toinen pioneeri Jane Addams korosti sitä, kuinka ihmiset tulisi ymmärtää heidän omien ympäristöjensä kontekstissa. Molemmat näkivät sosiaalisten ongelmien olevan tietyssä määrin ongelmia ihmisen ja ympäristön välillä. Jane Addams näki ympäristön laajemmin urbaanina ympäristönä, jossa sosiaaliseen ympäristön lisäksi ympäristö koostui fyysisestä ja rakennetusta (asumisolosuhteista, saasteista jne.) sekä paikallisista palveluista. Erona olivat tavat, joilla uskottiin miten sosiaalisia ongelmia ratkaistaan. Addams painotti sopeuttamisen sijasta elinolosuhteiden vaikutusta ja elinympäristöä hyvinvoinnille ja hän näki reformit ratkaisuna. (Närhi & Matthies 2001, 18–19.)

Jyväskylän yliopistossa 1990-luvulla virinnyt ekososiaalinen sosiaalityö sivuaa rakenteellista sosiaalityötä. Ekososiaalisessa sosiaalityössä on yhteiskuntapoliittinen painotus (Roivainen 2008a). Ekososiaalinen lähestymistapa sosiaalityössä on kokonaisvaltainen. Ekososiaalisessa työssä ympäristö viittaa sosiaaliseen, fyysiseen,

kulttuuriseen, emotionaaliseen ja historialliseen yksilön ”ympäristöön”. Se perustuu ajatukselle, että sosiaalityöntekijöillä on autenttista ja tuoretta todistusaineistoa ongelmista, jotka syntyvät ihmisten yhteisöjen ja luonnon suhteesta. Nähdään, että asuinympäristöllä ja hyvinvoinnilla on vastavuoroinen suhde. Asuinympäristö nähdään holistisena: fyysisen ja sosiaalisen lisäksi siihen sisältyy kulttuuris-historiallinen ja yhteiskunnallinen elementti. (Närhi & Matthies 2001, 35–36.)

Närhen ja Matthiesin (2001, 16–17) mukaan suomalaisessa ekososiaalisessa sosiaalityössä on kaksi pääsuuntaa: systeemiteoreettinen sekä saksalainen ekokriittinen lähestymistapa. Systeemiteoreettiseen suuntaukseen liittyy sosiaalityön teoriassa laajalti käytetty systeemiteoreettinen ajattelu sekä ekosysteemin käsite. Systeemiteoreettinen ajattelu näkee ihmisen ja ympäristön kokonaisvaltaisena systeeminä, jossa kaikki vaikuttaa kaikkeen. Ekosysteemi kuvastaa ihmistä ympäristössään ja tilanteessaan. (Matthies & Närhi 1998, 10.) Kritisoitua yleisestä systeemiteoriaa kehitettiin erityisesti USA:ssa pidemmälle ekologisina systeemiteorioina, joista huomioitavimpia ovat Germain ja Gittermanin elämän malli (life model) ja Carol Meyerin eko-systeeminen teoria. Niissä nähtiin, että ihmisen ja ympäristön vuorovaikutus on monimutkaista. Molemmat näistä teorioista korostaa ihminen-ympäristössään ajattelua. Elämän malli on enemmän interventio väline käytännön työlle (Närhi & Matthies 2001, 20–22) ja ekosysteeminen teoria on väline arviointiin ja moninaisuuden näkemiseen, esimerkiksi visuaalisten ekokarttojen avulla (Meyer & Mattaini 1999, 5-6, 14). Voidaan nähdä, että nämä yleisestä systeemiteoriasta kehitetyt teorit rakentuvat Mary Richmondin casework perinteelle. Molemmat painottavat, että sosiaalityöntekijän rooli on löytää se, miten ihminen voi sopeutua ympäristöönsä tapaus tapaukselta. (Närhi & Matthies 2001, 30–31.)

Ekososiaalisen sosiaalityön ekokriittisessä suuntauksessa ympäristö tarkoittaa pääasiassa fyysisistä ja biologista ympäristöä – rakennettua tai luontaista. Ekokriittisessä suuntauksessa ympäristöongelmien nähdään tuottavan sosiaalisia ongelmia. Vaikka myös systeemiteoreettinen suuntaus voi sisältää poliittista vaikuttamista, on ekokriittinen suuntaus tässä suhteessa radikaalimpi. Sen mukaan sosiaalityöntekijät voivat ja pitäisi toimia poliittisina toimijoina, ohjata yhteiskunnallista kehitystä kestävään suuntaan. (Närhi & Matthies 2001, 24–44, 32–33 .)

Ympäristöön liittyvällä sosiaalityön käsitteellistämällä ja käytännöllä on ekologisten systeemiteorioiden ja holististen ekososiaalisten viitekehyksen lisäksi vielä kolmas teoreettinen perusta. Siinä painotetaan globaaleja ympäristöuhkia ja ympäristöllistä oikeudenmukaisuutta: kaikkien elävien oikeutta terveelliseen ympäristöön ja köyhyydenvastaista taistelua. Vaikka tänä päivänä tarve on suuri ympäristölliselle sosiaalityölle, sosiaalityön käytännöistä, tutkimuksesta ja päätöksenteosta puuttuu ympäristöllinen oikeudenmukaisuuden teema. Näillä areenoilla tarvitaan systemaattisempaa kehittämistä. (Kemp 2011, 1200- 1201.) Lena Dominelli (2012, 194) kirjoittaa vihreän sosiaalityön mallista. Se rohkaisee sosiaalityöntekijät työskentelemään ihmisten kanssa heidän yhteisöissään, kunnioittamaan kaikkea elävää sosio-kulttuurisissa ja fyysisissä ympäristöissä, kehittämään voimaannuttavia ja kestäviä suhteita ihmisten ja heidän ympäristöjen välille, edistämään sosiaalista ja ympäristöllistä oikeudenmukaisuutta sekä ajamaan sosiaalista näkökulmaa taloudelliseen toimintaan, erityisesti köyhyyden vastaisissa toiminnaissa.

3.8. Ekososiaalinen on myös elinympäristön analysoimista

Ekososiaalinen on paitsi ruohonjuuritason toimintaa paikallisyhteisöjen kehittämiseksi, niin se on elinympäristön analyysiä. Ekososiaalisessa profiilissa eli kokonaisvaltaisessa alueanalyysissä pyritään saamaan esille alueella hyvinvoinnin ja sosiaalisten ongelmien suhde. (Matthies & Närhi 1998, 11.) Alueen tutkiminen erilaisilla metodeilla auttaa näkemään työskentely alueen uudesta perspektiivistä. Syvempi ja laajempi kuva työskentely alueesta on tullut työkaluksi parantamaan palveluiden käyttäjien tilanteiden kontekstualisointia. Lähestymistapa on myös hyödyllinen edistämään rakenteellisia muutoksia ja poliittista osallistumista. (Närhi & Matthies 2001, 36.)

Hawtin (1994, 1) ja Green (2000, 290–291) muistuttavat, että yhteisöprofiilien (community profiling) tekeminen on vanha työkalu yhteisöjen kehittämisessä. On hyvä muistaa, että sosiaalityölle kartoittamistyö kaupunkiympäristössä ei ole uutta. Tilaan liittyvät sosiaalityön tutkimukset ajoittuvat 1900-luvun alkupuolelle kaupunkiympäristössä. (Kemp 2011, 1201.) Kaupunkisosiologian Chicagon koulukunnan tutkimukset olivat laajimmillaan 1915–40- luvuilla ja vaikuttivat sosiaalipolitiikkaan (Janowitz 1967, 1967). Samalla ajalle sijoittuvat Jane Addamsin

aloittamat settlementit, joissa tehtiin sosiaalisten ongelmien kartoitustyötä jalkautuen ja muun muassa karttojen avulla. Näin alueellinen sosiaalityö sai tieteellisen perustan. (Burgess 1967, 142–143.)

Hawtinin ja Greenin mukaan yhteisöprofiilia voidaan kutsua monella nimellä. Työtapaa voidaan käyttää yhteisön kehittämisstrategiana. Prosessi on tällöin yhtä tärkeä kuin kerätty tieto. Yhteisöprofiili on kokonaisvaltainen yhteisön tarpeiden ja voimavarojen kuvaus, jonka tekemiseen yhteisö itse osallistuu. Tarkoituksena on luoda toimintasuunnitelma yhteisön elämänlaadun parantamiseksi. Yhteisöprofiili voi luoda pohjaa yhteistyölle toimijoiden välillä ja yhteisten ratkaisujen löytämiselle. (Hawtin 1994, 5, 162.) Greenin (2000, 293–295) mukaan sosiaalialantyöntekijä hyötyy yhteisöprofiilien (community profiling) tekemisestä muun muassa tulemalla tietoisiksi kontekstista. Green muistuttaa, että sosiaalityöntekijät voisivat olla osallisina myös köyhyyden vastaisessa työssä tehokkaammin, mikäli heillä olisi mahdollisuus olla mukana tekemässä yhteisön tarveanalyysijä. Yhteisöprofiilista saatu tieto voi alkaa näkymään käytännöissä, jos siitä saadun tiedon avulla edistetään yhteisölähtöisiä työtapoja ja tuetaan kansalaislähtöistä työtä.

Pohjola (1993, 258–259) painottaa, että sosiaalityön työmuodoista esimerkiksi alueellinen sosiaalityö, yhdyskuntatyö, rakenteellinen sosiaalityö eivät ole edes mahdollista ilman toimintaympäristön analyysiä. Sosiaalityö tapahtuu jossakin paikallisessa toimintayhteydessä, jolloin tarvitaan tietoa ympäröivästä yhteiskunnallisesta tilanteesta ja siinä etenevistä prosesseista. Käytännössä tiedontarve merkitsee paikallisten olosuhteiden analyysiä, jonka pohjalta on mahdollista jäsentää työn painopisteitä.

3.9. Yhteenvedoa yhteisösosiaalityön käsitteestä

Tässä luvussa olen pyrkinyt avaamaan yhteisösosiaalityön käsitettä ja sen monia ulottuvuuksia. Yhteisösosiaalityössä voi painottua monet erilaiset näkökulmat riippuen siitä millaiseen käsitteelliseen ja metodiseen käytäntöön se pohjautuu. Vahvan hyvinvointivaltion ja julkisen hyvinvointipolitiikan aikana voimissaan ollut yhdyskuntatyö on saanut rinnalleen sen periaatteista nousevia lähestymistapoja, kuten asuinalueilla tehtävä kaupunkisosiaalityö tai kokonaisvaltaiseen ihmisen ympäristöön

pohjautuva ekososiaalinen työ. Näissä painottuvat ruohonjuurityö asukkaiden kanssa, organisaatiotyö tai päätöksentekoon ja rakenteellisiin muutoksiin vaikuttaminen. Nykyaikana yhdyskuntatyön periaatteita haastaa kuitenkin myös erilaiseen sosiaalipoliittiseen diskurssiin pohjautuva alueellinen yhteisösosiaalityö. Tätä kapeaa, yksilöiden ja yhteisöjen omia velvollisuuksia korostavaa ja tehokkuutta painottavaa diskurssia voi haastaa myös toisenlaisella diskurssilla. Alueellisen yhteisösosiaalityön elementtejä kuten kumppanuutta, yhteisöllisyyttä ja verkostoja voi hyödyntää myös sosiaalityön arvoja ja periaatteita vaalien. Yhteisösosiaalityössä voi näkyä työskentely ihmisten kanssa heidän yhteisöissään, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistäminen, palveluiden käyttäjien ja asukkaiden osallistuminen ja rakenteiden muuttaminen. Saan tästä teoreettisesta viitekehystä välineitä analysoida sitä, miten nämä erilaiset yhteisösosiaalityön näkökulmat esiintyvät aikuissosiaalialan työntekijöiden diskursseissa. Syvennän seuraavaksi kontekstia aineistoni keskusteluille tarkastelemalla sitä, miten yhteisöllinen työote on ollut esillä kotimaisissa ja ulkomaisissa sosiaalityön tutkimuksissa.

4. Miten yhteisöllinen työote on ollut esillä sosiaalityön tutkimuksissa?

4.1. Kotimaisia tutkimuksia

Eeva Liukko (2009, 96 – 108) on tutkinut aikuissosiaalityön kehittämisprojektien ammatillisia käytäntöjä. Tarkoituksena on ollut selvittää miten helsinkiläistä perussosiaalityötä olisi mahdollista tehdä kehittämisprojektien projektiraporttien ja muiden projektitekstien valossa. Liukko nosti niistä esiin seuraavia aikuissosiaalityön toiminnallisia ulottuvuuksia: yksilökohtainen sosiaalityö, työskentely verkostojen kanssa, toiminta yhteisöissä ja ryhmissä sekä vaikuttaminen yhteiskunnassa. Ryhmätoiminta aikuissosiaalityössä nähdään yhtenä sosiaalisen kuntoutuksen menetelmänä, josta saattaa olla hyötyä monille niistä, joilla on vaikeuksia kiinnittyä yksilökohtaiseen sosiaalityöhön. Sosiaalityö voi olla mukana myös avoimilla yhdessäolon areenoilla kuten asukastiloissa. Niissä tarjotaan asukkaille ja asiakkaille paikka, jonne voi tulla ja osallistua toimintaan oman jaksamisen rajoissa. Sosiaalityön keskeinen väline vaikuttamiseen on sosiaalinen raportointi. Siinä asiakkaiden ja kentän

työntekijöiden keräämää tietoa sosiaalisista ongelmista ja palvelukokemuksista tehdään näkyväksi ja välitetään eteenpäin.

Liukko (2009, 115–131) paikansi tutkimuksensa tuloksena aikuissosiaalityön työkäytännöille neljä mahdollista kehityssuuntaa. Sosiaalityön perustehtävä muuttuu, kun sosiaalityö on irrottautunut toimeentulotukisidonnaisuudesta ja tilalle on tullut erityisesti aktiivinen sosiaalipolitiikka. Muutokseen pyrkivä ja kuntouttava työote voimistuu ja asiakkaita on valikoitava tehokkaaseen työhön. Toisena kehityssuuntana on asiakaslähtöisen työskentelyn vahvistuminen. Kolmantena kehityssuuntana on suunta yksin tekemisestä yhteiseen toimintaan. Palvelujärjestelmän puutteelliseen toimintaan on sosiaalityössä pyritty vastaamaan moniammatillisella ja verkostoituneella työllä. Yhteisösosiaalityön mukaista asukastoimintaa on kehitetty. Matalan kynnyksen palvelupisteet tarjoavat asiakkaille ja asukkaille mukana olemisen paikkoja.

Neljäntenä kehityssuuntana voidaan nähdä byrokratiatyöstä siirtymistä kaupunkisosiaalityöhön. Kaupunkiympäristön nähdään tarjoavan mahdollisuuksia, joita voidaan hyödyntää asiakastyössä voimaannuttavana kontekstina. Varsinkin yhteisösosiaalityön keinoin on voitu paremmin tunnistaa alueellisia ilmiöitä. Asiakastyö saattoi itsessään tuottaa uudenlaista tietoa, kun yksilökohtaiseen työhön liitettiin yhteisöllinen näkökulma ja alueellisten ilmiöiden tunnistaminen helpottui. Tällöin tietynlaisessa marginaalisessa elämäntilanteessa elävä ihminen ei ollut enää vain yksittäinen vastaanotolla käyvä asiakas, vaan hänen kokemuksensa rinnastuivat muiden asiakkaiden ja asukkaiden elämäntilanteisiin ja saattoivat alkaa kasautua sosiaalisiksi ilmiöiksi. Se loi pohjaa alueelliselle, kohdennetulle sosiaalityölle. Samalla sosiaalityön tiedonmuodostuksen ja sosiaalisen raportoinnin edellytykset vahvistuivat. Toimeentulotukisidonnaisesta sosiaalityöstä kaupunkisosiaalityö irrottautui hajottaessaan yhtenäiskulttuurille ominaisen käsityksen tavanomaisuudesta, edetessään palvelujärjestelmän kontekstista alueelliseksi toimijaksi ja toteuttaessaan asiakkaita ja asukkaita osallistavia työkäytäntöjä. (emt., 130–131.) Liukko (2009, 135) kehottaa jatkossa tutkimaan yksilötyön ja yhteisötyön yhdistämistä käytännön sosiaalityössä.

Satu Vaininen (2011) on tehnyt laadullisen tutkimuksen sosiaalityöntekijöiden ja yhteistyökumppaneiden käsityksistä sosiaalitoimiston sosiaalityöntekijöiden ammatillisesta toiminnasta. Aineiston hän keräsi yksilö- ja ryhmähaastatteluilla.

Vainisen (2011, 261–262) tutkimus näyttää, että 2000-luvun alussa sosiaalityössä halutaan painottaa yhteyksiin ja verkostoihin, jolloin elämäntilanteen kartoittajan, koordinaattorin, sosiaalisen vuorovaikutuksen mobilisoijan sekä ”asianajajan” toimintaroolit vahvistuvat ja samalla käytännössä saavat enemmän painoarvoa perinteisten toimintaroolien kuten kontrolloijan, toimeentuloturvan huolehtijan rinnalla. Vaikkakin sosiaalitoimiston sosiaalityöntekijöiden sosiaaliseen liittyvät ulottuvuudet ovat aikaisempaa laajemmat, tutkimus osoitti, että sosiaalityöntekijät – lukuun ottamatta muutaman lapsiperheiden psykososiaalisen tuen toimintakentällä työskentelevien sosiaalityöntekijöiden puheenvuoroja - eivät pohtineet oikeastaan ollenkaan alueille ja/tai yhteisöihin kohdistuvaa sosiaalityötä, yhteisösosiaalityötä. Muutamissa puheenvuoroissa tuli esille esimerkiksi sellainen yhteisöllinen ote, jossa sosiaalityöntekijät aktivoivat vertaisryhmiä yhdessä terveydenhoitajien kanssa. Mainintojen vähäisyys tukee jo johdannossa esitettyä näkemystä yhteisösosiaalityön marginaalisesta asemasta kunnallisessa sosiaalityössä. Tätä tulkintaa tukee myös tutkimuksessa esille noussut sosiaalityöntekijöiden kokemus vaikuttajan roolin vaikeudesta. Se nähtiin edellyttävän sosiaalityöntekijältä kykyä nähdä ja esiintuoda yliyksilöllisten yhteiskunnallisten rakenteiden merkitystä asiakkaiden yksilöllisten ongelmien aiheuttajana ja toisaalta ennaltaehkäisijänä. (emt., 2011, 116–117.) Vaininen argumentoi, että sosiaalista osaamista ei hyödynnetä sosiaalitoimistojen sosiaalityössä koko laajuudessaan.

Jarmo Heikkinen (2008, 111, 134) tutki väitöskirjassaan sosiaalityön ammattikuvaa sosiaalihuollossa. Hän tutki kyselyllä sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä ja kokemuksia sosiaalitoimistojen ammatillisesta työstä. Tutkimuksen kohdejoukon muodostavat Suomen sosiaalitoimistoissa/sosiaalivirastoissa työskentelevät sosiaalityöntekijät. Tutkimus näyttää, että sosiaalitoimiston sosiaalityön mieltäminen yhteiskunnalliseksi vaikuttamistyöksi kasvoi sosiaalityöntekijöiden iän lisääntyessä. Tulos vahvistaa, että elämäkokemus ja työkokemus voivat lisätä sosiaalityön yhteiskunnallisen tehtävän hahmottamista. Myös monista toimialueista vastanneet sosiaalityöntekijät kuvasivat yhteiskuntaan vaikuttamistyön merkityksellisimmäksi. Yllättävästi sosiaalityöntekijöiden ammatillisen koulutustason nousu vähensi yhteiskunnallisen vaikuttamistyön koettua tärkeyttä. Tätä tulosta tukee Roivaisen (2008a, 40) huomio, että sosiaalityön irtauduttua tieteenalana sosiaalipolitiikasta on sosiaalityön valtavirta niin

tutkimus- kuin ammattikäytännöissään keskittynyt yksilö- ja perhekohtaiseen asiakastyöhön.

Johdannossa esille nostetussa Anita Sipilän (2011, 148) väitöskirjassa sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet, jonka tutkimusaineisto muodostuu kyselytutkimuksella kerätystä tiedosta Kaakkois-Suomen kuntien sosiaalityöntekijöiltä, todetaan, että yhteisöllisen sosiaalityön kehittäminen edellyttäisi sosiaalityön roolin laajaa pohdintaa ja jäsentämistä. Yhteisöllisen sosiaalityön taustalla pitäisi tarkastella yhteisöllisyyden merkitystä ja sen vaaroja. Sosiaalityössä tulisi tapahtua oma reformi pois toimistokeskeisestä vuorovaikutuksesta, uusien kommunikaatiomuotojen luomista sekä paikallisten valtasuhteiden muuttamista. (emt., 75.)

Kati Närhi (2004) on väitöskirjassaan analysoinut aluesosiaalityöntekijöiden toimintatapoja ja rooleja paikallisen tason vaikuttajina. Tutkimus oli osa laajempaa toimintatutkimusta, joka oli käynnissä osana laajempaa kansainvälistä EU-tutkimusta vuosina 1998–2000. Tutkimuksen yhtenä lähtökohtana oli, että rakenteellisen sosiaalityön idea perustuu ajatukseen sosiaalityöntekijöiden tekemistä havainnoista asiakkaiden elämismaailmoissa. Havaintoja työstämällä sosiaalityöntekijät voivat pyrkiä analysoimaan asiakaskohtaisten ongelmien yhteyksiä rakenteellisiin epäkohtiin. Närhi (2004, 76–77) painottaa, että tutkimuksen perusteella näyttää siltä, että sosiaalityöntekijöiden ei tarvitse olla toiminnan keskiössä kaikissa paikallisissa asuinalueen asioissa ja aktiviteeteissa pystyäkseen toimimaan paikallisena vaikuttajana marginalisaatioon liittyvissä kysymyksissä. Sen sijaan heidän tulisi ymmärtää olennaiset osallistumisen ja vaikuttamisen paikat ja foorumit sekä rohkaista myös muita toimijoita ottamaan vastuuta elinympäristöstä. Närhi (2004,62) katsoo, että sosiaalityöntekijöillä on mahdollisuus muuttaa rakenteita silloin, kun he osallistuvat systeemin toimintaan esimerkiksi asuinalueyhteistyössä. Rakenteet, joihin pyritään vaikuttamaan voivat olla ihmissuhdeverkostoja, asuinalueen fyysisiä rakenteita tai asukkaiden ja viranomaisten välistä kommunikaatiota, jota pyritään saamaan vuorovaikutteisemmaksi. (emt., 60.)

Tutkimuksia, joissa sosiaalityöntekijät itse olisivat määrittelemässä ja konstruoimassa yhteisösosiaalityön sisältöjä, en löytänyt juuri ollenkaan. Vaininen (2011, 267) sanoo osuvasti, että mitä vähemmän sosiaalityöntekijöillä on mahdollisuuksia osallistua työnkuvansa määrittelyyn, sitä todennäköisempää on toistuva pitäytyminen sosiaalitoimiston sosiaalityön perinteisessä – enemmän järjestelmälähtöisessä

orientaatioissa ja tehtäväkeskeisessä käytäntömallissa sekä näihin liittyvissä perinteisissä toimintarooleissa.

Yhtenä poikkeuksena sosiaalityöntekijöiden omasta osallistumisesta määrittelyyn on Tuula Kivistö-Pyhtilän tutkimus vuodelta 2002 aluesosiaalityön ulottuvuuksista ja positioista Oulun Meri- Toppilan asuinalueella. Alueellisella sosiaalityöllä tutkimuksessa tarkoitetaan alueellisesti jakautunutta sosiaalitoimen työmallia, jossa aluesosiaalityöntekijän vastuualueina ovat sosiaalihuollon palveluihin liittyvä ohjaus ja neuvonta. Diskurssianalyttisessä tutkimuksessa aineistona on sosiaalityöntekijöiden ja moniammatillisten tiimien jäsenten puhe eri keskusteluareenoilla. Kivistö – Pyhtilä tutkii sitä, minkälainen positio sosiaalityölle paikantuu ja hän etsii aineistosta sosiaalityön ulottuvuuksia: minkälaisia sosiaalityön tulkintakehyksiä voidaan puheessa paikantaa. Tutkimusaineiston pohjalta sosiaalityölle paikannetaan kaksi ulottuvuutta: perinteisen kehys ja toisin toimimisen kehys. Toisin toimimisen kehyksessä “sosiaaliviraston sosiaalityö” koetaan ahtaaksi. Sosiaalityö nähdään liiaksi auttamissysteemistä lähtevänä ja osin byrokraattisena. Aluesosiaalityöntekijät kokevat ja näkevät, että perinteisen kehyksessä toimiessaan sosiaalityölle mahdollisia, olemassa olevia resursseja jää hyödyntämättä: esimerkiksi vertaisryhmät, järjestöjen tuottamat palvelut ja asiakkaiden omat verkostot. Sosiaalityön toisin toimimisen kehys pitää sisällään verkostoitumisen, asiakaslähtöisyyden, kansalaislähtöisyyden ja osallisuuden ideat, moniammatillisuuden ja yhteistyön. Tuen tuottamisen mallit pyritään löytämään asukkaan elämiskulttuurista. Sosiaalityö nähdään mahdollisuuksien luojana ja välittäjänä. Välittäjänä aluesosiaalityössä työntekijän tehtävänä on auttaa luomaan yhteys asiakkaan ja yhteisön resurssien välille. Tämä rooli edellyttää työntekijältä tietoa olemassa olevista yhteisön voimavaroista. Tutkimuksen ja tiedontuotannon rooli on vahvana toiminnan analyysissa käytännön rinnalla.

4.2. Ulkomaisia tutkimuksia

Tarkastelen seuraavaksi kansainvälisiä tutkimuksia. Olen valinnut tutkimuksia, joissa on tarkasteltu sosiaalityön roolia alueellisessa ja yhteisöllisessä työssä sekä työotteen mahdollisuuksia ja rajoituksia. Tutkimukset ovat empiirisiä tutkimuksia sosiaalityön tutkimuksesta, koulutuksesta ja käytännöistä.

Keskustelu sosiaalityön etäännyttämisestä yhteisöllisestä työstä on tyypillistä myös kansainvälisesti. Britanniassa on tehty useita tutkimuksia, joissa lähtökohtana on sosiaalityön etäännyttäminen paikallisista yhteisöistä. Holland, Burgess, Grogan-Kaylor, & Delva (2011) esittelevät tapaustutkimusten avulla mahdollisuuksia ja rajoituksia alueellisten tutkimusmenetelmien käyttämisessä. He toteavat, että tutkimukset asuinalueiden vaikutuksista hyvinvointiin ovat olleet paljon yleisempiä USA:ssa kuin Euroopassa (emt., 692). Holland ym. (2011, 690–691) painottavat, että sosiaalityössä tulee kehittää tapoja tutkia yksilö, perhe, yhteisö ja asuinaluekijöiden vuorovaikutuksen merkitystä hyvinvoinnille, jotta voidaan luoda tietoa perustaa sosiaalityön käytännöille ja sosiaalipolitiikalle. Sosiaalityön opiskelijoiden tulisi oppia taitoja, joilla analysoida yhteisöjen tarpeita sekä vahvuuksia interventioiden suunnitteluun ja arvioimiseen (emt., 704). Alueelliset analyysit, joissa käy ilmi yhteiskunnan epäoikeudenmukaisuuksia, voivat auttaa sosiaalityöntekijöitä laajentamaan yksilöön keskittyviä arviointejä. Alueelliset menetelmät tarjoavat usein myös mahdollisuuden laajempaan dialogiin yhteisöjen kanssa kuin perinteiset menetelmät. On kuitenkin hyvä tiedostaa, että riskinä on tehdä alueellista tutkimusta, jonka tulokset ovat itsestäänselvyyksiä yhteisöissä. (emt., 703.)

Hardwick ja Worsley (2007, 245) esittelevät käytäntötutkimuksen Liverpoolin yliopistosta, jossa kehitettiin sosiaalityöhön yhteisösosiaalityön sisältöjä. Tutkittiin millainen harjoittelu mahdollistaisi tiiviimmän yhteistyön yliopiston ja alueellisten organisaatioiden välillä. Lähtökohtana on yhteistyön puute asuinalueiden ja alueellisten yhteisötoimijoiden, sosiaalityön koulutuksen ja käytännön välillä Britanniassa. Tutkimusprosessin aikana Liverpoolissa kehitettiin tutkimuspohjainen opintosuunnitelma, jossa opiskelijat työskentelevät paikallisilla asuinalueilla ja oppivat identifioimaan yhteisön tarpeita ja resursseja alueanalyysin (community profiling) menetelmällä. Menetelmää hyödynnettiin yhteistyössä paikallisten asukkaiden ja organisaatioiden kanssa. Yliopistomoduuli rakennettiin reflektioivan käytännön ympärille ja holistisen sosiaaliseen kontekstiin pohjautuvalle oppimiskäsitykselle. (emt., 253–255.) Hardwick ja Worsley korostavat, että yhteisöistä etäännyttänyt kehitys Britanniassa tulisi toimia varoittavana esimerkkinä Euroopassa. He painottavat, että sosiaalityöllä tulisi olla autonominen rooli alueellisissa yhteisöissä.

Holland (2012,7) raportoi Walesiläiseltä asuinalueelta tapaustutkimuksen, jolla pyrittiin selvittämään lasten suojelussa käytettyjen virallisen sektorin, yhteisöllisten vapaaehtoissektorin ja epävirallisten asukkaiden tekemien toimenpiteiden suhdetta, joilla pyrittiin lisäämään hyvinvointia asuinalueilla. Tutkimus paneutuu myös sosiaalityön etääntymiseen asuinalueista ja niiden yhteisöistä. Britanniassa on viime aikoina korostettu, että sosiaalityöntekijöiden tulisi riskiarviointien ja byrokraattisen työn sijaan työskennellä suhteisiin pohjautuvasti: olla vuorovaikutuksessa asiakkaiden ja heidän elinympäristöjen kanssa, ymmärtää perheen olosuhteita ja miten ympäristö ja paikallinen asuinyhteisö vaikuttavat niihin. (emt., 2-3.) Jack ja Gill (2009, 3-4) muistuttavat, että sosiaalityöntekijöiden tulisi huomioida asuinalueen vahvuudet ja heikkoudet, sillä ne vaikuttavat lasten hyväksikäyttöön ja sen ehkäisyyn. Johtopäätöksenä Hollandin tapaustutkimuksessa on, että kolmannen sektorin tärkeä rooli tulisi tunnistaa ja tukea sillanrakentajana virallisen ja asuinalueen vuorovaikutuksen lisääjänä. Virallista sektoria tulisi rohkaista omaksumaan joitakin yhteisösektorin ominaisuuksia, jotta yhteisöt voitaisiin tuntea paremmin. Holland suosittelee, että lastensuojelun sosiaalityöntekijät sijoittuisivat lähemmäs paikallisia asuinalueita, joilla työskentelevät ymmärtääkseen paremmin lasten kokemuksia ja työskennelläkseen interventioilla, joissa tunnistetaan yhteisön voimavarat. (emt., 15.)

Isossa – Britanniassa voidaankin puhua lasten hyvinvointiin kohdistuvan sosiaalipolitiikan alueellisesta käänteestä. Nykyään sosiaalityön arviointikäytännöissä Britanniassa vaaditaan ottamaan entistä enemmän huomioon yhteisö- ja ympäristövaikutuksia. Käytännössä sosiaalityöltä ei kuitenkaan odoteta toimimista yhteisötasolla. Tällä hetkellä Britanniassa aikuisten palveluiden käyttäjien tarpeiden arviointiin kohdistetaan vähemmän alueellisia interventioita. (Holland ym. 2011, 690.) Lymbery ja Postle (2010, 2504, 2518–2519) ovat huolissaan Britanniassa sosiaalityön kehityksestä aikuisten parissa, jota on luonnehtinut taloudelliset määritteet ja priorisointi. Aikuissosiaalityön sisältöjä ei saa unohtaa lastensuojelun kehittämisen ohessa. He argumentoivat sosiaalityön yleisten sisältöjen ja sosiaalityön laajemman roolin puolesta. Aikuisten parissa tulisi uudelleen herättää kiinnostus laajempiin yhteiskunnallisiin ristiriitoihin ja yhteisöllisempään työotteeseen sekä rohkaista sosiaalityön roolin politisoitumiseen.

Päivi Turunen (2004) väitöskirjassaan paikantaa diskursseja eri Pohjoismaissa jäsentäen yhdyskuntatyön (samhällsarbete) muuttumista Pohjoismaissa 1960-luvulta nykypäivään ja syventää aihepiiriä empiirisellä tutkimuksella kunnallisista projekteista eri Pohjoismaissa. Turunen toteaa, että yhdyskuntatyö on aina ollut harvinaisuus sosiaalityön käytännöissä Pohjoismaissa. 1970-luvulla yritettiin yhdyskuntatyö pitää selkeästi omana sosiaalityön osa-alueena. Tänä päivänä yhteisösosiaalityössä on monia erilaisia toimijoita ja siihen on yhteensulautunut yksilötyön, ryhmätyön ja yhdyskuntatyön menetelmiä. Turunen (2004, 199) kirjoittaa, että uhkana on polarisoituminen. Tutkimustulokset eri pohjoismaisista projekteista osoittavat, että yhteisösosiaalityötä organisoidaan aina vain moninaisemmin vapaaehtoisuuden ja ammatillisuuden varaan. Turunen (2004, 187) pohtii, onko suuntauksena ammatillinen sosiaalityö viranomaistyönä toimistoissa ja sosiaalityötä asuinalueilla jäävät tekemään kouluttamattomat vapaaehtoistyöntekijät.

Turunen (2004, 190- 191) nostaa alan kehittymisen kannalta ongelmaksi vaihtuvat projektit, jotka ovat vakiintuneet Pohjoismaihin yhteisöllisten strategioiden toteuttamistavaksi. Ne eivät takaa jatkuvuutta työlle eivätkä mahdollista tiedonmuodostusta. Turunen (2004, 192) painottaa, että yhteisöllisestä työstä puuttuukin teorian ja käytännön välinen yhteys, jota tulee kehittää käytäntötutkimuksen ja tiedonmuodostuksen avulla.

Tajns'ek (2005, 327–328) raportoi Sloveniasta, että sosiaalityön käytäntö ei aina myöskään noudata yhdyskuntatyön periaatteita: yhteistyön tekemistä yhteisöjen kanssa. Pääkaupungin Ljubljanan yliopistossa yhteisösosiaalityö on integroitu osaksi sosiaalityön opinto-ohjelmaa. Käytännössä on havaittu suuri kuilu teorian ja käytännön välillä. Ongelmina usein sosiaalityön käytännöissä esiintyy riittämätön tarpeiden arviointi ja tutkiminen, puutteellinen tutkimusmenetelmien hallitseminen, riittämätön yhteisön osallistaminen ja työntekijöiden mobilisointi. Tajns'ek peräänkuuluttaa kriittisen itsearvioinnin lisäämistä käytännöissä.

Makaros ja Weiss-Gal (2012,14) suosittelevat tutkimustulostensa perusteella, että kaikkien sosiaalityön opiskelijoiden koulutusohjelmaan sisällytetään yhdyskuntatyön teorioita ja periaatteita sekä kenttäharjoittelu. Tämä edistäisi sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistämistä sosiaalityössä. Makaros ja Weiss-Gal (2012, 3, 5, 14)

tutkivat Israelissa kyselytutkimuksena, onko sosiaalityöntekijöillä, jotka tekevät yksilötyötä ja niillä, jotka tekevät yhteisösosiaalityötä samanlaiset ammatilliset arvot. Kysely lähetettiin 123 yksilötyöntekijälle ja 113 yhteisösosiaalityöntekijälle, jotka työskentelivät kunnallisissa sosiaalikeskuksissa. Israelissa vuosikymmenen ajan kunnallisiin sosiaalipalveluihin on palkattu sekä yksilötyöntekijöitä että yhteisösosiaalityöntekijöitä, jotka usein työskentelevät samalla asuinalueella samassa tiimissä. Tulokset osoittivat, että yhteisösosiaalityöntekijöillä on vahvempi sosiaalinen orientaatio ja he painottivat sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistämistä. Johtopäätöksenä on että yksilötyöntekijät ja yhteisösosiaalityöntekijät altistuvat erilaisille diskursseille, jotka tarjoavat erilaisen selityksen sosiaalisille ongelmille ja sosiaalityön roolille. Yhteisösosiaalityön nähdään vahvistavan sosiaalista orientaatiota ja osallistumista sosiaalisen muutoksen edistämiseen.

Aila-Leena Matthies (2002) on koonnut johtopäätöksiä aikaisemmin mainitusta eurooppalaisesta vertailututkimuksesta, jossa Kati Närhen tutkimus oli osa Suomessa Jyväskylässä toteutettua tutkimusta. Magdeburg Saksasta ja Leicester Iso-Britanniasta osallistuivat myös tutkimukseen omilla käytännön hankkeillaan vuosina 1998–2000. Tutkimuksessa sovellettiin toimintatutkimuksen metodiikkaa ja kullakin paikkakunnalla käynnistyi erilaisia käytännön hankkeita. (emt., 236.) Kiinnostuksenkohteina olivat ekososiaalisen ympäristön tärkeys ja kansalaisten osallistuminen huono-osaisilla asuinalueilla (Matthies ym. 2000). Tutkimusosapuolet korostivat loppuarvioinnissa että sosiaalityön ja yhdyskuntatyön mahdollisuudet ovat paremminkin ”pienien askelten” elinympäristön pienten parannusten strategiassa ja osallistumismahdollisuuksien luomisessa. Näitä ovat esimerkiksi ruohonjuuritason osallistuminen matalankynnyksen asukastilat tai kaupunginosien kommunikaatiorakenne: tiedottaminen, kokoontumispaikat, hajautettu neuvonta, sekä verkostoituminen alueella eri hankkeiden ja yhteisöjen kesken. (Matthies 2002, 248–249.) Yksi tärkeä johtopäätös oli, että sosiaalisen integraation avain asiat ovat asukkaan mahdollisuus vaikuttaa omaan elinympäristöön ja osallistua sen toimintaan. Pienet askeleet koettiin vertailututkimuksessa edellytyksinä sille, että pystyttiin kehittämään myös rakenteita muuttavaa, ennaltaehkäiseviä toimintamalleja, kuten ongelmien ja voimavarojen aktivoiva kartoitus, ratkaisumallien ja ehdotusten kuuleminen alhaaltapäin, tietopohjaa kaupunkisuunnittelulle ja politiikalle tai vapaa-ajan tasa-arvoisten mahdollisuuksia. (emt., 249.)

5. Alueanalyysi Haagan aikuissosiaalityössä

Haagan aikuissosiaalityössä valittiin yhteisösosiaalityön kehittämistä varten menetelmäksi alueanalyysi. Tavoitteena oli käynnistää yhteisösosiaalityön kehittäminen asuinalueella prosessina, joka alkoi tutustumalla asuinalueeseen. Alueanalyysin tarkoitus on koostaa yhteisöä koskevia erilaisista lähteistä kerättyjä tietoja yhteen (kts. Stakes 2000a ja 2000b; Halttunen- Sommar Dahl 2008).

Suomessa on tehty asuinalue tutkimuksia monissa eri sosiaalityön tutkimuksen ja käytäntöjen kehittämisen yhteyksissä, jotka tuottavat tietoa perussosiaalityöhön. Marjaana Seppänen (2001) tutki väitöskirjatutkimuksessaan Lahden Liipolan lähiötä. Kyselyn avulla selvitettiin asuinalueen sosiaalista merkitystä asukkaille. Seppänen suosittelee sosiaalityötä tukemaan paikallisia siteitä, mutta myös heikompia sosiaalisia siteitä asuinalueen ulkopuolelta. 2000-luvulla on toteutettu sosiaalisena raportointina² erityisesti lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyviä alueellisia kartoituksia (Hussi 2005). Soile Ataçoçu (2010) on tutkinut exposure- menetelmällä³ alueellista tietoa Roihuvuoresta. Tavoitteena oli asiakkaan kontekstia kriittisesti tarkastelevan työotteen kehittäminen jalkauttamalla alueen työntekijöitä. Havaintokävelyt alueella ja tutkimuksen dialoginen prosessi tuotti uutta ymmärrystä alueesta.

2000-luvun alussa on toteutettu myös perussosiaalityössä kehittämisprojekteja, joissa edistettiin kaupunkisosiaalityötä. Esimerkiksi Helsingissä Rööperi-projektin aikana perustettiin Betania - toimintakeskus. Projektin aikana vahvistui jalkautuminen, ryhmätyö ja kumppanuus. Tärkeäksi osoittautui, että alueelliselle työlle sovitaan rakenteet, jotka liittävät sen perustyöhön. (Aho 2002.) Lahdessa toteutettiin vuosina 2002–2004 aluetyö OVI AUKI- projekti. Projektin aikana tehtiin aluekuvauksia, joiden tekeminen nähtiin helpottavan perussosiaalityötä, sekä jalkauduttiin asukastiloihin ja

² Taina Hussin kehittämässä sosiaalisen raportoinnin menetelmässä tiedonkeruun ja muokkausvaiheen jälkeen järjestetään fokuskeskusteluja, joissa useat näkökulmat yhdistyvät. Raportointimalleja on erilaisia. Horisontaalisessa raportoinnissa kerätään alueellista elinolotietoa tiettyyn kohderyhmään liittyen. (Hussi 2005.)

³ Exposure-menetelmä on kehitetty Hollannin diakoniatyössä. Menetelmässä jalkaudutaan asiakkaiden ympäristöön ja havainnoidaan hiljaista, piiloon jäänyttä tietoa sekä reflektoidaan kokemuksia toisten osallistujien kanssa. Ennen jalkautumista tehdään biografia, joka havainnollistaa elämänhistorian vaikutuksia siihen, miten kukin havainnoi ja analysoi ympäristöään. (Valve 2005.)

toimittiin alueellisissa verkostoissa. Tärkeäksi nähtiin säännölliset tapaamiset yhteisöyöntekijän kanssa ja noin 10 prosentin työajan kohdentaminen yhteisötyöhön. (Lahden kaupunki 2006.) Nämä esimerkit kuvaavat taustaa, jota vasten Haagan aikuissosiaalityössä alueanalyysi aloitettiin.

Haagan aikuissosiaalityössä on toteutettu monia käytännön hankkeita, jotka tähtäävät työnkuvan kehittämiseen kuten asiakasraadin toiminnan vakiinnuttaminen, sosiaalityön opetus- ja tutkimusyksikkö Praksiksen käynnistäminen ja sen osana Visio vahvasta aikuissosiaalityöstä hanke vuosina 2010 -2011 (kts. Jouttimäki ym. 2011). Tavoitteena on ollut lisätä ennaltaehkäisevää, ryhmäkohtaista, rakenteellista ja kumppanuustyötä. Tässä kontekstissa oli hedelmällistä alkaa kehittää yhteisöllistä työtettä alueanalyysillä.

Läntisen alueen asuinalueista valittiin Pikku Huopalahti, josta alueanalyysi päätettiin tehdä. Pikku Huopalahti nousi esille aikuissosiaalialan työntekijöiden esille nostamien huolien vuoksi, joita olivat taloudelliset vaikeudet, yksinäisyys sekä kynnys hakea apua haastavissa elämäntilanteissa. Alueanalyysiä tehtiin ajalla 09/2010- 08/2012. Vuoden 2011 alusta alueanalyysi hyväksyttiin sosiaaliviraston pienhankkeeksi. Päämääräksi nimettiin aluetuntemus, kumppanuus- ja asukasyhteistyö ja yhteisösosiaalityön kirkastaminen sosiaaliaseman työntekijöiden keskuudessa.

Prosessin alussa tietoa kerättiin monesta eri lähteestä (kts. liite 1): aluksi tilastotietoa sekä faktatietoa historiasta ja palveluista. Alueellista koostetta sosiaalityöntekijöiden keväällä 2010 tekemästä asiakasseurantakyselystä myös hyödynnettiin. Alueen toimijoilta kerättiin tietoa haastatteluilla ja sähköpostitse. Kyselyissä avoimilla kysymyksillä ja haastatteluissa kysyttiin alueen voimavaroja, huolia ja mahdollisia toiveita alueelle. Asukkaita tavoiteltiin tiedonkeruuvaiheessa samoilla kysymyksillä alueelta, sosiaaliasemalta asukastilassa ja työntekijöiden tapaamisilla. Havaintokäynneillä tuotettiin myös kuvaa alueesta. Sosiaalialan työntekijät tekivät asukasyhdistyksen aktiivin kanssa kävelykierroksen alueella joulukuussa 2010 sekä jalkautuivat alueelle opettelemaan exposure – havainnointimenetelmää syksyllä 2010 ja keväällä 2012.

Alueanalyysiprosessin aikana sosiaalialan työntekijöiden ryhmä on kokoontunut säännöllisesti. Työntekijäryhmä on osallistunut tavoitteiden asettamiseen, tiedon

keräämiseen, analysoimiseen, raportointiin ja prosessin arvioimiseen. Ryhmä on myös osallistunut alueella järjestettyihin toimintoihin. Keskustelutilaisuuksissa on jäsenetty sosiaalialantyon roolia yhteisösozialityössä. Tässä tutkimuksessa analysoidaan nimenomaan kehittämistyössä mukana olleiden käytännön työntekijöiden puhetta. Kehittämistyössä on tärkeää tietää mihin ”diskursiiviseen totuuteen” uskotaan ja millaista valtaa käytetään, kun valitaan työmuotoja.

Kehittämisprosessia on kuvattu kuviossa 1: vihreällä kuvataan sosiaalialan tapahtunutta työskentelyä ja oranssilla alueellista työskentelyä. Alustavien tulosten kirjoittamisen jälkeen toukokuussa 2011 järjestettiin asukasfoorumi, jossa keskusteltiin tuloksista. Työskentely on ollut prosessinomaista: tuloksia ja tavoitteita tarkistettiin kesällä ja syyskuussa 2011 järjestettiin alueella avoin työpaja, jossa käsiteltiin alueanalyysin tuloksia. Liitteessä kaksi löytyy tämän prosessin jälkeen tehty yhteenveto alueanalyysin tuloksista ikäryhmittäin koottuna. Prosessin aikana sosiaalialan työntekijät ovat esitelleet alueanalyysiä myös virkamiestyöryhmässä maaliskuussa 2012.

Kuvio 1. Työskentelyprosessi hankkeen aikana

Alueanalyysin kehittämiskohteet kiteytyivät näin ollen prosessin aikana reflektoiduiksi tuloksiksi työyhteisön lisäksi alueellisissa foorumeissa asukkaiden sekä toimijoiden kanssa. Alueanalyysissä nousi huoli **nuorisosta** alueella sekä asukkaiden että

työntekijöiden osalta. Alueella oltiin huolissaan levottomista nuorisojoukoista, jotka tekevät ilkivaltaa. Lastensuojeluilmoitukset ovat lisääntyneet päihteiden käytön ja rikoksien vuoksi. Oltiin huolissaan myös kotiin jääneistä nuorista aikuisista, joilla ei ole koulutus- tai työpaikkaa. Voimavaroina nähtiin alueen aktiiviset toimijat nuorten kanssa, harrastusmahdollisuudet ja virkamiestyöryhmä, jossa on pääosin kokoontunut lapsiperhetoimijoita.

Aikuisväestön osalta alueanalyysissä tuli esille huolina muun muassa yksinäisyys, kiristyneet rahatilanteet ja yhteisöllisyyden vähäisyys alueella. Voimavaroina alueella nähtiin rauhallinen ja turvallinen ympäristö, luonnonläheisyys, liikenneyhteydet ja lähipalvelut. Alueanalyysissä maahanmuuttajat nähtiin sekä voimavaroina että huolen aiheena. Keskustelufoorumeissa ja kyselyjen vastauksissa korostettiin avoimen kohtaamispaikan merkitystä kaikille. Alueen **asukastilan** Kyläpajan toiminnan tukeminen on ollut yksi keskeinen toimintamuoto prosessissa. Kyläpajalle hankittiin pienhakerahoilla uusittuja huonekaluja sosiaaliviraston Pakilan työkeskuksesta sekä kävelysauvoja asukaskäyttöön. Kyläpajan avoimissa ovissa marraskuussa 2011 ja maaliskuussa 2012 ideoitiin toimintaa yhdessä sosiaalitoimen ja asukkaiden kanssa.

6. Tutkimuksen metodologia

Olen edellä kuvannut kontekstia, jossa keskustelut yhteisösosiaalityöstä on käyty. Tämän laajemman kontekstin kuvaamisen tarkoituksena on ollut auttaa näkemään analysoimani diskurssit suhteessa siihen. Seuraavassa kuvaan, miten aineistoa kerättiin yhteisösosiaalityön kehittämishankkeessa.

6.1. Aineiston kerääminen yhteisösosiaalityön kehittämisprosessin aikana

Aineistoni tässä diskurssianalyttisessä tutkimuksessa koostuu alueanalyysiprosessin aikana nauhoitetuista sosiaalialan työntekijöiden keskustelutilaisuuksista. Nauhoitukset on tehty työntekijäryhmän kokouksissa, joissa on pysähdytty refleктоimaan omaa toimintaa. Ensimmäiset tapaamiset pidettiin Läntisellä sosiaalialasemalla syyskuussa 2010 Pikku Huopalahden alueen työntekijöiden kesken. Alueen sosiaalialan työntekijät ovat siitä lähtien kokoontuneet säännöllisesti sovittuina ajankohtina. Nauhoitetuissa keskustelutilaisuuksissa on ollut mukana yhteensä 13 keskustelijaa: kolme sosiaaliohjaajaa, neljä sosiaalityöntekijää, viisi johtavaa sosiaalityöntekijää sekä yhdyskuntatyöntekijä. Olen tutkijana yksi neljästä sosiaalityöntekijästä. Keskustelijat ovat osittain vaihtuneet v. 2012 alun organisaatiomuutoksessa. Tutkimusaineisto on kerätty yhden vuoden aikana. Se koostuu viidestä alueellisen ryhmän kokoontumisen nauhoituksesta tutkimusluvan saannin jälkeen huhtikuussa 2011. Ensimmäinen nauhoitus on tehty huhtikuussa 2011 ja viimeinen nauhoitus on tehty maaliskuussa 2012.

Olen koonnut taulukkoon 2 yhteenvedon viidestä nauhoitetusta alueanalyysihankkeen kokouksesta. Taulukossa on kerrottu kuinka monta osallistujaa keskusteluissa oli, mitkä ammattiryhmät osallistuivat, keskustelujen teemat sekä mitä sopimuksia tapaamisissa tehtiin jatkotyöskentelystä.

YHTEEN- VETO	27.4.2011	16.6.2011	2.11.2011	6.2.2012	28.3.2012
Osallistajat	7 osallistujaa: 2 sosiaali- työntekijää, yhdyskunta- työntekijä, sosiaali-ohjaaja, 3 johtavaa	7 osallistujaa: 2 sosiaali- työntekijää, yhdyskunta- työntekijä, 2 sosiaali-ohjaajaa, 2 johtavaa	3 osallistujaa: sosiaali- työntekijä, yhdyskunta- työntekijä ja johtava sosiaali- työntekijä.	6 osallistujaa: 2 sosiaali- työntekijää, yhdyskunta- työntekijä, 2 sosiaali- ohjaajaa ja johtava	7 osallistujaa: 2 sosiaali- työntekijää, yhdyskunta- työntekijä, 2 sosiaali- ohjaajaa, 2 johtavaa
Keskustelun teemat	Alustavia tuloksia alueanalyysistä Hankkeen tavoitteet: yhteisötyön kehittäminen, aluetuntemus, asukasosallisuus ja kumppanuus Asuinalueen merkitys yksilötyössä Asukasfoorumi 24.5 2011	Palaute asukas- foorumista: nuoret, asukas- yhdistysten riidat, kohtaamispaikat, tiedonkulku sekä aikuistyön rooli Tavoitteet loogiseen malliin Ekososiaalinen työ ja asuin- ympäristön merkitys Aluetuntemusta on kertynyt	Avoimet ovet asukastilaan: työntekijöiden ja asukkaiden innostaminen, sosiaalialan työn rooli, asukastilan kehittäminen	Palautekeskus- telu prosessista Ideoidaan alueellista työtettä asiakkaiden tilanteen kautta	Työntekijöi- den vierailu asukastilaan Kehittämis- ideat: tapaamiset asukastilassa, ryhmiä alueella, vapaaehtoisia alueelle Kysely alueen merkityksestä asiakkaille ja asiakkaiden kartoittaminen asiakaslistalta
Sopimukset jatkotyös- kentelystä	Materiaali aluetyöstä sähköiseen kansioon Asukasfooru- missa esitetään tuloksia: toiveita asukkailta Virkamiestyö- ryhmään osallistuminen Toimijoiden kokous alueella	Tiedonkeruuvaihe on ohi ja keskitytään tulosten kirjoittamiseen	Suunnittelu- kokous asukastilan emännän kanssa Innostetaan työntekijöitä mukaan	Työntekijöiden vierailu asukastilaan Kysely asiakkaille alueen merkityksestä Työntekijät kokoontuvat jatkoksin ja motivoidaan uusiksi mukaan	Kirjoitetaan asiakkaiden muistiin- panoihin yhteisöistä ja aluetekijöitä Esitellään työyhteisössä alueanalyysi- prosessi 31.8.2012 ja sovitaan silloin jatkotyösken- telystä

TAULUKKO 2. Yhteenvedo nauhoitetuista alueanalyysihankkeen keskustelu-
tilaisuuksista

Yleensä jatkotapaamiset sovittiin edellisen tapaamisen lopuksi ja niistä muistutettiin alueen työntekijöitä sähköpostilla. Käytimme erillistä kutsua vuoden 2012 alun organisaatiomuutoksen jälkeen (kts. liite 3), koska halusimme tiedottaa hankkeesta uusille alueen työntekijöille ja kutsua koolle alueen entisiä työntekijöitä antamaan

palautetta prosessista. Hankkeella on ollut johtoryhmä, jossa on ollut yhdyskuntatyöntekijä, johtava sosiaalityöntekijä ja minä sosiaalityöntekijänä. Johtoryhmä on vastannut hankkeen etenemisestä aikataulussa. Tapaamisiin on tehty ennalta esityslista käsiteltävistä aiheista. Käsiteltävät aiheet ovat nousseet kehittämisprosessin sen hetkisestä vaiheesta. Tapaamiset ovat kestäneet tunnista puoleentoista tuntiin.

Keskustelu tapaamisissa on ollut osallistuvaa. Osallistujat olivat mukana omasta mielenkiinnostaan eli työntekijäryhmän voi määritellä tässä mielessä motivoituneeksi ryhmäksi (Alasuutari 1993, 131–149). Koen, että ryhmäkeskustelun arvokkuus tutkimusaineistona perustuu siihen, että se saa mukanaolijat puhumaan asioista, jotka voivat jäädä itsestäänselvyyksinä ennalta strukturoidun kahdenkeskisen haastattelun ulkopuolelle. Keskustelussa tuotetaan asiasta eri näkökulmia ja keskustelun puitteissa saadaan erittelyn kohteeksi useita eri diskursseja, joiden kautta ihmiset käsitteellistävät asiaa. (emt., 133–134.)

6.2. Tutkijan rooli

Tutkimuksen aineisto on kerätty käytäntötutkimuksen ja toimintatutkimuksen viitekehyksestä, jolloin tutkijan ja käytännön työntekijän roolit muodostuvat limittäisiksi. Epsteinin (2001) mukaan käytäntötutkimuksessa tutkija on sekä subjekti että objekti (Saurama & Julkunen 2009, 294–295). Minulla oli aineiston keräämisessä kaksoisrooli: olin organisoimassa keskustelutilanteita, mutta otin niissä myös osallistujan roolin yhtenä sosiaalityöntekijänä. En voinut näin välttää tutkijana vaikuttamasta keskusteltaviin teemoihin. Wood & Kroger (2000, 57) muistuttavat, että haastattelututkimukseen vaikuttavat aina tutkijan muotoilut ja mielenkiinnonkohteet. Reflektoin omaa rooliani diskurssin tuottajana raportoidessani tuloksia. Tutkijana minulla on ollut myös ”muutosagentin” rooli, kun olen pyrkinyt innostamaan kollegoitani mukaan kehittämistyöhön muun muassa muistuttamalla tapaamisista (kts. Heikkinen ym. 1999, 50, 63).

Omaksuin keskusteluaineiston kokoamisessa aktiivisen haastattelun tekniikan, jossa tutkijan ei oletakaan olevan neutraali vaan tasa-arvoinen merkitysten luoja (Holstein & Gubrium 1995). Holsteinin ja Gubriummin (1995, 2-4, 52) mielestä haastattelu on

vuorovaikutteinen tapahtuman, jonka aikana rakennetaan tietoa ja luodaan todellisuutta. Tausta-ajatuksena on, että merkityksen tuottamisprosessi on koko ajan kehittyvä prosessi. On yhtä kriittistä ymmärtää se, miten merkityksen teko prosessi kehittyy kuin se, mitä sanotaan.

Haasteena on tehdä keskustelusta haastava tarjoamalla mahdollisuuksia osallistujille tuottaa eri näkökulmia (Wood & Kroger 2000, 72–74). Keskustelun vetäjän roolissa olen pyrkinyt tarjoamaan tutkimuksen kohteena olevia teemoja osallistujien keskenään keskusteltaviksi. Käytin muun muassa erilaista virikemateriaalia. (kts. Valtonen 2005, 223 – 224.) Olen hyödyntänyt keskustelun virittämisessä aikaisempaa tutkimusta ja pyytänyt osallistujia kommentoimaan sitä sekä olen kertonut esimerkkejä aiemmista yhdyskuntatyön kokemuksistani sekä reflektoinut ryhmässä omia kokemuksiani alueanalyysiprosessista. Olen esittänyt myös yhteenvetoja edellisistä keskusteluista. Avoimena kysymyksenä pidin esillä: millaista yhteisöosiaalityö voisi olla aikuissosiaalityössä. Kysyin esimerkiksi: *”mikä on meidän tavoite yhteisöosiaalityön käytäntöjen kehittämisessä?”*

Keskustelussa kaikki ovat voineet kysyä, ihmetellä ääneen ja kommentoida vapaasti. Gustavsen (1992) pitää tärkeänä, että demokraattisessa dialogissa kaikki työyhteisön jäsenet ovat tasavertaisia, aktiivisia osallistujia. Jokainen työntekijä on oman työnsä asiantuntija. Tällöin kaikki keskusteltavaan asiaan liittyvät väitteet ovat sallittuja. Kun kaikki ilmaisevat mielipiteensä, on keskustelu avointa, toisten mielipiteitä kunnioittavaa. Demokraattisen dialogin periaatteet rakentuvat pitkälle Jürgen Habermasin kommunikaatioteorian varaan. Habermas (1987) määrittelee yleispätevät ehdot puhetilanteelle: totuuden, autenttisuuden, oikeudenmukaisuuden ja ymmärrettävyyden. Kun nämä ehdot täytetään tyydyttävästi keskustelussa, voidaan ”totuus” tuottaa väitteiden ja vastaväitteiden avulla yhdessä diskursiivisesti. Keskustelutilaisuudet, joista aineistoni keräsin, ovat olleet juuri tällaista väitteiden ja vastaväitteiden vaihtelua. Keskustelijat ovat kommentoineet tai tarkentaneet edellisen puhujan sanomaa, kertoneet mielipiteitään ja tehneet ehdotuksia sekä olleet avoimesti samaa mieltä tai eri mieltä edellisten puhujien kanssa. Jokaisesta keskustelusta voidaan löytää vallalla olevia diskursiivisia ”totuuksia”, vaikkakin ne vaihtelevat eri keskusteluissa.

6.3. Analyysimenetelmänä diskurssianalyysi

Ryhmäkeskustelut on nauhoitettu ja litteroitu tekstimuotoon analyysiä varten. Litteroitua tekstiä syntyi yhteensä 81 sivua (fontilla Times New Roman, fonttikoko 12 ja riviväli 1). Litteroinnissa osallistujille annettiin satunnainen kirjainkoodi ja keskustelut olen numeroinut 1-5. Litteroinnissa olen huomionnut tauot, naurahdukset ja painotukset.⁴ Näin olen litteroinut sekä verbaalit ja nonverbaalit yksityiskohdat vuorovaikutuksesta. (Wood & Kroger 2000, 62–63.) Olen pyrkinyt litteroimaan niin, että aineistoa voi analysoida sosiaalisena vuorovaikutuksena (Jorgensen & Phillips 1999, 121).

Diskurssianalyysissä teoria ja metodi ovat yhteenkietoutuneita (emt., 10). Woodin ja Krogerin (2000, 28, 95) mukaan diskurssianalyysissä pyritään identifioimaan mitä diskurssissa tehdään ja miten se saavutetaan. Etsiessäni todistusaineistoa sille miten diskurssi vaihtelee, identifioin samankaltaisuutta ja erilaisuutta sisällöissä ja rakenteessa. Pyrin analysoimaan sen lisäksi sitä miten sisältöjä rakennetaan. Tarkastelen analyysissä sekä sisältöä että muotoa. Esitän aineistolle sisällöstä *mitä* kysymyksiä, kun haen erilaisia tulkintakehyksiä sekä positioita aineistosta sekä *miten* kysymyksiä, kun analysoin millaisia kielellisiä keinoja käyttämällä ihmiset tuottavat merkityksiä yhteisösosiaalityölle ja omalle toimijuudelleen. *Miten* kysymykset ovat olennaisia, jotta tutkimuksessa päästäisiin käsiksi merkityssystemien tuottamisprosesseihin. (Jokinen ym. 1993, 228; Jokinen & Juhila 1999, 66.)

Miten kysymyksiä tarkastelen retoriikan kautta, eli tarkastelen merkitysten tuottamisen kielellisiä prosesseja siitä näkökulmasta, kuinka jotkut todellisuuden versiot pyritään saamaan kannatettavaksi sekä kuinka keskustelukumppanit saadaan sitoutumaan niihin. Argumentaatiossa pyritään yleensä oman position puolustamiseen ja vahvistamiseen ja toisaalta vastaposition heikentämiseen. (Jokinen 1999a, 126- 127.) Faktuaalistamisen strategioina voi muun muassa vedota itse todettuun, vedota asiantuntijaan tai enemmistön mielipiteeseen sekä vakuutella, ettei ole olemassa vaihtoehtoja. (Juhila

⁴ Olen käyttänyt seuraavia erikoismerkkejä litteroinnissa: (()) kaksoissulkeissa purkajan huomioita; (2) tauko, jonka kesto sekunteina; [päällekkäispuheen alkukohta;] päällekkäispuheen loppukohta; heh heh nauru.

1993, 157.) Esitettyä argumenttia voi myös vahvistaa muun muassa tosiasiapuheella tai hyödyntämällä kategorioita, yksityiskohtia, metaforia tai ääri-ilmaisuja kuten ”ei koskaan” tai ”joka kerta” vakuuttamisen keinona. Puhuja voi myös vakuuttaa toistamalla edellisen puhujan sanomaa. (Jokinen 1999a, 140–154.)

Aloitin purkamalla tutkimuskysymyksiä yksityiskohtaisemmiksi ja taulukoin aineistoa sen mukaisesti. Luin aineistoa merkityksen tuottamisen näkökulmista ja olin kiinnostunut sisällöistä eli siitä millaisia merkityksiä ihmiset puheissaan tuottavat. Yhteisösosiaalityön diskursseja selvitin tarkastelemalla sitä mistä sosiaalialan työntekijät puhuvat puhuessaan yhteisösosiaalityöstä ja millaiseksi yhteisösosiaalityötä määritellään: millaisia sanoja, käsitteitä, ilmaisuja, väitteitä, metaforia ja retorisia tehokeinoja käytetään (kts. Suoninen 1999, 18). Wood & Kroger (2000, 25) suosittelevat yhtenä lähestymistapana tarkastelemaan osallistujien huolia ja miten niitä työstetään: tarkastelinkin mitä ongelmia nostetaan esille yhteisösosiaalityön toteuttamisessa, millaisia ratkaisuja ongelmille/huolille esitetään sekä miten ongelma ja sen ratkaisu legitimoidaan. Pyrin tarkastelemaan myös ideologista kontekstia kirjaamalla ylös miten yhteiskunnasta keskustellaan.

Sosiaalialan työntekijöiden itselleen ja asiakkaille/asukkaille määrittelemiä rooleja erittelin aineistosta kysymällä: millaisia positioita eli "paikkoja" sosiaalialan ammattilaiset ottavat; mistä näkökulmasta asioista kerrotaan; millaisia luokituksia kirjoittaja rakentaa asiakkaille ja asukkaille? Tarkastelin sisältöä mutta myös sitä miten positioita argumentoidaan. Pyrin tarkastelemaan mitä sosiaalialan työntekijöiden subjektipositioita diskurssi rajaa ja vakiinnuttaa ja miten sekä huomioimaan rakennetaanko itsestä ja muista sen sijaan monenlaisia versioita. Lähtökohtana diskurssien määrittämiselle oli se, että toimijat kiinnittyvät diskursseihin erilaisten positioiden kautta.

Subjektipositioiden omaksuminen retorisin keinoin tapahtuu suhteessa puheessa rakentuviin kategorioihin ja luokitukseen (Törrönen 2000, 248). Subjektipositio voidaan ymmärtää identiteetin kontekstikohtaiseksi vaihteluksi. Puhuja-aseman ottaminen on siis pitkälti synonyymi johonkin identifioitumiselle. Ottamalla keskustelussa tiettyjä puhuja-asemia rakennetaan tietynlaisia identiteettejä. Sama fyysinen toimija voi liikkua diskurssiivisesta subjekti-asemasta toiseen ja tuottaa itsestään monta erilaista ja keskenään ristiriitaista minää. Identiteetti on vakiintumaan pyrkivä, mutta tilanteittain ja

tapahtumayhteyksissä vaihteleva yksilön puhekäytäntö. (Jokinen ym. 1993, 37–38.) Subjektipositiot aktualisoituvat tässä ja nyt vuorovaikutussuhteissa. Ne ovat alati vaihtuvia toimijuuden ilmentymiä, joihin osapuolet sitoutuvat tai eivät sitoudu, joita he kykenevät tai eivät kykene ottamaan tai joissa he voivat tai eivät voi toimia sosiaalisen identiteetin määrittelemällä tavalla. (Törrönen 2000, 246.) Subjektipositio luodaan puheessa ja puheen avulla kun keskustelijat nostavat itsensä esiin persoonina (Wood & Kroger 2000, 100). Tutkijan tehtävänä on katsoa, millaisia kategorioita toimijat itse herättävät henkiin itsestä tai muista toimijoista ja mitä he niillä tekevät (Jokinen & Juhila 1999, 205–207).

6.4. Eettisiä kysymyksiä

Olen halunnut tehdä tutkimuksen, joka pyrkii olemaan hyödyllistä ja rakentavaa siihen osallistuville (kts. Rauhala & Virokangas 2011, 238, 246). Työyhteisössä on ollut yhteinen halu kehittää yhteisöllistä työtapaa toiminnan ja tutkimuksen avulla. Rauhala ja Virokannas (2011, 250) painottavat, että tutkimuksen tietoarvoon vaikuttaa se, miten tutkittaviaan vapauttavaa ja voimavaroja lisäävää tietoa on. Diskurssianalyysi voi auttaa tulemaan tietoiseksi puheen, tiedon ja vallan yhteenkietoutumisesta ja haastaa olemassa olevia työskentelytapoja.

Tutkimusta varten on saatu tutkimuslupa Helsingin kaupungin sosiaaliviraston aikuispalvelujohtajalta. Tutkimuslupa on haettu käytäntötutkimusta aloitettaessa (Tonteri 2011). Tutkimusluvalla sain luvan käyttää aineistoja myös tässä pro gradu tutkimuksessa. Ryhmäkeskusteluja on nauhoitettu alueanalyysiprosessista vasta tutkimusluvan saamisen jälkeen. Varmistin suullisen suostumuksen ennen äänittämisen aloittamista jokaisessa keskustelutilaisuudessa, sillä uusia keskustelijoita oli saattanut tulla mukaan tai vanhoja keskustelijoita tauon jälkeen. Yksityisyyden suojaamiseksi kerroin, että aineisto on luottamuksellista: sitä käytetään vain tähän tutkimukseen ja sitä säilytetään tutkijan henkilökohtaisella tietokoneella salasanan takana, kunnes se hävitetään tutkimuksen valmistuttua. (kts. Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009.)

Keskustelutilaisuuksista tiedotettiin ja muistutettiin, mutta niihin ei koskaan pakotettu tutkijan eikä johtavien sosiaalityöntekijöiden taholta. Oma asemani työyhteisössä

suhteessa tutkittaviin oli kollega tai alainen. Näin ollen pyrin luomaan mahdollisimman luottamuksellisen suhteen tutkittaviin. Rauhala ja Virokangas (2011, 238) kehottavat, että tutkimukseen osallistuvien kanssa tulisi käydä ei-hierarkkista dialogia siinä sosiaalisessa kontekstissa, jossa tutkimusta tehdään. Kunnioittavaa ja arvostavaa kohtaamista aineiston keräämisen aikana (kts. Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009) oli kuunteleminen, yhdessä tekeminen ja suunnittelu. Yksi tutkittavista kuvasi palautekeskustelussa vuorovaikutusta ja osallistumistaan tutkimukseen näin:

”Se oli kaikkein paras alkuun, että meitä osallistettiin. Meiltä haastateltiin näkemykset sieltä alueelta ja lähdettiin yhdessä työstämään. Tavallaan, että valmiit raamit ei ollu vaan me yhdessä ...että pääsi kuitenkin vaikuttamaan, mutta et sitten tavallaan oli joku ohjenuora mikä vie eteenpäin.”

Tutkimusraportissa tutkimuksen eri vaiheet avataan niin, että lukija saa kuvan siitä miten aineisto on hankittu ja miten sitä on analysoitu ja tulkittu. Raportoin tutkittavat nimettöminä ja olen antanut tutkimukseen osallistuneille mahdollisuuden tutustua tutkimusraporttiin ennen sen palauttamista, jotta tutkittavilla on ollut mahdollisuus kommentoida sitä, miten hänestä kirjoitetaan (kts. Rauhala & Virokangas 2011, 241). Raportoitaessa tuloksia ei ole kuitenkaan olennaista se kuka puhuu vaan se, miten diskurssit esiintyvät puheessa yksin ja rinnakkain. Tyypillistä keskustelulle on ollut se, että diskurssien palaset ovat hajallaan aineistossa ja sama puhuja on nojautunut moniin eri tulkintoihin kontekstista riippuen.

Tutkimuseetiikan toteutumisessa on otettava huomioon myös tutkimuksen kolmannet osapuolet (emt., 239). Tässä tutkimuksessa kolmansia osapuolia ovat tutkittavien puheen kautta asiakkaat, alueen asukkaat ja muut toimijat. Tutkimustuloksia raportoidessani olen arvioinut onko tulosten esittämisestä haittaa heille (kts. Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009): tuloksissa ei esiinny yksityisyyttä loukkaavia seikkoja tai tulokset eivät yksinomaan ole leimaavia vaan monia erilaisia positioita esille tuovia. Tämä sama pätee myös tutkittavien osalta. Tutkimusprosessin aikana olen pyrkinyt toimiessamme alueella kertomaan tilaisuuksiin osallistuneille ja yhteistyökumppaneille tutkimuksestani.

7. Tulokset

7.1. Miten yhteisösosiaalityö määrittyy puheessa?

Tässä kappaleessa analysoin sitä, millaiseksi sosiaalialan työntekijät konstruivat puheessaan yhteisösosiaalityötä ja millaiseksi se alkaa muodostua keskustelujen myötä. Ennen huhtikuun 2011 alueanalyysikokousta työryhmä oli ehtinyt kerätä alueanalyysiin tietoja tilastoista, toimijoilta ja asukkailta. Alueeseen tutustuminen oli hyvin käynnissä. Projektille oli haettu pienhanke rahoitusta ja keväällä 2011 tuli vielä tarkemmin miettiä alueanalyysin tavoitteita aikuissosiaalityön kannalta. Ensimmäisissä nauhoitetuissa keskustelutilaisuuksissa käytetään paljon aikaa sen pohtimiseen millaista alueellinen yhteisösosiaalityö voisi aikuissosiaalialan työssä olla. Alla olen taulukoinut keskusteluiden aikana esille nousseita määritelmiä yhteisösosiaalityöstä sekä ongelmia ja huolia, joita yhteisösosiaalityön toteuttamisessa nostettiin keskusteluiden aikana esille.

Kysymyksiä aineistolle	Keskustelu 1	Keskustelu 2	Keskustelu 3	Keskustelu 4	Keskustelu 5
Miten yhteisösosiaalityötä määritellään?	muutos nykyiseen: "aluetö" muuta kuin sosiaaliaseman toimintaa "työhuoneista tekemään erilailla tätä työtä" "iso muutos"	muutos nykyiseen: "aivoradan uudelleen johonkin toiseen sfääriin"	prosessina: "se ei oo sellainen valmis malli ... se pitää mennä luomaan"	prosessina: "ei kuuta kurkoteta, vaan niitä pikku puroja mistä lähtee liikkeelle"	prosessina "kestää tosi kauan aikaa ennen kuin se juurtuu" "ne maksaa kyllä takaisin sen, ja se että me alettais näkymään alueella"
Mitä ongelmia/huolia nostetaan esille yhteisösosiaalityön toteuttamisessa?	kertaluonteista "häviää vähän ajan päästä kun muuttaa alueelta pois" vanha menetelmä "Ei keksitä pyörää uudestaan" Huolena: keskittäminen "tarve, et oltaisikin siellä alueella, lähempänä .." ja organisaation rakenne	asiakkaiden alueeseen kiinnittäminen "asiakkaitakin alueeseen verkottaa, kotouttaa, et vois paremmin.." ongelmiin puuttuminen vs. ennaltaehkäisy perustyössä ei kontaktia alueeseen	aktiivointia "asukkaiden aktiivointi toimimaan, osallistumaan, tekemään omaa ohjelmaa" läsnäolo "sosiaaliaseman rooli on se että se jalkautuu sinne, tulee sosiaaliasemana näkyväksi jotenkin paikalle" ongelmana se miten tehdä yhteistyötä vapaaehtoisuuden pohjalta toimivan asukastilan kanssa	itsestä kiinni: "nyt meistä kiinni miten me sitten jatketais" "se on sun alue, sä toimit niiden asukkaiden kaa" "meillä on oikeus mennä sinne ja näkyä" alueen yhteiskehittäminen "asukkaat ja toimijat vois niin kuin sitä aluetta lähtee ... yhdessä parantaa" "ei kanneta vettä kaivoon" osa työnkuvaa "et me ei voida niin kuin koko ajan olla, mut et välillä" ongelmana vaihtuvat työntekijät ja miten kuulla syrjäytymisvaarassa olevia?	aluetuntemus lisääntynyt ja jatkoideat "ohjataan alueen palveluihin ja kuunnellaan niitä asukkaita" asiakkaiden kanssa työskentelyä alueellisesta näkökulmasta ja osallistamista korostetaan ongelmana: asiakkaita paljon ja mikä tavoite asukastilaan menemisellä on

TAULUKKO 3. Yhteisösosiaalityön määrittelyä ja ongelmia sen toteuttamisessa

Huhtikuussa 2011 alueanalyysihankkeen aikana tapahtuva työskentely nimetään aluetyöksi, kun pohditaan nimeä hankkeen materiaalin sähköiselle säilytyskansiolle. Aluetyö tuntuu oikealta nimeltä aloitetulle työotteelle, mutta samalla muistutetaan, ettei aluetyötä nykyään nähdä sosiaaliaseman toimintana. Seuraavassa otteessa muut keskustelijat vahvistavat toistamalla aluetyö määritelmää ja ovat samaa mieltä sen vieraudesta perussosiaalityölle:

J: *”Jotenkin tuntuu, että aluetyö olisi se oikea otsikko.*

N: *Se olisi heti siellä se aluetyö.*

J: *Paitsi, että nykyäänhän se ymmärretään muuksi kuin sosiaaliaseman toiminnaksi.*

H: *niin aivan ”*

Ensimmäisille nauhoitetuille keskustelulle on tyypillistä, että yhteisöllisen työotteen etäisyys ja vieraus arkikäytännöille toistetaan monissa yhteyksissä. Kesäkuussa 2011 keskusteluissa tulee esille edelleen yhteisöllisen työotteen erilaisuus sosiaaliaseman perinteiseen työotteeseen. Seuraavassa otteessa määritellään, että perinteiseen työtapaan ei liity kontaktia alueeseen:

”Mä oon itekin miettinyt, että miten tätä työtä tehdään, niin on alueelta yksittäisiä asiakkaita, perheitä, mitä pääosin täällä ((sosiaaliasemalla)) tavataan, että siinä työntekijälle ei tule kontaktia oikeesti siihen alueeseen sitä kautta ja voi olla että toisiaan, työntekijöitä vaihtuukin, mutta voi olla pitkäaikainenkin työntekijä, joka ei juuri ole siellä alueella käynyt muuta kuin hassuja yksittäisiä kotikäyntejä.”(Osallistuja L)

Osallistuja L jatkaa puheenvuoroaan ja kuvaa muutosta perussosiaalityöhön metaforisesti näin:

”Et onhan tää sellainen ihan aivoradan uudelleen niin kuin johonkin toiseen sfääriin, että sitäkin puolta pitää miettiä.”

Alue ja kontakti siihen nostetaan määrittelyissä keskiöön. Haagan palvelupisteen tekemän alueanalyysin aikana alueelle meneminen ja sinne jalkautuminen on myös esillä muilla sosiaaliviraston foorumeilla. Keväällä 2011 koko sosiaalivirastossa työyhteisöt oli pyydetty pohtimaan palveluverkkouudistusta. Ajankohtaisena teemana

keskusteluissa oli se, miten sosiaalialan työntekijät voisivat tehostaa tilojen käyttämistä koko kaupungin yhteisenä säästämisstrategiana. Keväällä 2011 työntekijät ovat myös tietoisia vuoden 2012 alussa voimaan astuvasta organisaatiomuutoksesta ja siitä, että sosiaalityöntekijöiden odotetaan jalkautuvan ja verkostoituvan enemmän.

Muutoksen tarve ei ole siis vain työntekijälähtöistä vaan myös organisaation odotus. Ensimmäisessä nauhoitetussa keskustelutilaisuuksissa puheessa kuuluvat nämä toimintaympäristöstä kumpuavat odotukset muutokselle. Aikuissosiaalityön erilailla tekeminen alueella määritellään asiakkaiden tapaamisena asukastiloissa, mikä yhteisymmärryksessä määritellään isoksi muutokseksi omiin toimintatapoihin. Tätä kuvaa seuraava ote, jossa keskustelijat yhdessä rakentavat argumenttia. Argumentoinnissa vedotaan organisaation odotuksiin ja muualla jo toteutettuun muutokseen:

L: ” Sit tulee ihan tämä meidän uus organisaatio uudistus, se on siinä kyseessä kuitenkin , niin siellä puhutaan... Ihan just tämä, että meidän pitäisi tästä talosta päästä meidän työhuoneista tekemään erilailla tätä työtä.

J: Just tällaisia kohtaamispaikkoja sitten?

L: Espoossahan on aika, en tiedä kuinka pitkällä ne on, just siellä suunnitellu, et siellä heidän asukastiloissaan tavataankin asiakkaita.

H: Onks siitä vielä mitään kokemuksia kuultu mitä siellä tapahtuu tai ei?

L: Ooks sä nyt siinä Praksiksen ohjausryhmässä, niin siellähän on Espoon edustaja. Se aina silloin tällöin kertoi siitä aikaisemmissa kokouksissa. Se on nimittäin aika iso muutos.

H: on on...”

Iso muutos ja erilailla työn tekeminen on ensimmäisissä keskusteluissa epämääräistä ja keskusteluissa puhujat lähtevät pohtimaan muutostarvetta erilaisista näkökulmista käsin. Keskustelun aikana puhujat alkavat eritellä ja määritellä sitä mitä työhuoneista erilailla työn tekeminen voisi tarkoittaa. Keskustelussa ammennetaan argumentteja muun muassa historiallisesta ja ideologisesta kontekstista käsin. Puheessa kuuluu muun muassa yhteiskuntakriittisyys keskittämistä kohtaan. Alueellista yhteisösosiaalityötä ollaan kehittämässä kontekstissa, jossa palvelut on viety kauemmas asukkaista. Yksi

puhujasta lähtee myös muistelemaan millaista oli aikaisemmin, kun sosiaalikeskukset olivat alueella lähempänä asukkaita:

J: ”Sitä mä oon miettinyt kun ei ole enää sitä Soren pistettä. Siellä aina ajatteli, että olis säännöllisesti siellä tämä sosiaalityö paikalla, mut sitten pitäisi olla kuitenkin ne tietoliikenneyhteydet sitten näihin, mun mielestä melkeempä, pitäis olla.

L: Se on jännä kun me keskistetään, keskitetään.

J: niin

L: Sit kuitenkin on tää tarve, et oltaisikin siellä alueella, lähempänä, pois täältä, vähän eri roolissa.

J: Sitäkään ei sitten tiedä, jos se on se tapaamispaikka jossain, mutta kuitenkin jos se on vähän epävirallisempi paikka. ”

Ratkaisuksi nykytilanteessakin pohditaan alueelle menemistä ja työn tekemistä epävirallisemmassa paikassa alueella. Näin organisaation odotukset jalkautumisesta ulos toimistosta lähenevät sosiaalityöntekijöiden omaa ajatusta yhteisösosiaalityöstä alueella. Argumentti epävirallisemmasta koostamisesta asukastiloista ja koostamispaikoista rakentuu ensimmäisissä keskusteluissa tavoiteltavaksi yhteisösosiaalityöksi.

Yksi muutos yhteisösosiaalityön määrittelemisessä liittyy aikajänteeseen millä työtoteutetaan. Yhteisösosiaalityöstä puhuttaessa asetetaan vastakkain kehitettävä työmuoto ja työtavan kertaluonteisuus. Huhtikuussa 2011 tarjotaan työntekijän roolista yhteisösosiaalityön ymmärtämistä kehittyvänä prosessina:

Tutkija: ”Jos miettii työntekijänä tässä prosessissa olla mukana, tehdä alueanalyysiä ja jalkaudutaankin ehkä sinne alueelle, selvitetään ne palvelut ja tilat ja mitä sieltä nyt löytyy, mitä se tavallaan se prosessi niin kuin. Mitä se voisi vuoden päästä olla? Kehittykö tässä niin kuin yhteisösosiaalityö?”

J: kyllä se häviää vähän ajan päästä, kun muuttaa alueelta pois.”

Osallistujasta J:n vastaus konstruoi työtoteutuksen kertaluonteiseksi alueanalyysihankkeeseen sidoksissa olevaksi. Puheessa löydetään keskusteluiden alkupuolella syy jättää työtoteutuksen kehittämisen organisaatiosta ja sen rakenteista. Tässä perustellaan, että työntekijöiden vaihtuminen johtaa työtoteutuksen häviämiseen. Prosessi ajattelu alkaa kuitenkin näkyä

myöhemmissä keskusteluissa. Marraskuun 2011 keskustelussa yhteisösosiaalityö nähdään jonakin joka ”pitää mennä luomaan”, ”ei valmiina mallina”. Yhteisösosiaalityöstä puhutaan alueelle menemisenä, sen nähdään vaativan läsnäoloa, hetkessä elämistä ja tilan antamista. Myös osallistuja Q konstruoi yhteisösosiaalityön alueella pitkäkestoiseksi työksi helmikuussa 2012:

”Nää on pitkäkestoisia juttuja ennen kuin päästään sinne sisälle oikeasti sinne alueeseen...”

Myöhemmissä keskusteluissa työntekijät painottavat oikeuttaan mennä ja näkyä alueella sekä korostavat, että työmuotojen kehittäminen on itsestä kiinni helmikuussa 2012 sekä painottavat maaliskuussa 2012, että vie aikaa ennen kuin sosiaalialan työntekijöiden vierailut asiakastiloissa juurtuvat asukkaiden tuntemaksi työmuodoksi. Myöhemmissä keskusteluissa halutaan myös antaa aikaa prosessille, vaikka edelleen löydetään haasteita yhteisösosiaalityön toteuttamisessa.

Tärkeää on myös huomata, että huolimatta siitä, että keskusteluiden alussa yhteisöllinen työote konstruoidaan itselle etäisenä ja vieraana, konstruoidaan se myös sosiaalityön vanhaksi menetelmäksi, josta itsellä vaan ei ole kokemusta. Seuraavassa katkelmassa huhtikuussa 2011 asetutaan oppijan positioon, kun toivotaan sosiaaliviraston aluetyön yksikön ja sosiaaliaseman välistä koulutuksellista ja kokemuksellista yhteistyötä. Puheenvuoroista näkee, että kaikki yhtyvät edellisen sanomaan ja metaforalla vahvistetaan, että tarkoituksena ei ole ”keksiä pyörää uudestaan”:

L: ”Ei keksitä pyörää uudestaan, ne ovat jo tutustuneet teoriassa ja käytännössä tuohon työhön.

J: Saadaan sieltä kuitenkin sitä kokemuksellista tietoa, myöskin.”

Samanlainen diskurssi toistuu kesäkuun 2011 keskustelussa, kun pohditaan pienhankkeen tavoitteita. Tutkijana osallistun keskusteluun ja esitän argumenttissani, että yhteisösosiaalityön orientaatiota voisi rakentaa koulutuksen ja perehdytyksen avulla. Vetoan argumentissa keskusteluihin kollegojeni kanssa ja itse toteamaani:

”Kun mä oon niitä kyselyitä, on tullut sitä, että vitsi miten nämä kysymykset on niin vaikeita. Että ei oo mitään orientaatiota tai

jotenkin ei tiedetä mistä lähteä liikkeelle ja toivoittais koulutusta ja perehdytystä.”

Tarkastelen jatkossa lähemmin miten yhteisösosiaalityö erilaisena työtapana, itselle etäisenä ja vieraanakin alkaa rakentua keskusteluissa enemmän itsestä kiinni olevaksi. Kehittämishankkeen aikana ulkokohtainen odotus jalkautumisesta alkaa rakentua ja alueella asukastiloissa tehtävän asiakastyön lisäksi konstruoidaan erilaisia merkityksiä yhteisösosiaalityölle. Prosessimaisuuden lisäksi alkaa puheessa nousta aluenäkökulma, joka eroaa ensimmäisten keskusteluiden viranomaislähtöisestä määrittelemisestä. Jatkossa keskusteluissa voidaan nähdä, että suhde alueeseen, tilaan ja niissä toteutettavaan työhön konstruoidaan moninaisesti. Tarkastelenkin seuraavaksi erilaisten positioiden kautta miten sosiaalialan työntekijät kuvaavat omaa paikkaansa yhteisösosiaalityössä ja miten keskustelijat argumentoivat omien näkemysten puolesta.

7.2 Millaisia positioita sosiaalialan ammattilaiset ottavat puhuessaan yhteisösosiaalityöstä?

7.2.1 Alun delegeoiva ja vetäytyvä positio problematisoituu

Huhtikuussa 2011 keskusteluissa yhtenä diskurssin piirteenä korostuu vetäytyminen alueen asioista ja oman tehtävänkuvan rajaaminen sekä alueelta tulevien toiveiden rajaaminen pois itseltä. Esimerkiksi osallistuja H pohtii näin:

”.. Näin kun äkkiä miettii, niin nehän ((asukkaat)) sanoo, että sieltä Pikku Huopalahdesta puuttuu kahvila ja mitäs siellä olikaan niitä juttuja mitkä ei tavallaan ole meidän, ei me saada asukkaita itse pyörittämään kahvilaa vaikka me mitä tehtäis.”

Alueanalyysistä nousevien huolien ratkaisijaksi esitetään muita toimijoita kuin aikuissosiaalialan työntekijöitä. Seuraavassa tutkijana osallistun diskurssiin vahvistamalla toisille toimijoille delegeoivaa positiota. Keskustelussa vallitsee yhteisymmärrys ja alueanalyysissä nouseva nuorisohuoli nähdään perhekeskuksen asiaksi:

Tutkija: ”Siltä vaikutti ainakin siellä harjoittelun aikana, ((yhdyskuntatyöntekijä)) veti esimerkiksi vanhustyön sosiaalityöntekijän kanssa alueella ryhmää. Onhan tässä muitakin sosiaalityöntekijöitä, eihän sen tarvii olla pelkästään aikuispuoli, niin kuin ((yhdyskuntatyöntekijän)) yhteistyökumppani.

H: Aivan

(4)

K: Niin siis esimerkiksi johonkin nuoriin kohdentaa, siellä saattaa hyvinkin olla alle 18-vuotiaita. Siellä vois hyvinkin olla perhekeskuksen puolella.”

Huhtikuussa 2011 keskustelussa esiintyy muitakin positiota, joissa aikuissosiaalian työntekijä voisi olla toimijana, mutta niihin ei tartuta. Seuraavassa keskustelussa tutkijana esitän verkostotoimijan positiosta nuorisohuoleen puuttumista, mutta puhe **delegoivasta positiosta** käsin on voimakkaampaa:

Tutkija: ”Asukkaiden mielipide tulee sieltä foorumista , sit saisi niin kuin kaikkien yhteen ja jos sieltä nousee jotain nuorista, niin sitten täytyisi miettiä millä ryhmällä niitä alkaa viemään eteenpäin.

H: Se on ollu se pääjuttu, mikä on kyselyissä noussut sen kahvilan lisäksi, ovat nuorisoporukat jotka siellä hilluu. Sehän on hyvin tyyppinen mikä alueella nousee useissa paikoissa.

L: Mut siinä on justin se mitä ikäluokkaa se on, jos se on vielä alaikäisiä niin

J: Perhetyön puolelle käänny.”

Myös **voimaannuttavaa positiota** alueella aikuisasiakkaiden kohdalla esitetään, mutta ei kannateta huhtikuun 2011 keskusteluissa vaan argumentoidaan pois delegoivalla positiolla:

L: ”Kymmenkuntakin, jos vaikka tapaisi suht säännöllisesti niin se olisi ihan upeeta, voimaistais, niillä olis mölkyn heittoa, ties mitä ne ideoi, elokuvissa käyntiä, ihan juttelua. Mehän etsitään myös sitä ryhmäsosiaalityön, että se rupeisi elämään.

J: Sitä mä, kannattako taas lähteä miettimään että meillä järjestetään sinne jotain uutta, että kun olemassa olevaa on niin paljon. Miten saisi ohjattua jo tähän mitä on?”

Samat keskustelijat edustavat aikaisemminkin keskustelussa eri diskursseja. Pohdittaessa sitä, miten osallistujia saadaan lisää asukasfoorumiin osallistuja L ehdottaa osallistumista tukevasta positiosta:

”Ehkäisevänä myönnettäis noita kävelysauvoja asiakkaille, jotka haluaisi tuohon osallistua.”

Osallistuja J:n vastauksen: *”no ne varmaan tuo sauvoja ...”* voisi tulkita vetäytyväksi positioksi.

Huhtikuun 2011 keskustelussa puhutaan siis monista eri positiosta, mutta vallalla ovat vetäytyvä ja muille delegoiva positio. On huomion arvoista, että vetäytyvä ja delegoiva positio eivät esiinny yhtä voimakkaina myöhemmissä keskusteluissa. Alueellinen toimijuus alkaa rakentua keskustelujen aikana suhteessa alueelta nouseviin huoliin. Kesäkuussa 2011 keskusteltaessa muun muassa alueella nousseesta nuorisohuolesta nousee esille monta eri positiota ja keskustelu on problematisoivampaa. Seuraavassa katkelmassa voidaan erottaa delegoivan ja vetäytyvän position lisäksi vapaaehtoistyötä kannattava positio, alueellinen jalkautuva positio ja verkostotoimijan positio:

K: *”Niin se on enemmän pystyykö **perhekeskus tai joku muu nuorisotoimi siellä tota järjestämään**, tietysti meillä vois varmaan olla enemmän se että **pystyttäisikö me jotenkin organisoimaan sellaista vapaaehtoistyöliikettä asukkaista**, jotka lähtisi mukaan vetämään tällaista, tyyliin et siellä olisi aikuisvalvontaa, mutta muuten mun mielestä (2) **se ois muitten toimijoiden**. Siinä on nousut ongelma ja huoli, ihan alusta lähtien joka ikisessä kyselyssä.*

H: *Se on tietysti, että mikä se on se **sosiaalityön jalkautumisrooli on**, niin , niin päin ehkä lähteä miettimään mitä siellä sitten vois tehdä.*

Tutkija: *Pitäisikö siinä **verkostossa olla jotenkin mukana ja kuulostella ja tuoda sitä, se Klaarin** (nuorten ehkäisevän päihdetyön verkosto) tyyppi oli keräämässä siihen sellaista. Mulle on ainakin epäselvää että ketä ne nuoret sitten on: onks siellä jo toimeentulotukea hakevia, vai vanhempien luona asuvia vai onkos ne sitten ihan teinejä vai?*

H: *Tämähän ei ole selvinnyt. Mä olen sitä yrittänyt selvittää, mutta ei ne ole sitä suostuneet kertomaan.*

K: *Sekin on hyvä muistaa, että **siellä hengaava 17-vuotias on luultavasti vuoden päästä meidän uusien tiimin asiakas.** ”*

Viimeisessä kommentissa löydetään perusteita olla delegoimatta huolta täysin muille toimijoille. Keskustelun pätkä osoittaa, että sosiaalialantyyppien positio yhteisöllisessä työssä alueella problematisoituu. Argumentissa voidaan huomata, että nuoren kategoria on häilyvä ja rajat elämäntapaorganisaation määrittämälle asiakkuudelle eivät välttämättä hyödytä yhteisösosiaalityötä alueella.

Sanat ”huoli”, ”aikuisvalvonta”, ja ”vapaaehtoistyöliike asukkaista” viittaavat jälkimodernien yhteisöllisten strategioiden varhaiseen puuttumiseen, joka on osa riskienhallinta politiikkaa. Varhainen puuttuminen nähdään tärkeänä, etteivät ongelmat kasaantuisi ja nuoret ajautuisi toimeentulotukiluukulle. Timo Harrikari (2008) on käsitellyt diskurssianalyttisessä tutkimuksessaan lapsia ja nuoria koskevan hallinnan muutosta. Taustalla on NPM hallinto-oppi, jossa toimenpiteet on kohdennettava mahdollisimman tehokkaasti. Tärkeämpää on kommunitarismin hengessä tunnistaa riskiryhmät ja hallita syrjäytymisvaarassa olevia kuin hyvinvointipolitiikan mukaisesti ennaltaehkäistä universaalisti ja ylläpitää koko ikäryhmän hyvinvointia. (emt., 116, 198, 208.) Nuoret nähdään tulevana riskeinä, joihin pitää kohdentaa kontrollia ja valvontaa. Tyypillinen strategia on nopea ja varhainen lasten ja nuorten toimintaan puuttuminen, aikuisjohtoisen valvonnan tehostaminen ja julkisen sektorin roolin kaventaminen. (emt., 123, 193–194, 199, 207.)

Toisaalta herää kysymys siitä, millainen jalkautuva sosiaalityön jalkautumisrooli tai rooli verkostoissa voisi olla. Sisältyykö niihin Harrikarin (2008, 107, 208) mainitsemia hyvinvointipolitiikan elementtejä, kuten nuorten oman kansalaistoiminnan edellytysten, toimijuuden, osallistumisen ja osallisuuden tukemista? Jatkossa kirjoitan tarkemmin siitä, millaisia erilaisia yhteisösosiaalityön positioita keskusteluissa konstruoidaan.

7.2.2 Ennaltaehkäisevä alueelle jalkautunut positio alkaa rakentua

Aikaisemmin totesin, että yhteisöllinen työote käsitetään huhtikuun 2011 keskustelussa asiakkaiden tapaamiseksi asukastiloissa ja kohtaamispaikoissa. Puheessa painotettiin asiakkaiden tapaamista ja tietoliikenneyhteyksiä, jotka viittaavat yksilötyön tekemiseen vain toisessa vähän epävirallisemmassa paikassa. **Asiakastyön viranomaispositio** alueella konkretisoituu kesäkuun 2011 keskustelussa. Alueanalyysissä alueelta

nousseeseen kohtaamispaikan ja kahvilan tarpeeseen palataan ja pelataan omaa roolia. Ensin päädytään uudestaan vetäytyvään positioon kysyen ja ihmetellen:

L: *”Ihmiset kaipaavat kahvila kahvilaa, että se olisi kahvilamaisen oloinen ja näköinen.*

Tutkija: *Kyllä ne asukkaat siitä Tapanilan asemasta puhuu, että aluksi käynnistäisi sinne jotain säännöllistä, jos ei joka päivä niin. (2) Miten tällaisessa voi olla mukana?*

K: *Minkälaisessa, mitä me voitaisi?”*

Viiden sekunnin tauon jälkeen keskustelussa Osallistuja L vetoaa Helsingin kaupungin palveluverkkouudistukseen, jonka tavoitteena on tehostaa tilojen käyttöä, ja hieman epäröiden esittää muille:

”Mitäköhän meillä oli siinä palveluverkkouudistuksessa, on varmaan ihan pöljää ajatella, että työntekijää ei tapasi juuri täällä asemalla vaan ne ois aina siellä jossain Pikku Huopalahden jossain pisteessä ja olisi kannettava mukana, jos sitä tarttee. Täällä on sitten tietyt päivät, kun dokumentoi ja tekee sitä kaikkea ja kokousta.”

Kannettava tietokone viittaa jälleen asiakastyön positioon, jolloin yksilötyötä ja mahdollisia päätöksiä voi tehdä myös alueella. Palveluverkkouudistus on osa ulkoista kontekstia diskursseille, joista puhujat ammentavat. Puhuja L epäröi ja ei ole täysin varma pohtiessaan ”onko ihan pöljää ajatella” asukastiloissa asiakkaiden tapaamista.

Samassa keskustelussa tutkijana kerron mitä ryhmäkeskusteluissa toisaalla ideoitiin toiminnan järjestämisestä asukastiloissa ja Osallistuja N ehdottaa **osallistumista tukevasta positioista** asukastoimintaa asukastalossa:

Tutkija: *” Viime käytäntötutkimus ryhmäkeskustelussa niin kuin ihmiset alkoi ideoida, että jos etsis Asli ((asiakas)) listoilta tällaisia yksin asuvia henkilöitä ja järjestäis jotain toimintaa ja tapahtumia. Tuli villi ehdotus sinkkuilloista, heh, joitain sellaista, että saattaa ihmisiä niin kuin yhteen, avoimia kaikille alueen asukkaille, jotenkin että miten sellaiseen yksinäisyyteen.*

N: *Eikös sitä voisi siellä Tapanilan asemalla sitten järjestää jotain asukas, että siellä olisi, mitä siellä on tällä hetkellä paitsi se tiistaina soppa? ”*

Muut keskustelijat eivät tartu tähän ehdotukseen vaan osallistujat K ja L jatkavat asiakastyön positiosta. Osallistuja L painottaa äänieristeiden tärkeyttä, jotta luottamukselliset asiakastapaamiset mahdollistuvat. Keskustelussa korostuu yhdessä konstruointi ja toisten ideoiden punnitseminen. Osallistuja L haluaa jättää perinteisesti toimimisen edelleen mahdolliseksi:

K: ”Mitä jos me oltaisi siellä pari, onko se ihan mahdoton ajatus, siis tyyliin, voihaan siinä joku kahvilakin olla, siis kahvia keitetty. Sosiaalialan työntekijät olisi siellä NON STOPPINA tavattavissa, niin kuin vaikka kahtena päivänä viikossa.

L: Mun idea, siis toi, että sopii asiakastapaamisensa johonkin, mutta se pitäisi olla silleen hyvä huone, missä on äänieristeet, ei mikään romuvaja vaan sellainen tila mihin voi kuitenkin vetäytyä asiakkaan kanssa. Mutta kaikki asiakkaat eivät ehkä tykkäisi, että haluaa tulla tänne, kokee sen jotenkin neutraalimmaksi.”

Asiakastyön positiosta käsin yhteisösosiaalityö mielletään viranomaistyönä alueena hieman erilaisesta roolista. Se voi mahdollistaa tasaveroisemman suhteen asiakkaaseen, kun kohtauspaikka on epävirallisempi. Asiakastyön position konstruointiin alueella vaikuttavat säästötoimenpiteet ja taloudellinen tehostamiskeskustelu. Onko tällöin vaarana, että alueelle siirrytään Kivistö - Pyhtilän (2002) mainitsema perinteisesti toimimisen kehyksestä ja edellytetään asukastiloilta viranomaistyön vaatimia äänieristettyjä tiloja ja tietokoneita. Jääkö näin mahdollisesti yhteisöllisen työn potentiaalia käyttämättä?

Keskustelussa osallistujat reflektoivat eri vaihtoehtoja yhteisösosiaalityölle alueella. Myöhemmin samassa keskustelussa kesäkuussa 2011 eritellään **ennaltaehkäisevän näkyvämmän position** merkitystä. Tällöin korostuu mahdollisuus kohdata asukastilassa alueen asukkaita, eikä vain kohdentaa työtä olemassa oleville asiakkaille. Keskustelussa näkyy pohdinta kahden eri position välillä ja lopulta ehdotetaan asiakastyöntekijän position ja ehkäisevän jalkautuneen position yhdistämistä:

K: ”... jos olisi tosiaan sellainen, että ilman ajanvarausta voi tulla, vaikka juttelemaan päivän säästä ja juomaan kahvia ja jos on niin siitä lähteä keskustelu muihin aiheisiin. Tavallaan noi ryhmä ja muut ne ovat jo meidän olemassa oleville asiakkaille.

L: Sä ajattelit ennaltaehkäisevänä?

K: Niin kun, me ei tulla näkyvämmäksi siinä, me vaan toimitaan vähän eri paikassa ja eri muotoin. Tai ehkä niitä vois jotenkin sekoittaa. Ihan oikeesti, jos me oltaisi siellä kahtena päivänä, kai siihen vois, jos siinä olisi joku erillinen tila, jossa vois ottaa asiakastapaamisia siihen.”

Kuitenkin ennaltaehkäisevä alueelle jalkautunut positio on enemmän vallalla myöhemmissä keskusteluissa kuin asiakastyön positio jalkautuneena asukastiloihin. Marraskuussa 2011 osallistuja H ilmaisi kunnallisen sosiaalialan roolin alueella näin:

”Sosiaaliaseman rooli on se, että se jalkautuu sinne, tulee sosiaaliasemana näkyväksi jotenkin paikalle.”

Tällainen alueella olemisen ja näkymisen positio näkyy vahvana myös helmikuussa 2012 alueanalyysihankkeen palautekeskustelussa. Vajaan vuosi sitten keskusteluissa korostettiin vetäytyvää ja delegoivaa positiota ja nyt sosiaalialan työntekijöillä nähdään olevan oikeus mennä alueelle ja näkyä siellä. Ilmaisuna oikeus on vahva ja se vahvistaa argumenttia ehkäisevän työn puolesta. Seuraavassa otteessa helmikuulta 2012 argumentoidaan myös kuvaten naapurimaan yhteiskunnallista tilannetta ja samanlaisen kehityskulun estämistä Suomessa:

L: ”Tosiaan tästä Kyläpajaviikosta nyt eteenpäin sitten seuraavaan niin se on se tärkeä ja nyt meillä olisi työntekijät jotka kiinnittyy ja rupee mieltii ja mennään sinne alueseulaan ((virkamiestyöryhmään)) mukaan ja tehdään itsemme näkyväksi. Aatelkaa oikeesti, mieltii sitä Malmönkin tilannetta, että jollekin tietylle alueelle ei uskalla mennä enää postinjakajat ja kuin tärkeää on, että siellä ollaan ja näytään.

P: Siis poliisi ei uskalla.

Tutkija: ja se on aika lähellä se Malmö.

L: Meillä on oikeus mennä sinne ja näkyä. Meillä Suomessa on kuitenkin vielä rauhallinen tilanne. Meillä ei ole sellaisia pahoja lähiöitä.”

Ehkäisevään jalkautuvaan positioon liitetään verkostotoimijan positio. Mukana oleminen virkamiestyöryhmässä konstruoidaan välineeksi ehkäistä alueellista syrjäytymistä ja sosiaalisia ongelmia, joka ilmiönä esiintyy jo naapurimaassa. Puheenvuoro ikään kuin puolustaa sosiaalitoimistoja hyödyntämään koko laajuudessaan

sosiaalista osaamista (kts. Vaininen 2011). Huomioitavaa on, että verkostotoimijan positiota virkamiestyöryhmässä pidetään läpi keskustelujen tärkeänä. Samalla vahvistetaan omaa suhdetta muihin toimijoihin ja rakennetaan yhteistyötä. Seuraavassa otteessa oma positio nähdään jopa muiden toimijoiden mobilisoijana. Osallistuja K argumentoi vaihtoehdottomana jatkona alueelliselle työlle jo huhtikuussa 2011 näin:

”Mun mielestä kun tällainen ((virkamiestyöryhmä)) on, niin mun mielestä meidän pitäisi lähteä uudestaan mukaan ja varmistaa että sinne kaikki muutkin alueen toimijat.”

Maaliskuussa 2012 viimeisessä nauhoitetussa keskustelussa alueellisen työn tekeminen nähdään prosessina, johon tarvitaan aikaa sekä argumentoidaan taloudellista metaforaa käyttämällä sosiaalialan työntekijöiden alueella näkyvämmän jalkautuneen position puolesta:

M: *”Siihen tarvii sitä aikaa, niin kuin puhuttiin, että se kuukauden kokeilu, mikä joskus oli se ei varmaankaan]*

H: *[ei riitä, vie aikaa että ihmiset löytää ja*

A: *Mitä me laskettiin? ((luetellaan työntekijät)) Se ei tuu edes kerran kuussa se kaksi tuntia ja ne maksaa kyllä takaisin sen , että me alettais näkymään alueella.”*

Catherine McDonald (2006, 213–214) argumentoi, että strategisten sosiaalityön johtajien toimiakseen onnistuneesti täytyy ymmärtää kontekstia, jossa he toimivat. On siis hyvä osata puhua samalla ”kielellä” kuin päätöksiä tekevät tahot, jotka nojaavat NPM hallintoajatteluun ja tehokkuutta korostavaan kustannustietoiseen diskurssiin. Sosiaalityöntekijän kannattaa näin ollen käyttää taloudellisuuteen ja säästämiseen perustuvaa argumentaatiota edistäessään ehkäiseviä työmuotoja, jotka ovat sosiaalityön arvojen mukaisia. Sosiaalisen näkökulman ajaminen taloudelliseen toimintaan voi olla myös osa ” vihreää sosiaalityötä”: yhteisöissä työskentelemisen ja laajemmin ihmisen ja ympäristön välisen kestävän suhteen puolustamista (Dominelli 2012).

Puheessa toistuu monen eri puhujan taholta sana näkyä ja näkyvyys. Tulkitsen, että sosiaalialan työlle konstruoidaan vahvempaa ja äänekkäämpää identiteettiä hiljaisuuden kulttuurin sijaan (kts. Mutka 1998, 123–127). Näkyvyys alueella voisi tarkoittaa myös

roolia yhtenä alueellisena toimijana. Näkyvyys ei kuitenkaan indikoi tässä kriittisen yhteisöperustaisen käytännön mukaista sosiaalisen muutoksen organisoimista vaan tulee esille enemmänkin alueellisen yhteisösosiaalityön diskurssin kautta.

Maaliskuussa 2012 ennaltaehkäisevässä ja jalkautuneessa positiosta korostetaan asukastilassa tehtävää yleisneuvontaa ja palveluihin ohjaamista sekä painotetaan, ettei asukastilassa ole tarkoitus järjestää henkilökohtaisia sosiaalialan työntekijöiden tapaamisia. Keskustelussa korostuu alueellisen yhteisösosiaalityön diskurssin (CSW) mukaisesti saavutettavimmat lähipalvelut, ennaltaehkäiseminen sekä vaihtoehtoisten tapojen löytäminen vastaamaan palvelunkäyttäjien tarpeisiin yhteisöllisellä työotteella. Seuraavassa keskustelussa vahvistetaan argumenttia olemalla samaa mieltä edellisen puhujan kanssa. Keskustelun otteesta työntekijän roolista ja vahvistan käytävää diskurssia:

A: ”Ei vois varmaan Kyläpajalla olla sellaista henkilökohtaista tapaamista, jossa käydään läpi vaan se olisi semmoista yleisneuvontaa ja

R: Just näin

A: Ohjausta ja tämmöistä koska, eihän siellä ole sitten taas mitään tällaista

R: Ohjataan alueen palveluihin ja kuunnellaan niitä asukkaita ja näin

Tutkija: Voihan siinä jonkun toimeentulotukihakemuksen ottaa, mutta

A: Ilman muuta

Tutkija: Sanoa, että nyt mä en pääse tarkistamaan mitään mutta niin kuin. Siinä joku asukas sanoi, kun kysyttiin, että mikä se olisi se idea siinä jalkautumisessa alueelle, Kyläpajalle menemisessä, joku sanoi, että tulisi ainakin kysytyä mihin on oikeus.

A: niin”

Toisaalta puheesta voi erottaa myös Ifen viitekehyksen mukaisen yhteisödiskurssin elementtejä (kts. Lynch ja Forde 2006). Siihen viittaa ihmiskeskeinen ja asukaslähtöinen positio: halu kuunnella asukkaita ja heidän tarpeitaan sekä puhe oikeuksista. Kirsti Juhila (2006, 103, 106) puhuu kumppanuussuhteesta ja siinä kunnioitettavasta toisesta tiedosta, joka on virallisen tiedon vastakohta ja perustuu asianosaisuuteen. Asukastiloissa tällaisen tiedon kuuleminen mahdollistuu.

Kumppanuussuhteeseen perustuva sosiaalityö on täysivaltaisen kansalaisuuden rakentamista, jonka edistämiseksi Ruth Lister (1998) on erottanut kaksi traditiota: kansalaisuus oikeuksina ja kansalaisuus käytäntönä. Oikeuksia painottava traditio painottaa kansalaisten sosiaalisia oikeuksia ja käytäntö ihmisten kollektiivista toimintaa elämänolosuhteiden parantamisen puolesta. Molempia traditioita tarvitaan täysivaltaisen kansalaisuuden rakentamiseen. (emt., 118.) Puheessa esiintyy oikeuksia painottava traditio, mutta ei käytäntö traditio ja yhteisödiskurssin mukainen sosiaalisten rakenteiden muuttaminen ja huono-osaisten valtaannuttamistyö.

7.2.3 Porkkanoita, houkuttelua, kosiskelua ja voimaannuttamista

Ennaltaehkäisevä positio alueella toimimisesta kaikkien asukkaiden kanssa saa keskusteluissa vahvasti rinnalleen asiakkaiden **osallistamista tukevan puheen**. Helmikuussa 2012 sosiaaliasemien organisaatiomuutoksen jälkeen keskustelijat osittain vaihtuivat alueanalyysiryhmässä. Seuraava esimerkki kuvaa keskustelussa alusta asti mukana olleen osallistujia L:n ja mukaan tulleen osallistujia P:n erilaisia diskursseja ja positiota, joita voi alueellisessa yhteisötyössä ottaa:

L: ”...ja miten siihen saa sen tuen, kun sullakin ois joku pari joka funtsisi ja auttais siinä, että yksin on aika yksin. (2) Pari pohtimaan miten saada kontakti porukoiviin ryhmiin esimerkiksi.

P: Mä oikeastaan mietin työhön pääsyä, sanotaan ehkä joku ryhmätyöskentely niiden kanssa, tapaamiset joissa vastata asiakkaiden kysymyksiin, kosiskella niitä sinne, miten yhteiskunnassa asioita hoidetaan, mistä pitäisi hakea apua, kerätä tietoa millaisia palveluja tarvitaan, ruohonjuuritasolla.

M: Varmaan tosiaan sillä alueella, jos ne sais niin kuin sinne.

P: Oikeastaan mä törmäsin niin kuin siihen että maahanmuuttajanaiset, lapsiperhe, rupesin puhumaan, että siellä on leikkipuistoja siellä ja tuolla, kun ei ne ees tiedä.

M: tiedä

Tutkija: aah

P: toi oikeastaan informaation kulku myös jollakin tavalla.

H: kyllä kyllä

P: Ehkä niin kuin perhe asuu alueella yli vuoden verran mutta silti, niin kuin sellaisia opastettuja kierroksia asukkaiden kanssa olisi myös hyödyllistä kokeilla, varsinkin nuorten kanssa.

H: Toi oli hyvä ajatus kanssa.”

Alussa osallistuja L ehdottaa alueelle jalkautunutta positiota, jossa työparin kanssa etsitään alueella porukoivia luonnollisia ryhmiä. Muut keskustelijat eivät jatka tämän ehdotuksen jatkokehittelyä ehkäisevästä alueellisesta positiosta käsin vaan tärkeämmäksi nähdään omien asiakkaiden työhön pääseminen ja tiedon jakaminen. Osallistuja P puhuu **aktivoivasta positiosta** käsin, josta pyritään osallistamaan omia asiakkaita alueellisiin toimintoihin mukaan. Keskustelun vuorovaikutuksessa muut osallistajat tukevat hänen ehdotuksia myötäilemällä.

Helmikuussa 2012 keskustelussa kuvataan myös nuorison aktivoimista ryhmän tai ilmaisten ruokapaikkojen avulla. Nyt nuorisohuolen noustessa esille toimijuutta ei siirretä muille vaan **osallistamiseen tukeva puhe** korostuu. Osallistun tutkijana työntekijän roolista keskusteluun ideoimalla tapoja, jotka innostaisivat osallistumaan toimintaan:

H: ”Me mietittiin että, jos saisi Tapanilan asemalle jonkin ryhmän, että se olisi mahdollisimman lähellä heitä. Saisi heidät tulemaan sinne tai vaikka nuorisotalolle, jos se on heille tuttu ennestään tai jonnekin sinne alueelle.

Tutkija: Jonkun ehkä valokuvauksen tai luovan menetelmän kautta tai jonkun

P: Ja vielä että porkkanana vois olla ehkä se, että voidaan miettiä voidaanko saada sellaisia ilmaisia ruokapaikkoja tänne, ehkä sen kautta voidaan houkutella nuoria tänne.”

Osallistamiseen tukevan puheen taustalta löytyvät jälkimodernit yhteisölliset strategiat. Ehdotukset nuorisotalolla kokoontumisesta tai ilmaisista ruokapaikoista nuorille houkuttelun välineenä voidaan tulkita varhaiseksi puuttumiseksi. Juhila (2006, 57) liittyy varhaisen puuttumisen haluun vahvistaa ihmisten yhteiskunnallista liittymistä tilanteissa, joissa on vielä olemassa sidoksia yhteisöihin. Liitän puheen osallistamisen käsitteeseen, sillä se viittaa osallistumiseen muiden suunnittelemaan toimintaan. Tarve osallistumiselle ei lähde suoraan yksilöstä itsestään. (kts. Koskiahho 2002, 37.) Osallistumiseen voi tukea kahdenlaisesta positiosta käsin. Molempien taustalla on

alueellinen työskentely omien asiakkaiden kanssa, mutta toisen puheen taustalta kuuluu aktivointi, varhainen puuttuminen ja NPM mukaiset tehostamistarpeet, kun taas toisen taustalla kuuluu enemmän voimavaraistaminen.

Aktivointipuhe liittyy aktivoivaan sosiaalipolitiikkaan. Aktivointi tarkoittaa keppien lisäksi porkkanoita, joita puheessa tarjoillaan. Yhteisöt nähdään sosiaalipolitiikan välineinä ja kommunitarismin mukaisesti oikeuksien rinnalla korostetaan velvollisuuksia ja vastuuta (kts. Stepney & Popple 2008). Vastuullisuutta kuvaa osallistuja P:n kommentit edellisissä otteissa, joissa hän korostaa työhön pääsyä ryhmätyöskentelyn avulla, jotta asiakkaat saavat tietoa miten yhteiskunnassa asioita hoidetaan. Juhila (2006, 49, 78–79) on nimennyt sosiaalityöntekijän ja asiakkaan suhteen liittämisen- ja kontrollisuhteeksi, jossa sosiaalityöntekijän roolina on liittää asiakkaita yhteiskunnan valtakulttuuriin. Työllistäminen toimii siinä tehokkaana liittämisen välineenä. Houkuttelu ja porkkanoiden käyttäminen viittaa siihen, ettei toiminta ole asiakaslähtöistä vaan houkutellessa johonkin, mikä on asiakkaalle tuntematonta ja viranomaisen hänelle parhaaksi katsomaa.

Osallistumista voidaan tukea myös toisenlaisesta positiosta käsin. Voimaannuttavasta positiosta käsin ollaan lähempänä asiakkaan kokemusmaailmaan. Aluetta halutaan tuntea, että voidaan rakentaa työskentelyä asiakkaille ”*ennestään tuttujen*” asioiden varaan. Asiakkailta kysytään miten ja mihin he haluaisivat osallistua. Voimaannuttava positio esiintyi myös poisargumentoituna huhtikuussa 2011, kun osallistuja L pohti ehkäisevän tuen myöntämistä osallistumiseen kannustajana tai voimaannuttavaa ryhmäsosiaalityötä. Tärkeää on se mihin asiakas ”*haluaa osallistua*” ja se mitä ”*he itse ideoivat*”. Osallistumiseen tukeminen sisältää ajatuksen asiakkaasta aktiivisena kansalaistoimijana, joka haluaa vaikuttaa itselleen tärkeisiin asioihin osallistumalla (kts. Juhila 2006). Ennaltaehkäisevän toimeentulotuen myöntäminen viittaa siihen, että tiedostetaan se, ettei kaikilla ole yhtäläiset mahdollisuudet osallistua. Taloudellinen niukkuus saattaa jo itsessään rajoittaa osallistumismahdollisuuksia ja kansalaisuuden toteuttamista (Särkelä 2009). Näin mahdollistuu myös kriittinen yhteisöperustainen käytäntö ja vaihtoehtoinen diskurssi CSW retoriikalle. Asiakkaiden kuuleminen avaa ymmärrystä marginaaliryhmien kokemuksille ja yhteisöjen kehittämiselle. Yhteisödiskurssin mukaisesti aloitetaan asukaslähtöisiä prosesseja huono-osaisten asiakkaiden kanssa.

Voimaannuttava positio voidaan kuitenkin tulkita keskittyvän yksilöön ja sivuuttaa rakenteelliset tekijät. Empowerment ei ole näin valtaantumista yhteisö ja yhteiskuntatasolla; muutoksia elinolosuhteissa vaan yksilön elämänhallinnan tasolla tapahtuvaa muutosta, jolloin voi myös saada uuden kontaktin lähiyhteisöihin ja vertaisryhmiin. (Hokkanen 2009, 318, 329.) Näin ollen yhdistän voimaannuttavan position myös jälkimoderneihin yhteisöllisiin strategioihin, joiden pääasiallisena diskurssina on yksilökohtainen voimavaraistaminen ja kohderyhmänä tunnistetut asiakasryhmät (kts. Roivainen 2008a).

Osallistumiseen tukevaan puheeseen liittyy asiakkaan yhteisöjä kartoittava positio. Esitän tutkijana tästä positiosta käsin ehdotuksen huhtikuussa 2011 keskustelussa, mutta keskustelun aikana ehdotus argumentoidaan kannattamattomaksi ja hyödyttömäksi:

Tutkija: ”Mikä meidän tavoite on vaikka yhteisösosiaalityön käytäntöjen kehittämisessä? Onko meidän työntekijöillä yksilötyön näkökulmasta, voidaanko me ajatella, että hahmotettaisiin niiden ihmisten yhteisöjä niin kuin jotenkin laajemmin vai onko se sitten? (3) Mitä tulee mieleen?”

H: Hyvä kysymys, ei kun hyvä kysymys.

J: Kuitenkin semmoista tietoa, että hyvä tietää, mutta ei sitten mitään muuta, ei sitä kannata oikein.”

Asiakkaan yhteisöjä kartoittava positio aktivoituu kuitenkin uudelleen noin vuoden päästä keskusteluissa. Nyt se liittyy kuitenkin vahvemmin aktivoivaan puheeseen. Kiinnostus ei kohdistu asiakkaan omiin yhteisöihin vaan siihen miten asiakas hyödyntää alueen paikallisyhteisöjä ja palveluita. Helmikuun 2012 keskustelussa osallistuja P kaipaa toimintaan kosiskelussa kyselylomaketta, jonka avulla keskustella siitä millaisia palveluita asiakkaat haluaisivat ja kuinka paljon asiakkailla on tietoa alueen toiminnoista:

P: ”Omasta puolesta voisin sanoa, jos teillä olisi joku kysely asiakkaille, mä voisin keskustella tästä kyselyn pohjalta asiakkaiden kanssa ja sen mukaan voisin kosiskella niitä toimintaan. Sitä voisi kehittää sitä keskustelulomaketta.

Tutkija: Keskustelulomaketta alueen?”

P: Kyselylomaketta ylipäätään millaisia palveluita asiakkaat haluaisivat, kuinka paljon tietoa on alueen toiminnoista niillä on.”

Maaliskuun 2012 keskustelussa palataan esille nousseeseen kyselyyn. Tutkijana olen valmistellut kyselystä ehdotuksen keskustelutilaisuuteen ja sitä käydään läpi osallistujien kanssa:

A: ”... niin kuin tämäkin, että mitä asioita haluaisit muuttaa asuinalueellasi, en kysyisi tällaista. Toisaalta en kysyisi myöskään mikä on lähialueesi.

Tutkija: Mä lähinnä tuolla ajattelin sitä, että kaikille tätä ei voi tehdä vaan just näille, että haarukoitaisi ketä sitä päiväväestöä siellä oikeasti on, ketkä siellä alueella oikeasti on.

A: niin

Tutkija: Just tää lähialue, jos ihminen käy duunissa ja harrastuksissa ympäri Helsinkiä niin ei se ehkä ole sitä kohderyhmää.”

Keskustelussa näkyy se miten tutkijana puhun aktivoivasta positiosta käsin ja varhainen puuttuminen nähdään päämääränä. Vahvistan diskurssia käyttämällä sanoja ”päiväväestö” ja ”kohderyhmä”. Alueellisia yhteisöjä kartoittava kysely konstruoidaan välineeksi kartoittaa syrjäytymisvaarassa olevia asukkaita ja kohderyhmää yhteisösosiaalityölle. Osallistuja A:n puheenvuoro rajaa työn tavoitteesta pois Ifen yhteisödiskurssin mukaisen sosiaalisten rakenteiden muuttamisen tai elämäolosuhteiden parantamisen. Lähialueesta kysyminen halutaan myös rajata pois. Kysyminen voisi tarkoittaa asiakkaan omaan elämänpäiiriin tutustumista ja marginaaliryhmien kokemusten kuulemista.

Toisaalta aineistossa esiintyy jo aikaisemmin erilainen suhtautuminen asiakkaiden yhteisöihin ja asiakkailta kuultuun tietoon. Esimerkiksi osallistuja Q puhuu voimaannuttavasta positiosta käsin helmikuussa 2012 siitä kuinka asiakkaiden elinpiirin tunteminen avaa mahdollisuuksia:

”Sen mä ainakin olen havainnut itse noiden asiakkaiden kanssa, että sieltä aukeaa sellaisia mahdollisia, että he kertovat missä toimivat tai missä käyvät siellä alueella..”

Tämä pohdinta asiakkaiden omista yhteisöistä ja aluesidoksesta esiintyy alueanalyysihankkeen loppu puolella. Alueelliset analyysit ja syvempi ja laajempi kuva työskentely alueesta on todettu auttavan sosiaalialantyöntekijöitä kontekstualisoimaan palveluiden käyttäjien tilanteita (kts. Närhi & Matthies 2001; Green 2000). Mona Särkelän (2009) mukaan tunnistamalla tapoja, joilla huono-osaiset jo nyt osallistuvat, voisi löytyä konkreettisia uusia mahdollisuuksia osallistua ja toimia aktiivisena kansalaisena.

Osallistamiseen tukevaan puheeseen liittyy myös **alueen tuntijan ja hyödyntäjän positio**, jossa ajatuksena on, että aluetta tuntemalla yksilötyöntekijä voi lisätä omien asiakkaiden hyvinvointia ja alueeseen verkottamista. Alue ja sen mahdollisuudet määritellään välineeksi asiakkaiden osallistamisessa ja hyvinvoinnin lisäämisessä. Argumentoinnissa käytetään vetoamista omaan kokemukseen ja yhteiskunnalliseen tilanteeseen ihmisten yksinäisyydestä kaupungeissa: ” *nykyaikana kun on ihmiset kuitenkin jotenkin vieraantuneita ja irrallisia*” Samalla osallistuja L argumentoi, että organisaatio mahdollistaa tällaisen työskentelyn, kun työntekijöillä on aluepohja:

L: ”...just sitä, että kuinka irrallaan, että me yritetään vähän meidän asiakkaitakin siihen alueeseen verkottaa, kotouttaa, että ne vois paremmin ... Ja meidän pitää silloin tuntea kanssa se alue: voimavarat ja se alue. Kuitenkin kaikilla on aluepohja nykyään.”

Osallistuja L täsmentää argumenttiaan vielä keskustelun aikana näin:

” ...musta tuntuu, että me tehdään aika paljon töitä niiden ihmisten kanssa, joilla on ollut vaikeus kiinnittyä tuohon alueeseen ja voida siellä hyvin. Et ne kiinnittyisi, että ne, joilla on voimia siellä niin niistä tulisi voimia myös näille, jotka eivät niin kiinnity.”

Puheessa kuuluu ekososiaalisen viitekehyksen mukaisesti se, että asuinympäristöllä ja hyvinvoinnilla on vastavuoroinen suhde (kts. Närhi & Matthies 2001). Tavoitteeksi nähdään kuitenkin se, että asiakkaan tulisi kiinnittyä alueeseen paremmin, ei niinkään se, että asuinympäristössä tarvittaisiin muutoksia. Ajatuksena on, että hyvinvointia voi lisätä muuttamalla asiakkaan tilannetta eikä vaikuttamalla rakenteellisiin irrallisuuden syihin, joita voi olla esimerkiksi asunnottomuus tai heikot ihmissuhdeverkostot. Strategiaksi määritellään voimavaralähtöinen työskentely: alueen voimavarojen

hyödyntäminen sekä asiakkaan voimaantuminen muiden asukkaiden avulla. Voimaannuttava positio saa vaikutteita ekososiaalisen työn systeemiteoreettisesta suuntauksesta, jossa ihminen ja ympäristö nähdään olevan vuorovaikutuksessa (kts. Matthies & Närhi 1998,10).

Keskustelussa ollaan myös kriittisiä ja muut osallistujat eivät täysin kannata puhetta alueen hyödyntäjän positioista. Alue nähdään olevan myös negatiivinen tekijä:

K: ”*Alue voi joillain ihmisillä olla siis se negatiivinenkin tekijä*

L: *On joo*

K: *Siellä nousee niitä riskitekijöitä. Tavallaan meidän on hyvä olla niistä ainakin tietoinen ja sitä me ei olla, ellei me tunneta sitä.* ”

Edellisen puheenvuoron voisi liittää kriittiseen yhteisöperustaiseen käytäntöön, johon liittyy myös yhteisöjen näkeminen ristiriitaisina, eikä vain harmonisina tuen lähteinä. (kts. Stepney & Evans 2000,105). Alueen tunteminen yksilötyössä argumentoidaan kuitenkin tärkeäksi ja sen avulla voisi olla mahdollista tuoda esille marginaaliryhmien omia kokemuksia.

Alueen hyödyntäjän positio esiintyy myös myöhemmissä keskusteluissa. Helmikuussa 212 osallistuja H määrittelee alueen hyödylliseksi aikuissosiaalialan yksilötyölle. Alueen nähdään voivan hyödyttää yksilötyöntekijöiden työtä, mikä edellyttää alueella mukana olemista. Aikaisemmin keskusteluissa ei ole ollut esillä yksilötyöntekijöiden mahdollisuus hyödyttää myös aluetta. Vastavuoroinen suhde konstruoidaan keskusteluiden loppupuolella:

*”Tavallaanhan se on myös sitä, että miten työntekijät hahmottaa sen alueen hyödyn: että miten muutetaan sitä näkökulmaa siihen, että se **alue on jollain tavalla oleellinen** siinä työssä. Se on se toinen puoli mun mielestä, et ne konkreettiset asiat on sellaisia pikkuisia, joita tapahtuu ja tavallaan miten uudet työntekijät pääsisi mukaan sinne alueelle ja mitä siellä tapahtuu, niin että se **hyödyntäisi heidän työtä ja myöskin aluetta.** ”*

Puhe osallistamiseen tukevasta positioista saa näin vaihtoehtoisen näkökulman rinnalleen. Aikaisemmassa puheessa alue on ollut oleellinen, koska siihen on voinut verkottaa omia asiakkaita, mutta nyt konstruoidaan työn tavoitetta myös

aluelähtöisemmin. Maaliskuussa 2012 esiintyvä puhe ehkäisevästä ja näkyvästä positiosta asukastiloihin jalkautumisesta on aluelähtöisempää ja ennaltaehkäisevämpää.

Alueen hyödyntäjän positio konkretisoituukin keskustelujen myötä. Helmikuun 2012 keskustelussa suunnitellaan sosiaalialan työn tempausta alueella. Alueen asukastilasta Kyläpaja konstruoidaan yhteisöllisen työn välineeksi yksilötyöntekijöille ohjata asiakkaita paikalle asukastilaan ja sitä kautta tutustumaan paremmin alueeseen:

H: *”Mitä mä laitan sille nimeksi, sossun sopat on vähän, heh heh*

Q: *Voisko se liittyä, jos me lähetään sinne kierroksellekin?*

P: *Oikeastaan mun luokse on tänään tulossa pariskunta, nainen on asunut täällä pitkään ja mies on tulossa Pohjois-Suomesta, entinen opiskelija. Alue ei ole heille mitenkään tuttu*

H: *Heti ensimmäisenä treffit Kyläpajalle sinä päivänä kun siellä on se soppa...*

L: *Tää onkin, että ei kuuta kurkoteta, vaan niitä pikku puroja mistä lähtee liikkeelle.”*

Osallistuja L päättää keskustelun ja samalla metaforisesti määrittelee sen, mikä riittää lähtökohdaksi yhteisösozialityölle työlle. Tulkitsen, että pikku purot viittaavat siihen, että tavoitteeksi aikuissosiaalialan työssä riittää omien asiakkaiden osallistuminen ja heidän yhteisöllisyyden lisäämiseen.

Maaliskuussa 2012 osallistuja A:n kommentti kuvaa kuinka alueen tuntemispositio on vahvistunut hankkeen myötä ja jatkoideoita on herännyt alueelliselle työlle aikuissosiaalialan työn näkökulmasta:

”Mun mielestä tuossa on oleellista tuon esittämisessä se, mitä me tiedettiin Pikku Huopalahdesta aikaisemmin, ei mitään ja nythän me tiedetään siitä aika paljon ja mitä se on tarkoittanut ja mitä tässä on nyt jatkoideoita.”

Viimeisissä äänitetyssä keskustelutilaisuudessa helmi- ja maaliskuussa 2012 puheessa on vallalla sekä ehkäisevän alueellisen työn että osallistavan työn kautta toteutettava työ asukastiloissa. Juhila (2006, 123) pitää yhteisöihin kuulumista, niissä toimimista ja niiden kautta vaikuttamista hyvinä keinoina rakentaa osallisuutta ja kansalaisuutta. Jää nähtäväksi, voisiko asiakkaiden tutustuttaminen alueen asukastilaan ja alueeseen

muuttaa pikku purot suuremmaksi virraksi? Seuraavaksi tarkastelen miten aineistossa esiintyy rakenteet, vaikuttaminen ja sosiaalisen muutoksen mobilisointi.

7.2.4 Haasteellinen yhteisöjen kehittäjän ja vaikuttajan positio

Keskusteluissa alueen kehittäminen ja alueen asioihin vaikuttaminen mielletään tärkeänä yhteisösosiaalityössä. Helmikuussa 2012 puheenvuoroissa toistuu sana ”yhdessä”. ”Kannettu vesi ei kaivossa pysy” metaforalla argumentoidaan, ettei alueen kehittämistyötä voida tehdä yksin vaan yhteistyössä alueen asukkaiden ja toimijoiden kanssa:

Q: ”Niissä haastatteluissa silloin, kun käytiin siellä alueella haastattelemassa siinä ihan alkuvaiheessa, niin asukkailla oli just se että teillä on nyt joku taikasauva. Nyt sitten kaikki paranee tai tulee näitä muutoksia. Kunnes varmaan sitten ne ymmärsin sen, että siinä haastattelussa oli se idea, et miten siellä yhdessä sitten asukkaat ja toimijat vois niin kuin sitä aluetta lähtee yhdessä [parantaa

L: [Me ei voida tavallaan kantaa

Q: Ei

L: Elikkä se on se vanha juttu, kaivoon ei kanneta vettä jostain, se ei ole se juttu.

Q: niin.”

On tyypillistä, että alueen asioihin vaikuttajan ja yhteisöjen kehittäjän positiot esiintyvät läpi keskustelujen, mutta ne usein vaimennetaan argumentoimalla ne liian haastavina tai ajanpuutteella. Edellisen keskustelutilanteen päättää osallistuja L pohtimalla haasteita, joita sosiaaliaseman rakenteet vaikuttamistyölle aiheuttaa. Yhteisöjen kehittäjän positioon on vaikeaa asettua, elleivät organisaation rakenteet tue sitä:

L: ”Mä mietin, mikä tässä on ollut hankaluus niin tämän meidän sosiaaliaseman rakenteissa, nyt ollaan sitten eri organisaatiovaiheessa, just sitten työntekijät. Ainakin meillä tiimissä on vaihtunut se alueen sosiaalityöntekijä. Siinä olisi ihana, kun olisi vaikka pari vuottakin semmoinen sama työntekijä, joka tutustuisi alueeseen ja sitten pystyisi myöskin tätä.”

Tätä tulkintaa tukee myös aikaisemmissa tutkimuksissa esille noussut sosiaalityöntekijöiden kokemus vaikuttajan roolin haastavuudesta (kts. Vaininen 2011; Heikkinen 2008). Myös huhtikuussa 2011 asioiden eteenpäin vieminen konstruointiin lähes mahdottomana sosiaaliviraston organisaatiossa:

H: ”*Jotain tällaista toivetta sieltä ((alueanalyysistä)) tulee, mutta milläs me nyt sinne järkätään?*”

J: *Me viedään eteenpäin.*

H: *Minnes ne viedään? Pajuselle?*

K: *Joka lakkauttaa jo olemassa oleviakin.*

H: *heh hehe.”*

Ongelmista huolimatta yhteisöllinen työote konstruoidaan keskustelujen loppupuolella entistä vahvemmin vaikuttamistyönä, mutta se nähdään pitkäkestoisena prosessina, johon vaikuttaa sekä asukkaiden että työntekijöiden valmius osallistua. Osallistuja Q täsmentää helmikuun 2012 keskustelussa näin:

”Nämä on pitkäkestoisia juttuja ennen kuin päästään sinne sisälle oikeasti sinne alueeseen, että päästään vaikuttamaan siihen mitä asukkaat haluaisi tai mihin ne olisi valmiita lähtemään ja mihin me ollaan valmiita lähtemään.”

Asuinalueen kuulijan positio liitetään yhteisölliseen työotteeseen myös varhain ja siihen liittyy vahvana **yhteistyösuhte** asukkaisiin ja asukastoimijoihin. Osallistuja K ruotii huhtikuussa 2011 asukkaiden kuulemisen tärkeyttä prosessin eteenpäin viemisessä:

”Mä suosisin tässä vaiheessa, että olisi ihanaa päästä kuulemaan konkreettisia toiveita siis sieltä asukkailta. Toki siellä on tehty niitä kyselyjä, mutta ne ovat olleet kartoituksia enemmänkin kuin suoraa kyselyä heille. Me tulkitaan niitä aika pitkälle ja mietitään mihin meillä olisi resursseja tai ajatellaan, et tämä ois se mitä me haluttais tarjota tai suunnitella, mutta semmosesta on hirveen vaikea syttyäkään.”

Keskusteluissa vaikuttajan positioon ei kuitenkaan liitetä huono-osaisten asiakkaiden tai asukkaiden valtaannuttamistyötä tai asukkaiden mobilisointia paikallisyhteisöjen

muutostyön edistämiseksi. Huhtikuussa 2011 asukasosallisuuden tavoite kyseenalaistetaan ja halutaan korvata se yhteisöllisyyden edistämisellä:

L: *”Onks toi asukasosallisuus vai onko se enemmän sellainen yhteisöllisyys mitä me haluttais, että asukkaat kokisi enemmän sellaista?”*

H: *Se on näistä meidän tavoitteista tästä pienhankkeesta.*

L: *Joo niin on, kun miettii mitä se on se asukasosallisuus. Ne osallistuu mihinkä? Ei meidän asiakkaat pelkäästään vaan sen alueen asukkaat.”*

Keskustelu jatkuu erittelemällä miten asukasosallisuus ja asukkaiden oma mobilisoituminen on ollut mahdollista yhdellä Helsingin asuinalueesta Arabiarannassa. Keskustelussa arabiarantalaiset asukkaat konstruoidaan paljon sosiaalista, taloudellista ja henkistä pääomaa omaaviksi kansalaisiksi ja epäillänsä sitä, asuuko toimeentulotuen saajia edes alueella. Aivan kuin asukasosallisuus ei olisi mahdollista toimeentulotuen saajille:

K: *”Sanotaan nyt, mä käytän mielelläni Arabiarantaa esimerkkinä, siellä on hirvittävän voimakas mitä mä kuulen niin kuin asukasosallisuus, että ne pyörittävät siellä siis kahvilaa, kirppareita, harrastustoimintaa. Niillä on ihan mieletön määrä lasten hoitopiirejä ja ne ovat todella mobilisoitu, saanu tiloja ja se on täysin asukkaiden se juttu, jotenkin lähtenyt liikkeelle siitä omasta]*

H: *[itestään*

J: *Mut ne on hyvin koulutettuja*

O: *Niin*

K: *Ne on hyvin koulutettuja , tietyssä iässä, lapsia*

H: *Kultturellia jengiä*

K: *Poliittisesti valveutuneita ihmisiä*

H: *Kyllä kyllä*

L: *Aika paljon omistusasuntovaltainen se uusi alue, ja tosi hienoa, käytiin kävelemässä.*

K: *Siellä on paljon hyvää, mikä ois aivan ihanaa, jos sen tyyppistä lähtisi pyörimään jossain muualla, mut ei sitä voi antaa.*

H: *Ei sitä voi suoraan siirtää. Mut he ovat kyllä käyneet luennoimassa meille muutamassakin tilaisuudessa, me ollaan oltu siinä mikähän kääntöpaikka.*

K: *Kääntöpiiri*

H: *Joku sellainen, sehän on ihan makee niitten tilakin sellainen hauska. Kyllä, toi on ihan sellainen, et jos sen pystyis sieltä siirtää ni sen nyt mielellään tähän nurkille pistäis, mutta*

J: *Onks siellä tt- asiakkaita?*

H: *Niin , hyvä kysymys.”*

Osallisuus on paitsi tunne kuulumisesta johonkin: esimerkiksi työyhteisöön, naapurustoon tai harrastuksiin, mutta myös toimintaa ja silloin lähellä vaikuttamisen tematiikkaa (Kohti aktiivista kansalaisuutta 2005). Mona Särkelä (2009) on tutkinut suomalaisen tutkimuskirjallisuuden avulla sitä miten huono-osainen voi olla osallinen. Osallisuuden kokeminen onkin erityisen haastavaa silloin, kun ihminen joutuu käyttämään voimavarat arkiselviämiseen. Pääteidenkäyttäjiä, vankeja, toimeentulotuen saajia ja asunnottomia käsittelevässä tutkimusaineistossa näkyi heidän osallisuus ja aktiivinen kansalaisuus varsin rajoittuneissa muodoissa – aktivointina, integroitumisena ja objektiutena. Aktivoinnilla ja osallistamisella tarjotaan mahdollisuutta osallistua, muttei tueta yksilöiden omaehtoista osallisuutta ja omanlaisia osallistumisen paikkoja. Yhteisöllisyyden edistäminen voi olla askel osallisuuteen, mutta vain siten, että ihminen kokee osallistumisen mielekkääksi.

Myös kesäkuussa 2011 käytiin keskustelua sosiaalialantyon paikasta ja mahdollisuudesta tukea asukas- ja kansalaistoimintaa. Osallistuja H argumentoi, että nykypäivänä paikalliset asukasyhdistykset tarvitsisivat paljon tukea toimiakseen:

H:” *Mutta mitkä on sosiaalista toimintakykyä tukevat elementit, sehän on yksi avainsana tässä koko jutussa*

M: *Kirjasto, onko siellä kirjastoa?*

H: *Ei ole kirjastoa, mutta yleensä, jos ajattelee sosiaalityön paikkaa siellä, että mitä sosiaalityö voi tehdä, että mitä tukea.*

Tutkija: *Sitten on sosiaalinen toiminta: ((lukee kestävän kehityksen teoriaa suoraan paperista virikemateriaalina)) tuetaan asukkaan pyrkimyksiä ottaa alue sosiaalisesti haltuun, kannustetaan pyrkimyksiä muodostaa toimivia paikallisyhteisöjä, tuetaan kansalaistoimintaa, talkoohenkeä, talotoimikuntia, naapuruutta,*

sosiaalisia verkostoja, asukasyhdistyksen rooli on sosiaalisen kestävyyskehityksessä merkittävä, se on kanava vaikuttamiseen ja lähiyhteisön kehittämiseen.

H: Mutta tossa on mun mielestä kuuluu, että se on 13 v vanhaa tekstiä, et toi ei suoraan tule, että se tarvii hirveesti tukea että se toimisi, siis paikalliset asukasyhdistykset on hyvin eläköityneitä, niissä on hyvin vähän sitä nuorta porukkaa.”

Avainsanana puheessa korostetaan sosiaalista toimintakykyä tukevia elementtejä. Ne viittaavat yhteisöllisin keinoin tavoiteltavaan yksilölähtöiseen muutoksen tarpeeseen. Kansalaistoiminnan tukemista tai asukkaiden mobilisointia ei määritellä puheessa perussosiaalityön tehtäväksi. Asukasyhdistyksiä on pidetty esimerkkeinä järjestäytyneestä kansalaistoiminnasta. Ne on katsottu toimivan sosiaalisina yhteisöinä että poliittisen vaikuttamisen kanavina. (Nylund 2005, 143.) Toinen asia on kuitenkin osallistuvatko huono-osaiset kansalaiset niiden toimintaan ja kuinka demokraattisia ne ovat (kts. Matthies 2002, 239). Millainen suhde julkisella perussosiaalityöllä ja kansalaistoiminnalla tulisi sitten olla?

Marraskuussa 2011 tutkijana haastoin pohtimaan sosiaaliaseman positiota alueella ja osallistuja A määritteli näin:

”Me yritellään aktivoida asukkaita, se on se meidän rooli, eiks oo? Asukkaiden aktivointi toimimaan, osallistumaan, tekemään omaa ohjelmaa.”

Asukkaiden aktivointi on sosiaalityön ammatillisten tavoitteiden mukaista toimintaa ja sosiaalityön lähtökohtana alkuajoistaan lähtien on ollut kansalaisten keskinäisen tuen edistäminen. Puheenvuorosta jää kuitenkin epäselväksi onko aktivointi toimimaan mobilisointia ja innoittamista oman yhteisön kehittämiseen ja yhdyskuntatyön ruohonjuuritason aktivoivaa asukastyötä vai ylipäättään oman elämän suhteen aktivoitumista. ”Tekemään omaa ohjelmaa” viittaa Aila-Leena Matthiesin (2000, 239, 249) nimittämään irralliseen puuhasteluun. Hänen mukaan nykyaikana kansalaistoiminnan funktio mielletään paikallisviranomaisten ja poliitikkojen taholta ensisijaisesti sopeuttamiseksi ja irralliseksi puuhasteluiksi ilman, että muutetaan mitään olennaista itse syrjäyttämistä aiheuttavissa rakenteissa. Näin yhdistäisin kommentti enemmän aktivoivaan kuin vaikuttamispositioon.

Näin ollen osallistuja L: n esittämä kysymys pohtiessaan asukasosallisuutta: ” *ne osallistuu mihinkä?* ” on aiheellinen kysymys pohdittaessa sosiaalialan työn ja kansalaistoiminnan yhteyttä. Matthies (2008, 68) painottaa, että kansalaisten aidolla osallistumisella ei tarkoiteta kulloisenkin kohderyhmän hakeutumista muodollisiin yhteisiin aktiviteetteihin, joita on luotu pelkästään osallistamistarkoituksessa. Kysymys aidossa osallistumisesta on vaikuttamismahdollisuuksista. Puheenvuorossa aktivointi voitaisiin korvata myös sanalla innostaminen, jossa päämääränä on tietoisuuden herättäminen, olemassa olevien kykyjen tukeminen, yksilöiden, ryhmien ja yhteisöjen osallistumiskyvyn vahvistaminen tai mahdollisuuksien luominen yhteisöjen elämänlaadun parantamiseen ja yhteisön kehittämiseen (kts. Kurki 2000, 19–20).

Vaikka alueen asioihin vaikuttaminen koetaan haastavaksi ja alueen asukkaita mobilisoivaa osallisuutta tukevaa positiota ei konstruoida itselle kuuluvaksi, sosiaalialan työntekijät löysivät asuinalueen rakenteisiin vaikuttajan position osallistumalla asuinalueen toimintaan (kts. Närhi 2004, 62). Jo keskusteluiden alussa pohdittiin huhtikuussa 2011 mahdollisuuksia vaikuttaa asukastilaan alueella ehkäisevän työn positiosta:

Tutkija: ”*Sitä sitten mieltii tätä roolia, aikuissosiaalityön, mikä se meidän?* ”

L: *Miksei Kyläpajat tai Tapanilanasemat houkuttele ihmisiä, että siellä ei ole sen tapaista toimintaa, sen tapaista avointa kahvilaa, johon vois piipahtaa, on se sitten lapsiperhe tai rattaiden kanssa, tai rollaattorin kanssa joku tai joku työtön leimaantumatta.*

J: *totta*

H: *kyllä*

Tutkija: *Ei niissä oikein.*

H: *Mä olen kanssa sitä mieltä, että siinä joku mättää, että ne ei vedä. Toisaalta siellä on tiloja. Sehän on musta tässä yksi funktio tässäkin jutussa, että jos ihmiset tulevat sanomaan, että tänne tarvis saada, kun siellähän on jo. Ne vaan tarvis muuttaa sellaiseen käyttöön, että ne ovat jotenkin kiinnostavia.* ”

Asukastila nostettiin esille uudestaan alueanalyysihankkeen palautekeskustelussa helmikuussa 2012, kun pohdittiin yhdessä mitä on saatu aikaan ja mihin on kyetty

vaikuttamaan. Osallistuja H kuvaa asukastila Kyläpajalle aikaansaattua muutosta ja mahdollisuutta kehittää toimintaa:

”Kyläpajalle saatiin hankerahoilla aika paljonkin, että sinne tehtiin sellainen olohuone, Uusix- verstaalta haki sinne semmoisen sohvakalusto systeemin ja kirjahyllyn ja sen kautta suunnittelevat uutta toimintaa.”

Kyläpajan kehittäminen voidaan katsoa osaksi kansalaislähtöisen työn kehittämistä, johon alueanalyysin tekeminen on johtanut (kts. Greenin 2000). Nylundin (2005, 150–151) mukaan yksi konkreettisia toimenpiteistä kaupunkisosaalityössä on löytää fyysisiä tiloja ihmisten kohtaamisille, sillä tilat tarjoavat mahdollisuuden osallisuuteen. Matalankynnyksen kohtaamispaikat mahdollistavat kansalais- ja ammattitoimijoiden kohtaamisen ja uusien työmenetelmien kehittämisen. Inkeri Rehtilä (2009, 136) lisensiaattitutkimuksessaan toteaa, että tärkein asukastilojen merkitys asukkaiden hyvinvoinnille on kansalaisuuden vahvistuminen elämäntilanteissa, joissa valinnanmahdollisuudet muuten ovat vähäisempiä. Toisaalta tutkimuksessa yhdyskuntatyö asukastiloissa sitoutuu paikalliseen toimintatapaan ja kansalaiskeskeisyyteen, muttei olosuhteiden muuttamiseen rakenteisiin liittyvänä hyvinvointityönä. (emt., 137–138.)

Rakenteisiin vaikuttamispositio tulee esille paitsi fyysisiin rakenteisiin niin myös asenteisiin vaikuttamisena (kts. Närhi 2004, 60). Osallistuja L pohtii helmikuussa 2012 kokemustaan mukana olosta toimijoiden kokouksessa Pikku Huopalahdessa. Hän viittaa minun tutkijana tuomaan materiaaliin käytäntötutkimuksestani (kts. Tonteri 2011, 161) ja reflektoi sitä mitä linkkinä asukkaiden ja huono-osaisten asukkaiden välillä voisi tarkoittaa:

”...Sitten tuolla toisella puolella rakenteellisessa sosiaalityössä oli tää toimia linkkinä asukkaiden ja huono-osaisten asukkaiden välillä. Se on jo niin pieni muotoista, mä mietin kun me oltiin siellä mikä se, Tapanilan asemalla ((toimijoiden kokous)). Siellä tuli minun mielestä jotenkin, särähti korvaan vähän sellaisia maahanmuuttajavastaisia mielipiteitä aika paljon. Aina siinä muistaisi sanoa tämän sosiaalityön kannan siihen, että jotenkin mikä siinä on se positiivinen ja hyvä kun ne asukkaat moni ei näe mitä kaikkea rikkautta tuo myös tämä monikulttuurisuus...”

Osallistuja L:n reflektointi voidaan liittää kriittisen teorian ja tulkita vastadiskurssiksi kommunitaristiselle diskurssille. Kriittisessä sosiaalityössä kiinnostus kohdistuu paikallisiin käytäntöihin ja niissä rakentuvaan tietoon ja valtasuhteisiin. Postmoderni tietokäsitys tunnistaa tiedon ja vallan kietoutuvan yhteen. (Fook 2002.) Sosiaalityöntekijä voi osallistua diskurssiin, kun kuulee eriarvostavaa puhetta, joka särähtää korvaan. Tässä puheenvuorossa ollaan konfliktitietoisia: yhteisöt nähdään ristiriitaisina ja rakenteellinen epätasa-arvo ja diskriminaatio yhdistetään etnisyyteen. Näin voidaan vahvistaa marginaalissa olevien ryhmien ääntä ja edistää sosiaalista muutosta. (kts. Stepney & Popple 2008, 48–49.) Edellinen puheenvuoro konkretisoi myös mahdollisuuden asettua rakenteisiin vaikuttamispositioon verkostotoimijana. Näkyminen alueella voi tarkoittaa myös kriittisempää työtettä ja alueelliseen eriarvoisuuteen vaikuttamista.

7.2.5 Julkisen sosiaalialan työntekijöiden erilaiset positiot suhteessa vapaaehtoistyöhön ja kansalaistoimijoihin

Puheessa on esiintynyt nuorisohuolen ratkaisuna **vapaaehtoisia kannattava positio**. Tällöin julkisen perussosiaalityön roolina nähtiin vapaaehtoisten organisoiminen. Vapaaehtoiset tulevat aineistossa esille myös **aktivoimisposition yhteydessä**. Tällöin aikuissosiaalialan työn rooliksi nähdään vapaaehtoisten aktivointi mukaan vetämään toimintaa asukastilaan. Seuraavassa tutkijana reflektoin käytyjä keskusteluja maaliskuussa 2012 ja samalla vahvistan aktivoivaa positiota ja vapaaehtoisia kannattavaa positiota:

” ((Kollega)) puhui jostain asukkaasta, että tavallaan se, mikä olisi mahdollista etsiä vapaaehtoisiksi, että jos on joku asukas, asiakas alueella, joka vois alkaa jotain, on joku taito, että haluaisiko se vetää jotain avointa toimintaa. Tällaiseen voitaisi meidän asiakkaita aktivoita.”

Puheessa esiintyi myös **vapaaehtoisia sitouttava positio**: vapaaehtoisten odotetaan sitoutuvan avoimen asukastoiminnan vetämiseen. Marraskuussa 2011 suunniteltaessa asukastilaan avoimia ovia tullaan edellyttäneeksi asukastilassa vapaaehtoistoimintaa ja siihen sitoutumista:

A: ”No, eikös siellä vois olla aikuisten levytanssit, tällainen joku ryhmä, ketä siellä on niin valita sitten, jotka niin kuin sitoutuisi olemaan, niinhän Horisontissakin se toimii, että jos sinne liittyy niin ne edellyttää sellaista vapaaehtoistoimintaa

H: mm mm

A: Niin täytyishän sitä pikkusen sitoutua, että tällainen toimii.”

Aktivoiva puhe voidaan myös nähdä viranomaisen suunnittelemassa ja ehdottamassa toimintojen sisällöissä, ”irralisessa puuhastelussa”. Puheen voi tulkita ristiriitaiseksi. Voiko julkinen sosiaalialantyo odottaa asukastilalta toiminnan kohdentamista tietyille ikäryhmälle, odottaa säännöllisiä ryhmiä ja yksinäisyyteen kohtaamispaikkaa ja samalla edellyttää oman organisaation tavoitteiden toteuttamista vapaaehtoisten voimin?

Seuraavassa keskustelussa vapaaehtoisvoimin vedettävä asukastila konstruoidaan ideaaliksi ja toiminnan kehittäminen määritellään asukkaiden toimikunnan vastuulle. Tällainen diskurssi voidaan liittää vapaaehtoisuutta ja yhteisvastuuta korostaviin Big Society ajatuksiin. Kansalaistoimijoiden ja yhteisöllisten keskusten varaan jätetyllä yhteisöllisyydellä on riskinsä: mikäli vapaaehtoistoimijoiden rinnalla ei ole tarpeeksi ammatillista tukea toiminta usein tyrehtyy ja näivettyy (Matthies 2008, 77). Tämä todetaan myös seuraavassa keskustelussa, jonka lopuksi osallistuja H määrittelee ongelmaksi asukasaktiivisuuden puutteen:

A: ”Ja voisihan siellä kysyä sellaisia vapaaehtoisia toimijoita ketkä haluaisi tulla toimimaan, esimerkiksi ottamaan siivouksen haltuunsa.

Tutkija: Niin että mitä se asukastilan vetäminen niin kuin vaatii, että]

A: [Onks siinä joku Kyläpaja toimikunta, tai onko siinä olemassa joku toimintaryhmä? Eiks sinne vois valita sellaisen ryhmän, joka rupeaa sitä niin kuin enemmän tekemään sitä, kehittämään sitä toimintaa?

H: Siis varmaan se olisi ihan ideaali. Kai se on se ongelma, että miten sinne saadaan sitä jengia.”

Vapaaehtoisista puhutaan samassa marraskuun 2011 keskustelussa myös **kumppanuus- ja yhteistyöpositiosta**, jolloin näkyy myös julkisen sosiaalityön oma toimijuus. Seuraavassa puheenvuorossa esitetään yhteiskehittelyn tuloksena vaihtoehto aikaisemmin keskustelussa vallalla olleeseen vapaaehtoistoimijoita vastuuttavaan diskurssiin. Nyt korostuu halu olla alueella yhdessä kehittämässä ja vastaamassa

alueelta nousseisiin tarpeisiin kumppanina. Osallistun seuraavassa tutkijana keskusteluun kumppanuuspositiosta ja argumentoin alueanalyysin tuloksilla:

Tutkija: *”Sehän on noussut sieltä analyysistä tavallaan tääkin.*

A: *Tässä on tila, tätä voi käyttää. Kuinka Pikku Huopalahtelaiset sen hyödyntää, kuinka sitä voi käyttää?*

H: *Niin sitä mä ajattelin, että kävelläänkö me sitten ((asukastilan emännän)) yli siinä, jos me ruvetaan hirveesti markkinoimaan, että käyttäkää tätä tilaa miten ikinä haluatte.*

A: *Eihän se hänen tila ole.*

H: *No se siellä kuitenkin on joka päivä siellä emännöimässä, että miten se jotenkin.*

A: *Hänen kanssa pitäisi keskustella näistä yhdessä, että mitkä ne hänen ajatukset ovat. Tulisikohan hän tänne?”*

Myös helmikuun ja maaliskuun 2012 keskusteluissa yhteisösosiaalityöstä puhuttaessa alueella korostuu oma rooli suhteessa alueen vapaaehtois- ja yhdistystoimijoihin. Helmikuussa Osallistuja L puhuu kumppanuus- ja yhteistyö sekä jalkautuvasta aluetyön positiosta:

”Tavallaan niin kuin pohjaa seuraavalle askeleelle, että mun mielestä se väylä Kyläpajaan on luotu, semmoinen kunnan yhteistyösuhde, että se on nyt meistä kiinni miten me sitten jatkettais.”

Argumenttia vahvistetaan metaforisesti ”on luotu pohjaa seuraavalle askeleelle” ja puheessa kuuluu myös oman kokemuksen kautta argumentointi. Maaliskuussa 2012 refleктоitaessa sosiaalialan työntekijöiden vierailua soppapäivässä asukastilassa osallistuja A vahvistaa tulevaisuusorientoituneessa kommentissaan kumppanuuspositiosta sosiaalityön tärkeyttä olla mukana alueella. Argumentissa nojataan asukkailta tulleeeseen palautteeseen ja käytetään vahvikeilmaisuna *nimenomaan* sanaa painottamaan asian tärkeyttä:

”Mun mielestä tosi mukavasti keskusteltiin ja nehän ((asukkaat)) halus nimenomaan, että sosiaalityö on siellä mukana ja sitten ideoitiiin. Siellä oli ainakin viisi, kuusi ideaa tuli mun mielestä semmoista jatkotyöskentelyyn.”

7.3. Millaisia luokituksia puheessa rakennetaan asiakkaille ja asukkaille?

7.3.1 Aktiiviset osallistajat vs. passiiviset sosiaaliaseman asiakkaat

Keskustelussa konstruoidaan aikuissosiaalialan asiakkaita omaksi erityisryhmäksi. Huhtikuussa 2011 alueanalyysikeskusteluissa suunnitellaan asukasfoorumia ja osallistuja H kommentoi tiedottamista tilaisuudesta näin:

”Pikku Huopalahden asiakkaille ainakin kirjeen mukana ja sitten vois muutamille soitella, että saataisi myöskin sitä porukkaa mukaan. Tännehän syöksyy ne, jotka kiljuvat niistä koiran kakoista ja liian kovaa pyöräilevistä ja ties mitä jotka on aina joka paikassa mukana aktiivisesti. Että saatais tän talon asiakaskuntaa siihen...”

Puheessa konstruoidaan sosiaaliaseman asiakkaat passiivisina, vaikeasti tavoitettavina, harvoin alueen tapahtumiin osallistuvina ja aktivoimista vaativina. Osallistuja H faktualisoi tämän oman kokemuksensa kautta tosiasiaksi näin:

”... tosi asia on se että ihmiset tulee silloin, kun niille henkilökohtaisesti sanotaan, joku pyytää. Se on nyt vaan kaikissa meidän systeemeissä niin.”

Asiakkaiden luokittelua tapahtuu myös myöhemmissä keskusteluissa. Helmikuussa 2012 osallistuja H konstruoi ryhmät maahanmuuttajat ja syrjäytymisvaarassa olevat, jotka eroavat hyvinvoivista asukkaista. Sosiaalialantyon asiakkaat kuvataan erityisenä porukkana, joka pitäisi tavoittaa:

”... Suurin huoli on se, miten me saadaan tämä ryhmä maahanmuuttajat ja syrjäytymisvaarassa olevat siellä alueella. Miten me kuullaan heitä? Kun alueella ollaan tavoitetaan ne, jotka voivat hyvin, eikä tavoiteta tätä porukkaa... Mä jotenkin näen, että tän sosiaaliaseman, entisen sosiaaliaseman työntekijät ovat tässä jotenkin sellaisia avainhenkilöitä.”

Sosiaalialan asiakaskunnan konstruoiminen passiivisiksi ja vaikeasti tavoitettaviksi liittyy erityisesti aktivoimis- ja osallistamispositioon sekä alueen tuntemis- ja hyödyntämispositioon. Edellisessä kommentissa osallistuja H konstruoi sosiaalialan

työntekijät avainhenkilöiksi tavoittelemaan eniten osallistamista tarvitsevia asiakkaita. Voidaan kysyä, voidaanko alueen syrjäytymisvaarassa olevia edes tavoittaa julkisen sosiaalialan yksilötyön kautta, varsinkaan tämän päivän sosiaalitoimen tehostamispaineissa (kts. Stepney & Popple 2008)?

7.3.2 Passiiviset nuoret, jotka tarvitsevat jotain erityistä

Helmikuun 2012 keskustelussa nuoret aikuiset sosiaalityön asiakkaat konstruoidaan toisaalta erityisryhmäksi ja toisaalta passiivisiksi, joita on vaikea motivoida ja saada liikkeelle:

L: ”...sitten on tää toive, jos kuuntelee, että nuorille olisi kuitenkin jotain erityistä. Lähtekö nuoret johonkin mihinkä tulee jotain 50 kymppisiä, se on just se että nuoria on niin vaikea saada motivoitua.

Q: mhh

P: Se pitää paikkansa oikeesti.”

Puheessa vedotaan omaan kokemukseen ja faktuaalistetaan kommentilla ”*se pitää paikkansa oikeesti*”. Puheessa käytetään myös toistamista nuoren asiakkaan passiivisen position rakentamiseksi. Aikaisemmin puhuja P oli jo määritellyt nuoria näin:

”Mutta onhan olemassa ja sellaisia, joiden kanssa on aika hankala rakentaa sellaista ihan normaalisosiaalityötä, koska ne ovat aika passiivisia ja niiden passiivisuus on esteenä. Jollakin tavalla niitä ei saa liikkeelle ...”

Aktivoimispositiosta käsin leimataan asiakkaat helposti syrjäytyneiksi, jotka tarvitsee liittää yhteiskuntaan. ”*Hankaluus rakentaa normaalisosiaalityötä*” voi olla seurausta myös liittämisen- ja aktivoimistoimenpiteistä. Juhila (2006, 93) argumentoi, että liittämistehtävä voi lisätä asiakkaiden ja sosiaalityöntekijöiden etäisyyttä. Sosiaalityöntekijä on asiantuntija, joka määrittelee muutoksen tarpeet. Näin asiakas ei tule kohdatuksi kokonaisuena. Sosiaalityöntekijä käyttää määrittelyvaltaa leimaamalla asiakkaan passiiviseksi ja syrjäytyneeksi. Ei ole ihme, jos asiakas alkaa kokea työntekijän vastustajana. (emt., 84, 97, 99.)

7.3.3 Kohderyhmänä ”päivähengailijat ”vs. alueen asukkaat

Kohderyhmää alueelliselle työlle halutaan puheessa rajata huhtikuussa 2011. Puheessa asetetaan vastakkain aktiiviset, työssäkäyvät ja alueella päivisin olevat asukkaat. Olen tutkijana tässä diskurssissa mukana, kun vahvistan tutkija Marjaana Seppäsen käsitteellä osallistuja H:n määrittelyä:

H:”... *mut että ajatuksena, että yritetään nimenomaan tavoitella sitä jengiiä, jotka päivät pyörii siellä itseksensä tai pysyy niissä kämpissänsä.*

Tutkija: *sitä päiväväestöä*

H: *niin*

Tutkija: *Mistä se Seppänen puhuu.”*

Päiväväestö konstruoidaan yksinäisiksi tai eristäytyneiksi omiin asuntoihinsa. Osallistuja L puheenvuorossaan huhtikuussa 2011 omaksuu päiväväestön määritelmän, mutta ei ole niinkään varma tästä konstruktiosta:

”Toskin vois olla, että sieltä löytyisi kymmenkunta ihmistä, jotka ovat siellä. Mikäs se olikaan, hengailevat siellä alueella ja niillä ei oikein olisi mihinkä ne kuuluisi luontevasti, osallisuutta, vaan ovat yksin asunnossa. En mä tiedä. Onks tää oletuksia, että kaikilla onkin joku?”

Sosiaaliaseman asiakaskunnasta ei esitetä myöhemminkään stereotyyppisesti vaan tehdään tarkennuksia, esimerkiksi keskustelussa kesäkuussa 2011:

H:” ... *jos me ajatellaan sitä vielä mitä X sanoi että asiakkailla on vaikeus kiinnittyä alueeseen, sosiaaliaseman asiakkailla, että se on jotenkin tyyppillistä, en tiedä kaikilla.*

L: *ei kaikilla ”*

Myös ristiriitaisuutta aluetyön kohderyhmän määrittelyssä esiintyy jo huhtikuun 2011 keskustelussa ja saman osallistujan puheessa. Osallistuja H pohtii, että asiakasryhmän saaminen kasaan asukasfoorumia suunnittelemaan ei toteutunut ja määrittelee asukasfoorumin kohderyhmää asukkaiden näkökulmasta. Voi olla ilmaisu kertoo, että puhuja hieman epäröi ja ei esitä vahvaa argumenttia:

”...jos saadaan ne tänne ((asukasfoorumiin)) suoraan niit ihmisiä. Ne tulevat tavallaan asukkaina eikä ollenkaan asiakkaina, mikä on vielä parempi toisaalta, voi olla. ”

Kohderyhmän määrittelyssä esiintyy ristiriitaisuuksia myös myöhemmissä keskusteluissa. Helmikuussa 2012 keskustellaan kenelle asukastilan tapahtuma ”*sossun soppa*”, jonka sosiaaliasema järjestää on tarkoitettu:

L:” Onks se niin että me maksetaan koko sossun soppa, jos tulee sieltä alueelta joku sinne syömään? Vai me maksetaan nämä meidän omat toimintarahoiista?

H: Sitä nyt tehdään kolmellekymmenelle sitä soppaa niin se on vähän hassua eritellä.

Tutkija: ja asukasroolistahan sinne tavallaan lähdetään eikä siitä asiakas.

L: joo ja kiva ois saada niitäkin, jotka ei olisi meidän.”

Voidaan siis nähdä, että eri positiossa myös kohderyhmän määrittely vaihtelee. Osallistuja Q argumentoi oman kokemuksensa kautta jalkautuvan ehkäisevän työn positioista helmikuussa 2012:

”Mut se, että sä oot siellä ja tavallaan sä oot siellä niiden asukkaiden kesken. Ne ei oo niin kuin asiakkaita vaan ne on asukkaita. ...Se on ehkä se, että sä pääset toimimaan siellä. ei koko ajan. Ei missään nimessä meidän työaika on sellainen, että me ei voida niin kuin koko ajan olla, mutta et välillä. Et niin kuin se on sun alue, sä toimit niiden asukkaiden kaa. Joihinkin asioihin siellä on ihan kiva osallistua, vaikka se oli niin kuin aluksi että OH HOH.”

Puheenvuorosta voidaan tulkita, että alueelle jalkautuvan ehkäisevän työn positiossa alueella kohdataan asukkaita asiakkaiden sijaan kansalaislähtökohdasta ja alue on tullut osaksi työntekijän identiteettiä: *” se on sun alue, sä toimit niiden asukkaiden kaa”*. Puheessa esiintyy samankin keskustelun aikana ristiriitaisuuksia siitä, kenelle yhteisösosiaalityötä halutaan kohdentaa ja miten asukkaista ja asiakkaista puhutaan. Vallalla on halu rajata toimintaa omille asiakkaille, vaikkakin puheessa esiintyy erilaisia vaihtoehtoisia tulkintoja ja konstruktioita asiakaskunnan passiivisuudesta säröilevät. Puheessa on nähtävissä tasavertaista suhtautumista kansalaisiin ja heidän yhteisöihin,

joka on edellytys demokratian uudistamiseen hyvinvointipalveluissa. Ilman demokratiaa palveluissa on sitä vaikeaa edistää asuinalueitasollakaan. (kts. Matthies 2008, 65.) Näyttää siltä, että puheesta on löydettävissä kumppanuuteen pohjautuva diskurssi, jossa asiakkaita ja asukkaita rohkaistaan aktiiviseen kansalaistoimintaan ja ollaan itsekin mukana asukkaiden rinnalla mukana toiminnassa. Asuinalueella pikemminkin rakennetaan yhteisöllisiä siltoja erilaisten yhteisöjen välille kuin luodaan raja-aitoja ja määritellään kohderyhmiä työskentelylle. (kts. Juhila 2006; Stepney & Evans 2000, 114; Stepney & Popple 2008, 128- 129.)

7.4. Yhteenvetoa yhteisösosiaalityön diskursseista

Löydän aikuissosiaalialan työntekijöiden puheesta erilaisia yhteisösosiaalityön diskursseja. Olen nimennyt ne ”muita toimijoita vastuuttavaksi”, ”uutta oppivaksi”, ”ulos toimistosta”, ”ehkäiseväksi alueelliseksi”, ”osallistavaksi ja osallistumista tukeväksi” sekä ”rakenteisiin vaikuttavaksi ja kehitystä edistäväksi” diskursseiksi. Nämä kaikki diskurssit näkyivät puheessa ja kertovat siitä, miten moniulotteinen käsite yhteisösosiaalityö on. Keskusteluiden alussa näkökulma yhteisösosiaalityöhön oli kapea, mutta erilaiset näkökulmat alkoivat avautua keskusteluiden loppua kohden. Olen koonnut taulukkoon 4 sivuilla 82–83 yhteisösosiaalityön erilaiset diskurssit ja miten nämä diskurssit eroavat toisistaan.

DISKURSSI	Positio	Metaforat	Asiakkaat/ asukkaat/ alue	Organisaatio	Muut toimijat
Muita toimijoita vastuuttava diskurssi	Vetäytyvä	<i>"ei tavallaan oo meidän"</i>	Omien asiakkaiden kanssa toimiminen perinteisellä tavalla	Syy olla kehittämättä työtettä löydetään organisaatiosta ja nykyisestä työtavasta	Vastuu delegoidaan muille toimijoille
	Vapaaehtoisia sitouttava	<i>"sais ohjattua jo tähän mitä on"</i>			
Uutta oppiva diskurssi	Oppijan positio	<i>"aivoradan uudelleen johonkin toiseen sfääriin"</i> <i>"Ei keksitä pyörää uudestaan"</i>	Alueeseen on luotava kontakti	Vaatii ajattelutavan muutosta Organisaatiossa on osaamista, jota pitää hyödyntää	Muut toimijat pitää oppia tuntemaan
Toimistosta ulos diskurssi	Asiakastyön viranomaispositio	<i>"Meidän pitäisi tästä talosta päästä meidän työhuoneista tekemään erilailla tätä työtä."</i>	Asukastiloissa yksilötyötä Tasaveroisempi suhde asiakkaaseen Ei sovi kaikille asiakkaille	Toteutettu jo toisissa kunnissa Odotus palveluverkko-uudistuksesta Tarvitaan tietoliikenneyhteydet ja äänieristetyt huoneet	Muut toimijat voivat tarjota tilat jalkautumiselle
Ehkäisevä alueellinen diskurssi	Jalkautuva, ehkäisevä ja näkyvä positio	<i>"ne maksaa kyllä takaisin sen , että me alettais näkymään alueella."</i>	Alueelle päästävää sisään	Tiimirakenne tukee kehittämistä: kaikilla omat alueet	Muiden toimijoiden kanssa tehdään yhteistyötä ja verkostoidutaan
	Verkosto-toimija ja mobilisoija	<i>"se pitää mennä luomaan"</i>	Oikeus mennä alueelle ja näkyä siellä		Alueen palvelut ja avoimet tilat
	Alueen tuntija ja kuulija	<i>"pohjaa seuraavalle askeleelle"</i>	Aluetta voidaan hyödyttää		
	Kumppanuus- ja yhteistyöpositio	<i>"meistä kiinni miten me sitten jatkettais"</i>	Kaikki asukkaat Asiakkaat nähdään asukkaina		

Osallistava diskurssi	Aktivoiva ja osallistava positio	<i>"verkottaa alueeseen"</i> Toimintaan houkutellaan, kosiskellaan ja käytetään porkkanoita	Asiakkaiden kategorisoitua: passiivisia, vaikeasti tavoitettavia, päivähengailijat	Organisaatio mahdollistaa, kun kaikilla on aluepohja	Muut toimijat apuna alueeseen verkottamisessa ja kiinnittämisessä
	Asiakkaan yhteisöjä kartoittava positio	<i>"miten yhteiskunnassa asioita hoidetaan"</i>	Alue väline osallistamisessa		
	Vapaaehtoisia aktivoiva positio		Ei asiakaslähtöistä		
	Alueen hyödyntäjä				
Osallistamiseen tukeva diskurssi	Voimaannuttava positio	<i>"voimaistais, ties mitä ne ideoi"</i>	Asiakkaiden kokemukset ja halu osallistua	Organisaatio mahdollistaa, kun kaikilla on aluepohja	Aluetoimijoiden kanssa tehdään yhteistyötä
	Yhteisöjen kartoittaja	<i>"hahmotettaisiin yhteisöjä jotenkin laajemmin"</i>	Avoimuus ja kiinnostus asiakkaan elinpiiristä ja yhteisöistä	Mahdollisuus käyttää ehkäisevää tukea osallistumiseen tukemisessa	
	Alueen tuntija	<i>"aukee sellaisia mahdollisia"</i>	Asiakkaan monet roolit		
	Kumppanuuspositio	<i>"pikku puroja mistä lähtee liikkeelle"</i>	Alueen voimavarat ja riskit		
Rakenteisiin vaikuttava ja alueellista kehitystä edistävä diskurssi	Vaikutteispositio	<i>"kaivoon ei kanneta vettä jostain"</i>	Yhteistyössä asukkaiden ja alueen kanssa	Organisaation rakenteilta tarvitaan vakautta	Yhteistyö ja vuorovaikutus muiden toimijoiden kanssa
	Yhteisöjen kehittäjän positio	<i>"Nää on pitkäkestoisia juttuja ennen kuin päästään sinne sisälle"</i>	Edellyttää alueen tuntemista		
	Alueen tuntijan ja kuulijan positio	<i>"oikeesti sinne alueeseen, että päästään vaikuttaa siihen mitä asukkaat haluais"</i>	Rakenteita voidaan muuttaa osallistumalla asuinalueen toimintaan		
	Rakenteisiin vaikuttajan positio				

TAULUKKO 4. Aikuissosiaalialan työntekijöiden diskursseja yhteisösosiaalityöstä

Yhteisösosiaalityö voidaan nähdä vetäytyvästä ja delegoivasta positiosta käsin kuuluvan muiden toimijoiden vastuulle. Tällöin korostuu myös yhteisösosiaalityön näkeminen vapaaehtoisten vastuualueena. Diskurssia kuvaa haluttomuus muuttaa perinteistä omaa toimintaa asiakkaiden kanssa ja organisaation rakenteista löydetään syitä olla kehittämättä yhteisösosiaalityötä. Muille toimijoille on helppo siirtää vastuu, sillä asiat eivät kuulu omaan vastuualueeseen tai on jo niin paljon muuta toimintaa, johon voi ohjata. Tämä yhteisösosiaalityön diskurssi on enemmän vallalla ensimmäisissä nauhoitetussa alueanalyysikeskusteluissa.

Keskustelussa herää myös uutta oppiva diskurssi. Tällöin puhutaan oppijan positiosta ja tunnustetaan, että yhteisösosiaalityötä on mahdollista kehittää. Yhteisösosiaalityö nähdään osana sosiaalityön vanhaa perinnettä. Muut toimijat pitää oppia tuntemaan ja kontakti alueeseen on luotava. Tunnustetaan, että omassa organisaatiossa on olemassa olevaa osaamista, jota pitää hyödyntää. Puheenvuoroissa korostetaan, että opittava työtapa on erilainen kuin totuttu vanha. Ajattelutavan muutos on tarpeen suhteessa nykyiseen palvelusysteemiin, se on kuin *”kääntäisi aivoradan toiseen sfääriin”*.

Yhteisösosiaalityö nähdään erityisesti keskustelujen alussa asiakastyön viranomaispositiosta käsin tapana lähteä toimistosta ulos. Odotus muuttaa omaa toimintaa tulee muualla toteutetuissa työmuodoista ja oman organisaation sisältä. Diskurssi rakentuu laajemmasta taloudellisesta diskurssista tehostaa omaa toimintaa. Yhteisösosiaalityö määritellään asiakkaiden tapaamiseksi asukastiloissa, jolloin epävirallisempi asema saattaa mahdollistaa tasavertaisemman suhteen asiakkaaseen. Muut toimijat voivat tarjota tiloja käyttöön. Tällöin kuitenkin tarvitaan luottamukselliselle asiakastyölle sopivat puitteet kuten tietokoneet ja äänieristetyt huoneet. Näin ei tapahtuisi suurta muutosta työskentelymuodoissa.

Keskustelujen aikana jalkautuvaa työtettä reflektoidaan ja puheessa alkaa korostua yhteisösosiaalityöstä ehkäisevä alueellinen määrittely. Tällöin puhutaan monestakin positiosta: jalkautuvasta ja näkyvästä, verkostotoimijan, alueen tuntijan ja kuulijan sekä kumppanuus ja yhteistyöpositiosta. Yhteisösosiaalityössä korostuu oma rooli alueella ja verkostoissa toimiminen. Yhteistyötä alueen toimijoihin on luotava ja työtavat on luotava jokaisella alueella erikseen. Alueilla halutaan näkyä ja nähdään, että organisaation sisällä tiimirakenteet ja aluepohja voivat tukea yhteisöllisen työotteen kehittämistä. Tärkeää on päästä alueelle sisään ja kohderyhmänä ovat kaikki alueen

asukkaat. Alueen avoimet tilat nähdään mahdollisuutena kohdata alueen asukkaita. Tässä diskurssissa näkyi yhteisösosiaalityön eri näkökulmista alueellinen yhteisösosiaalityö, kaupunkisosiaalityö sekä kriittinen tulkinta. Tämä diskurssi vahvistuu keskusteluiden loppupuolella.

Yhteisösosiaalityön ehkäisevän alueellisen määrittelyn rinnalla esiintyy yhtä vahvana osallistumisen tukeminen. Osallistumista voidaan tukea erilaisista diskursseista käsin: aktivoivasta positioista tai voimaannuttavammasta positioista käsin. Osallistavassa diskurssissa kohteena ovat omat asiakkaat, joiden uskotaan tarvitsevan aktivoivaa työtettä. Asiakkaat kategorisoidaan passiivisina ja yksinäisinä, joiden hyvinvoinnille alueeseen verkottaminen voi auttaa. Alue nähdään välineenä, johon voi asiakkaita kiinnittää. Voimaannuttamalla asiakasta taas tuetaan osallistumaan ja tulemaan yhteisöjen jäseneksi hänen omista lähtökohdistaan käsin. Tärkeää on asiakkaan oma halu osallistua. Työntekijä on kiinnostunut asiakkaan elinpiiristä ja voi löytää sieltä mahdollisuuksia voimaannuttamiseen. Nämä diskurssit kumpuavat jälkimoderneista yhteisöllisistä strategioista. Osallistumista tukeva diskurssi haastaa kuitenkin CSW retoriikkaa kriittisemmällä diskurssilla sekä ammentaa myös ekososiaalisen työn systeemitieteellisistä lähtökohdista.

Yhteisösosiaalityö nähdään myös rakenteisiin vaikuttamisena ja alueellista kehitystä edistävänä. Tällöin puhutaan vaikuttajan tai yhteisöjen kehittäjän positioista sekä asuinalueen rakenteisiin vaikuttajan positioista. Jotta rakenteisiin voi vaikuttaa, tulee asuinalue myös tuntee ja toiminnassa uskotaan vuorovaikutukseen alueen asukkaiden ja muiden toimijoiden kanssa. Vaikuttaminen alueen asioihin tapahtuu pitkäkestoisen prosessin kautta ja tähän tarvitaan vakautta organisaation rakenteilta. Asukkaita yhteen mobilisoivaa positiota ei puheesta löydy tai siihen ei lähdetä mukaan. Tästä yhteisösosiaalityön diskurssissa uskotaan, että rakenteita asuinalueella voidaan muuttaa osallistumalla asuinalueen toimintaan. Diskurssissa ammennetaan osittain yhdyskuntatyön periaatteista ja postmodernista kriittisestä teoriasta.

Alueanalyysistä nousseet nuorisohuolen ja kohtaamispaikan käsittely kuvaavat sitä, miten yhteisösosiaalityön monet näkemykset tulevat esille keskustelujen aikana. Molemmissa asioissa yhteisösosiaalityö nähtiin aluksi muiden toimijoiden tehtävänä ja myös vapaaehtoisia ehdotettiin ottamaan vastuuta. Yhteisösosiaalityö nähtiin toisaalta myös alueellisena työtteenä: kapeammin asiakastyön tekemisenä alueen asiakastiloissa

sekä myös kaupunkisosaalityön mukaisesti ennaltaehkäisevänä asukastyönä ja kumppanuus- ja verkostotyönä. Sekä nuorisotietä että kohtaamispaikkakeskusteluissa yhteisösosaalityö yhdistettiin lisäksi omien asiakkaiden aktivoimiseen tai voimaannuttamiseen. Yhteisösosaalityö nähtiin myös muun muassa keskusteluissa kohtaamispaikasta rakenteellisena työotteena.

Aineistosta näkyy se, että keskusteluissa on päädytty vuorovaikutuksen kautta joihinkin diskursiivisiin tulkintoihin ja toiset tulkinnat ovat jääneet heikommiksi. Tällaisen prosessin kautta on nähtävissä, että työntekijöiden alussa määrittelemää aluetuotaa on konstruoitu sosiaalisen tehtäväksi. Alueanalyysiprosessin aikana omasta toimijuudesta on tullut itsestä kiinni olevaa: on saatu jatkoideoita ja luotu pohjaa seuraavalle askeleelle. Asiakastyön virkamiespositiosta on liikuttu eteenpäin alueellisempiin positioihin ja oma toimijuus on rakentunut alueella toimimalla ja aluetuntemuksen kautta. Seuraavaksi pohdin enemmän diskurssien vaikutuksia, tutkimustulosten rajoituksia ja käyttömahdollisuuksia sosiaalityössä sekä tutkimuksen luotettavuutta. Pyrin esittämään myös jatkotutkimusaiheita.

8. Pohdinta

Tämän tutkimuksen tavoitteena on ollut tunnistaa aikuissosiaalialan työntekijöiden puheesta erilaisia diskursseja yhteisösosaalityöstä yhteisösosaalityön kehittämisprojektin aikana sekä herättää keskustelua siitä, mihin suuntaan haluamme työtettä jatkossa kehittää. Olen pyrkinyt analysoimaan sitä, mikä Matthiesin (2008, 73) mukaan levittää ovela kurjistuvalle politiikalle ja sitä mikä haastaa hyvällä tavalla ajattelumallemme.

Niin kansainväliset kuin suomalaisetkin tutkijat ovat huolissaan sosiaalityön kehityksestä erityisesti aikuisten parissa, sillä sitä luonnehtii priorisointi ja taloudelliset määritteet (kts. Lymbery ja Postle 2010 & Juhila 2008). Myös tässä tutkimuksessa esiintyi tehokkuuteen tähtäävä yhteisösosaalityön diskurssi ja diskurssit olivat usein vallalla olevien ideoiden muokkaamia. Paikallistan toimistosta ulos diskurssin mukaisen asiakkaiden tapaamisen asukastiloissa sekä osallistavan diskurssin osaksi neoliberaalin politiikan mukaista tehostamis- ja säästämisstrategiaa. Myös yhteisösosaalityön

delegoiminen vapaaehtoistoimijoiden vastuulle nuoriso tai asukastila kysymyksissä voidaan liittää vapaaehtoistyötä suosivaan Big Society -ideologiaan, jonka tavoitteena on säästää julkisen sektorin voimavaroja.

Diskurssiteorian mukaisesti erilainen ymmärrys yhteisösosiaalityöstä johtaa erilaiseen sosiaaliseen toimintaan ja ammatillisen kulttuurin rakentumiseen. Erityisesti toimistosta ulos ja osallistavassa diskurssissa korostuu Ifen nimeämän managerialistisen diskurssin asiantuntijalähtöinen hierarkkinen valta ja tekninen positivistisen tieto. Näissä diskursseissa ei jää tilaa asiakkaan tai asukkaan omalle kokemukselle. Erityisesti osallistavasta diskurssista käsin konstruoidaan sosiaaliaseman asiakkaat passiivisina, vaikeasti tavoitettavina ja aktivoimista vaativina. Tällä konstruktiolla voi olla potentiaalisia ideologisia seurauksia. Rakentaako viranomaispuhe toimeentulotuen hakijoille ja aikuissosiaalialan työn asiakkaalle identiteettiä, joka voivat muodostua lamaannuttavaksi? Mikäli sosiaalialan työntekijät eivät näe asiakkaan omia yhteisöllisiä mahdollisuuksia ja potentiaalia asiakkaissaan aitoon osallistumiseen ja kansalaisuuteen, miten voidaan tavoitella sosiaalityön arvojen mukaista sosiaalista muutosta tai eriarvoisuuden vähenemistä? Se mikä diskurssi omaksutaan toiminnan perustaksi, ei siis ole yhdentekevää.

Pohdin mitä merkitystä diskurssien esiintymisen kannalta on ollut sillä, että sosiaalialan työntekijät ovat toimineet alueellisissa paikallisyhteisöissä. Vaikka sosiaalialan työntekijöiden puheessa yhteisösosiaalityö kiinnittyy paljolti jälkimoderneihin yhteisöllisiin strategioihin, argumentoin silti, että alueanalyysi prosessin aikana toimiminen asuinalueella ja aluetuntemuksen lisääntyminen on vahvistanut vastadiskurssia säästämis- ja tehokkuusdiskurssille sekä alueellisen yhteisösosiaalityön (CSW) retoriikalle.

Tulokset vahvistavat, että sosiaalityö ei ole kokonaan etäännyntynyt yhteisötyön ja rakenteellisen työn periaatteista, kuten Roivainen (2008b) argumentoi. Vaihtoehtoinen diskurssi on havaittavissa puheessa esiintyneissä ristiriidoissa siinä kuinka kohderyhmää määriteltiin. Puheessa alkoi esiintyä asiakkaidenkin konstruointi asuinalueen asukkaina ja kansalaislähtöinen suhtautuminen. Aluetuntemuksen ja alueella toimimisen kautta vahvistui myös alueen tuntijan ja kuulijan positiot. Näistä positioista käsin näkyy hyvin Ifen yhteisödiskurssin humanistinen ihmiskeskeinen tieto

sekä asukaslähtöinen valta: alueanalyysissä haluttiin edetä ensin kuulemalla asukkaita tai alueen asukastilassa haluttiin ensisijaisesti kuulla asukkaita ja heidän tarpeitaan sekä myöhemmin suunnitella toimintaa yhdessä. Yksilötyössä voimaannuttavasta ja yhteisöjä kartoittavasta positioista käsin nähtiin myös asiakkaan kuuleminen ja asiakkaan henkilökohtainen tieto ensisijaiseksi. Nämä lähtökohdat avaavat mahdollisuuden kuulla myös marginalisoitujen ihmisten kokemuksia ja edistää heidän osallisuuttaan.

Sosiaalialan työntekijät löysivät myös asuinalueen rakenteisiin vaikuttajan position osallistamalla asuinalueen toimintaan sekä konstruivat yhteisösosiaalityön keskustelujen loppupuolella entistä vahvemmin vaikuttamistyönä. Tällaisessa puheessa toteutuu Ifen mainitsema yhteisödiskurssin sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistäminen. Omalla toimijuudella ja läsnäololla alueella on ollut merkitystä. On vaikeaa arvioida vaikutuksia näin lyhyen hankkeen perustella, mutta tämä tutkimus näyttää tukevan israelilaisten Makaroksen ja Weiss-Gallin (2012) johtopäätöstä siitä, että yhteisösosiaalityöhön osallistuminen vahvistaa sosiaalista orientaatiota ja osallistumista sosiaalisen muutoksen edistämiseen.

Sosiaalialan työntekijöiden puheessa vastadiskurssi oli kuitenkin monesti altavastaajan asemassa. Aineistossa heikompana oli Ifen yhteisödiskurssin ja Stepney & Popplen (2008) edistämän vaihtoehtoisen sosiaalityön diskurssin mukaiset asukkaiden valtaannuttamistyö, muutoksen organisoiminen tai osallistava demokratia kansalaisyhteiskunnassa. Myös osallistava, osallistumista tukeva sekä ehkäisevä alueellinen diskurssi esiintyi monesti samoissa keskusteluissa jopa saman puhujan suusta eri vuorovaikutustilanteissa. Vaihtoehtoisempien ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta edistävien diskurssien valinta ja niihin tukeutuminen ei ole helppoa sosiaalityön käytännöissä, varsinkaan tämän hetken säästöpainneissa. Miten tästä eteenpäin voisi edetä, ja miten edistää yhteisösosiaalityön vaihtoehtoista kriittistä diskurssia koko ajan tehostavassa organisaatiossa?

Ovatko pienet purot sittenkään huono ajatus lähtökohdaksi yhteisösosiaalityölle? Pienet purot argumentoitiin työn lähtökohdaksi alueanalyysihankkeen loppuvaiheessa, kun aluetuntemusta oli jo kertynyt ja alueen asukastila Kyläpaja oli alkanut muodostua omien asiakkaiden osallistumisen ja heidän yhteisöllisyyden tukemisen tilaksi. Kuten Matthies (2002, 248–249) muistuttaa eurooppalaisen vertailututkimuksen pohjalta, että

sosiaalityön ja yhdyskuntatyön mahdollisuudet ovat paremminkin ”pienen askelten” elinympäristön pienten parannusten strategiassa ja osallistumismahdollisuuksien luomisessa, joita ovat esimerkiksi matalankynnyksen asukastilat sekä verkostoituminen alueella eri hankkeiden ja yhteisöjen kesken. Aineistossani yksi sosiaalialantöntekijä toteaa, että ”*se on nyt meistä kiinni miten me sitten jatkettais*”. Todellakin, oleellista on se, millainen diskurssi valitaan toimintaa ohjaavaksi tiedoksi. Aktivoimalla puuhasteluun ei voida puhua osallistumismahdollisuuksista, mutta toimimalla asiakkaiden ja asukkaiden kanssa yhdessä kumppanuuden pohjalta mahdollisuuksia myös osallisuuteen ja alueelliseen kehittämiseen voi avautua.

Alueanalyysihankkeen aikana on voitu toteuttaa ja harjoitella kaupunkisosiaalityötä aikuissosiaalityössä: (kts. Liukko 2009) alueellisia ilmiöitä on tunnistettu yhteisösosiaalityön keinoin; kaupunkiympäristöstä on löydetty mahdollisuuksia, joita on voitu hyödyntää asiakastyössä voimaannuttavana kontekstina sekä asiakastyöstä on tuotettu uudenlaista tietoa yhteisöllisen näkökulman kautta asiakkaiden yhteisöllisistä rooleista ja mahdollisuuksista. Hankkeen aikana on tultu lähemmäs asuinalueita: on alkanut rakentua alueellinen toimijuus ja alettu kehittää osallistavia työkäytäntöjä. Tutkimuksessa löydetty erilaiset ehkäisevän alueellisen diskurssin, osallistumista tukevan diskurssin sekä rakenteisiin vaikuttavan ja alueellista kehitystä edistävän diskurssin yhteisösosiaalityön positiot voivat parhaimmillaan mahdollistaa holistisen, integroidun ja voimaannuttavan käytännön, jossa yksilötyön tehtäviä voi yhdistää laajempaan yhteisöjen kehittämisrooliin (kts. Stepney & Evans 2000, 113; Stepney & Popple 2008, 119).

Tutkimustulokset vahvistavat, että vaikuttaminen yhteiskunnassa ei tarvitse olla vain kunnalliseen päätöksentekoon vaikuttamista. Pohdin kuitenkin alueanalyysin mahdollisuuksia sosiaalisen raportoinnin välineenä. Eeva Liukko (2009) toteaa tutkimuksessaan, että kaupunkisosiaalityön kautta vahvistuu myös tiedonmuodostuksen ja sosiaalisen raportoinnin edellytykset. Alueanalyysiä ei mainittu tässä aineistossa välineeksi rakenteelliseen työhön kuten tehtiin keväällä 2011 käydyissä ryhmäkeskusteluissa samassa työyhteisössä (Tonteri 2011, 157). Yksi osallistuja, joka otti osaa sekä käytäntötutkimukseen että alueanalyysikeskusteluihin sanoitti käytäntötutkimuksessani näin:

”Mä näen ainakin Pikkiksen ((Pikku Huopalahden alueanalyysin)) sellaisena mallina, jota voisi alkaa tekemään useamman osa-alueen kanssa täällä ja sen kumppanuuden kautta alkaa rakentaa, yhdessä löytää niitä väyliä ja olla etsimässä ja viemässä poliittisille päättäjille tai mihin tahansa mihin ne asiat liittyy. ”

Alueanalyysin tekeminen voitaisiinkin nähdä osana rakenteellista sosiaalityötä, jota uudessa sosiaalihuoltolain valmistelussa kuvataan (STM 2012). Sen avulla voidaan lakiehdotuksen mukaisesti tuottaa tietoa asiakkaiden tarpeista ja niiden yhteiskunnallisista yhteyksistä, tehdä toimenpide-ehdotuksia sosiaalisten ongelmien ehkäisemiseksi ja asukkaiden asuin- ja toimintaympäristöjen kehittämiseksi sekä edistää yhteistyötä yksityisten palveluntuottajien ja järjestöjen kanssa paikallista sosiaalityötä sekä muuta palvelu- ja tukivalikoimaa kehittäen. Mielestäni alueanalyysien tekeminen sosiaalisen raportoinnin kannalta on tärkeä jatkotutkimus ja -kehittämisen kohde ja yksi Kati Närhen (2004) mainitsema sosiaalityön vaikuttamisen ja osallistumisen paikka.

Yksi mahdollisuus ylläpitää yhteisödiskurssia aikuissosiaalityössä on yhteisöllisen työotteen yhteiskehittäminen. Tässä tutkimuksessa on haluttu antaa sosiaalialan työntekijöille mahdollisuus osallistua työnkuvan määrittelyyn ja sosiaalitoimiston perinteistä järjestelmälähtöisiä toimintarooleja on haluttu kyseenalaistaa (kts. Vaininen 2011). Tämä tutkimus vahvistaa ajatusta siitä, että yhteisösosiaalityötä voidaan kehittää työntekijälähtöisissä prosesseissa. Yhteisösosiaalityö omaksuttiin tiimin työkäytännöksi ja työyhteisössä on luotu tilaa refleктоiville käytännöille ja tiedontuottamiselle. Tätä näkökulmaa yhteisösosiaalityön kehittämiseksi onkin kaivattu. (kts. Turunen 2004, 192; Stepney & Popple 2008, 173.) Sipilä (2011) väitöskirjassaan toteaa, että yhteisösosiaalityön kehittäminen edellyttää sosiaalityön roolin pohdintaa ja jäsentämistä. Tässä tutkimuksessa on annettu tilaa työntekijöiden toiminnalle, puheelle ja vuorovaikutuksen kautta kehittämiseksi. Mitä pidempään projektia jatkettiin, sitä enemmän alkoi kuulua toimijuus yhteisösosiaalityössä useista eri positioista.

Mielestäni tämän tutkimuksen aikana vahvistettiin sosiaalityön laajempaa roolia aikuissosiaalityössä. Jan Fook (2002, 23) toteaa, että uudenlaisen kriittisen sosiaalityön ensimmäisen askeleen pitäisikin olla oman sosiaalisen toimintakentän vahvistaminen, mikä edellyttää muun muassa vastarintaa suhteessa sosiaalityön tiukkaan managerialistiseen ohjailuun. Mielestäni myös uutta oppivan diskurssin paikantaminen aineistosta on mahdollisuus ja kaiken kehittämisen ydin: se auttaa uskomaan, että

perinteisesti toimimisen kehyksestä voi liikkua toisin toimimisen tapoihin. Avoimuus oppia uutta ja reflektoida omaa toimintaa voi auttaa Paul Stepneyn (2012) peräänkuuluttaman kriittisen yhteisöperustaisen käytännön rakentamiseen työyhteisössä.

Alueanalyysiprosessissa on toteutunut monia vaiheita Stepneyn ja Evansin (2000) kuvaamasta yhteisösosiaalityön kehittämisprosessista. Alueanalyysi auttoi tutustumaan asuinalueeseen ja keräämään sitä koskevaa tietoa. Keskustelufoorumit sosiaaliasemalla sekä alueella auttoivat arvioimaan alueen tarpeita ja voimavaroja. Alueella toimiessa luotiin kumppanuutta alueen toimijoihin. Toimintasuunnitelmaksi keskusteluiden kautta kiteytyi alueen asukastilan ja sosiaaliaseman yhteistyön tiivistäminen ja asukastilan kehittäminen. Voimavaroja on mobilisoitu niin sosiaaliasemalla sekä alueella osallistumiseen verkostoihin ja toimintojen organisoimiseen. Analyysiprosessissa näkyi myös sosiaalialan työntekijöiden osallistuminen asukkaiden kanssa yhteisön kehittämistyöhön. Koko tämän prosessin ajan on kulkenut mukana toiminnan tutkiminen ja arviointi. Tämä tutkimus kirkastaa yhteisösosiaalityön käsitettä, jota alueanalyysiprosessin alussa toivottiin. Kirkastamiseen ovat osallistuneet sosiaalialan ammattilaiset itse heittäytymällä kehittämään yhteisösosiaalityötä aikuissosiaalityössä monien yhdessä käytyjen dialogien kautta. Tämä tutkimus antaa näkökulmia siihen kuinka yhteisösosiaalityötä voidaan jatkossa tehdä monien eri diskurssien viitoittamana. Tärkeää on, että työyhteisössä jatkuu kriittinen reflektio siitä, miten yhteisösosiaalityötä tehdään sosiaalista oikeudenmukaisuutta edistäen ja huono-osaisten asukkaiden tarpeista lähtien. Yhteisösosiaalityö voi toimia orientaatiotapana pikemminkin kuin menetelmänä. Se voi olla näkökulma, jossa esille nousevia asioita katsotaan laajemmin kuin yksilötasolla.

Tutkijana tämä tutkimusprosessi on ollut hyvin kokonaisvaltainen, haastava ja vaikuttava. Aineistosta huomaa, että olen heittäytynyt keskusteluihin myös työntekijänä tutkijan roolin hetkeksi unohtaen. Keskusteluissa reflektoin samalla tavalla kuin muutkin osallistujat omia kokemuksiani ja vaihtelen eri diskurssien välillä. Aineiston analysoiminen on antanut uuden perspektiivin tutkimusprosessiin ja auttanut etäännyttämään ja näkemään laajempia yhteyksiä kontekstin ja puheen välillä. Ymmärrän, että paitsi kuvaan tutkimustulosten kautta sosiaalista todellisuutta samalla myös luon sitä (Jorgensen & Phillips 1999, 112; Jokinen 1999b, 41). Muodostamani diskurssit ovat minun tekemääni tulkintaa, jota olen pyrkinyt argumentoimaan ja

perustelemaan aineistoni avulla. Luotettavuuteen olen pyrkinyt sillä, että olen pyrkinyt nojaamaan analyysissä aineistoon ja löytämään analyysin vihjeet sieltä (kts. Juhila 1999, 212–214). Muodostamani diskurssit tulee myös nähdä osana kontekstia. Analysoitava diskurssi edustaa itseään, eikä sitä voi yleistää muihin konteksteihin. Diskurssianalyttisessä tutkimuksessa keskeistä on väitteiden yleisyys, joita voidaan tehdä kyseisestä tutkimuksesta, mutta sen perusteella ei voi antaa arvioita koko populaatiosta. (Wood & Kroger 2000, 64, 78.)

Olen tietoinen siitä, että äänittäminen saattaa vaikuttaa diskurssiin. Ei ole kuitenkaan selvää tapaa analysoida ja arvioida äänittämisen vaikutusta. (Wood & Kroger 2000, 58–59.) Äänittämisen vaikutusta puheeseen vähentää se, että työyhteisössäni on tehty paljon tutkimuksia ja ryhmäkeskustelujen nauhoittamiseen on totuttu.

Alueanalyysihankkeeseen on osallistunut monia eri ammattiryhmiä. Aineiston analyysissä en ole eritellyt eri ammattiryhmien ääntä tutkimuseettisistä syistä. Lähtökohtana on ollut, että sekä sosiaaliohjaajilla että sosiaalityöntekijöillä on ollut omia yksilöasiakkaita. Pääsääntöisesti hankkeessa mukana olleet ovat olleet innostuneita yhteisösosiaalityön kehittämisestä ja osallistuneet kaikkeen hankkeen aikana tapahtuneeseen omien mahdollisuuksien puitteissa. Kaikki ammattiryhmät ovat osallistuneet keskusteluihin ja yhdessä kehittelyyn varsinkin silloin kun hanke oli jo hyvin käynnissä. En liittäisi mitään diskurssia yksinomaan jonkun ammattiryhmän edustamaksi.

Erilaisia koulutuksia ja ammatillisia rooleja on toki hyvä pohtia. Mielestäni on ollut merkityksellistä, että johtavat sosiaalityöntekijät ovat kaikki osallistuneet keskustelutilaisuuksiin ja hankkeen toteuttamiseen. Diskursiivinen totuus muodostuu myös kokouksissa ja foorumeissa, joihin vain johtavassa asemassa olevat osallistuvat. Näin ollen ruohonjuuritason hankkeessa löydetty vaihtoehtoiset ja kriittisemmät diskurssit voidaan joko sisällyttää omaan puheeseen tai valita tehostamiseen ja säästämiseen tähtääviä diskursseja. Nostaisin myös sosiaalityöntekijöiden suhteen yhteisösosiaalityöhön tarkasteltavaksi. Sosiaaliohjaajien koulutus on toimintapainotteisempi ja näin ollen heillä saattaa olla helpompi jalkautua ja toimia asuinalueella kansalaislähtöisesti. Uskon, että sosiaalityöntekijöillä on annettavaa

alueanalyysihankkeen tapaan juuri tiedontuottamisen ja yhteisösosiaalityön käytäntölähtöisen kehittämisen saralla.

Yhdeksi jatkotutkimustarpeeksi nostaisin yhteisösosiaalityön ja alueellisen työn vaikutusten näkyväksi tekemisen. Tärkeää on osata osoittaa se mitä hyötyä on yhteisösosiaalityöstä asukkaille ja asiakkaille. Kykenemättömyys osoittaa vaikuttavuutta antaa myös helpon syyn karsia toimintoja ja löytää säästökohteita kuten kävi esimerkiksi Lahden OVI AUKI- projektissa. (kts. Lahden kaupunki 2006, 38–39.)

Tämän tutkimuksen tutkimusasetelman yksi puute on jättää asiakkaat ja asukkaat diskurssin muodostajina ulkopuolelle. Projektin aikana on tehty yhteiskehittämistä alueen toimijoiden ja asukkaiden kanssa. Toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa on ollut mukana alueen asukastoimijoita, mutta vähän heitä joiden ääni kuuluu yhteisöissä vähiten. Jatkossa yhteisösosiaalityöstä tulee tehdä osallistuvaa toimintatutkimusta ja käytäntötutkimusta asukkaiden ja asiakkaiden kanssa. Mikäli huono-osaisia kansalaisia otettaisiin mukaan tutkimuksen tekemiseen, vahvistaisi se heidän omaehtoista osallisuuttaan, osallistumisen kokemuksia sekä aktiivista kansalaisuutta. Yhteistutkiminen ja osallistumiseen pohjautuvat tutkimusmenetelmät voisivat toimia lähtökohtana myös asuinalueilla asukkaiden mobilisoimiseen ja sosiaalisen muutoksen organisoimiseen.

Lähteet

Aho, Kristiina (2002) Rööperi-projekti: elämää Etelä-Helsingissä. Teoksessa Aho, Kristiina, Grönlund, Kati, Kauppinen, Pekka, Salovaara, Tuija & Siiki, Anna-Mari (toim.) Rööperi-Myötämäki-Leipäjono. Raportti kolmesta alueellisesta sosiaalityön projektista. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Selvityksiä 2002: 9.

Alasuutari, Pertti (1993) Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Ataçocuğu, Soile (2010) Keitaat, pubit ja epätilat – Työntekijöiden havainnointikokemuksia Roihuvuoresta. Järvenpää: Diak.

Berger, Peter & Luckmann, Thomas (1966) Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Helsinki: Yliopistopaino.

Burgess, Ernest W (1967) Can Neighbourhood Work Have a Scientific Basis? Teoksessa Park, Robert E, Burgess, Ernest W & McKenzie, Roderick D (toim.) The City. Chicago: The University of Chicago Press.

Burr, Vivien (1995) An Introduction to Social Constructionism. London: Routledge.

Burt, Mike & Worsley, Aidan (2008) Social work professionalism and the regulatory framework Teoksessa Fraser, Sandy & Matthews, Sarah (toim.) The Critical Practitioner in Social Work and Health Care. London: Sage Publications.

Clarke, John & Cochrane, Allan (1998) ”The Social Construction of Social Problems” Teoksessa Saraga, Esther (toim.) Embodying the social: constructions of difference. London: Routledge.

Dominelli, Lena (2012) Green Social Work -From Environmental Crises to Environmental Justice. Cambridge: Polity Press.

Epstein, Irwin (2001) Mining for silver while dreaming of gold. Critical data-mining in practice- based research. Taylor & Francis.

Evans, Kathy (2011) ‘Big Society’ in the UK: A Policy Review. Children & Society Volume 25, 164-171

Fairclough, Norman & Wodak, Ruth (1997) Critical discourse analysis. Teoksessa Van Dijk, Teun A (toim.) Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction. Vol. 2. London: Sage.

Fook, Jan (2002) Social Work. Critical Theory and Practice. London: Sage Publications.

Foucault, Michel (1972) The Archaeology of knowledge. London: Routledge.

Foucault, Michel (1980) Power/Knowledge. Brighton: The Harvester Press Limited.

Giddens, Anthony (2000) The Third Way and its Critics. Cambridge: Polity Press.

Green, Roger (2000) Applying a Community Needs Profiling Approach to Tackling Service User Poverty. *British Journal of Social Work* 30, 287–303.

Gustavsen, Björn (1992) Demokraattinen dialogi – dia. Saatavilla www- muodossa http://www.imageaudiovisual.fi/Virekoski/Opettaja_Virekoski/demokraattinen_dialogi/body_demokraattinen_dialogi.html Luettu 19.3.2012.

Habermas, Jurgen (1987) *The Theory of communicative Action. Vol 2. Life World and System: A Critique of Functionalist Reason.* Cambridge: Polity Press.

Halttunen- Somnardahl, R (2008) *Osallistavia menetelmiä ja rakenteita sosiaaliviraston työssä - Opas sosiaaliviraston työntekijöille.* Helsinki: Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.

Hardwick, Louise & Worsley, Aidan (2007): *Bridging the gap between social work practice and community based welfare agencies.* *European Journal of Social Work.* 10 (2), 245-258.

Harrikari, Timo (2008) Riskillä merkityt Lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen poltiikassa. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura Julkaisuja 87 Helsinki: Hakapaino oy.

Hawtin, Murray, Hughes, Geraint, Percy-Smith, Janie & Foreman, Anne (1994) *Community profiling Auditing social needs.* Buckingham: Open University Press.

Healy, Karen (2005) *Social work theories in context.* New York: Palgrave Macmillan.

Heikkinen, Jarmo (2008) *Sosiaalityön ammattikuva sosiaalihuollossa. Tutkimus sosiaalityöntekijöiden näkemyksistä ja kokemuksista sosiaalitoimiston ammatillisesta sosiaalityöstä.* Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 161. Väitöskirja. Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos. Saatavilla www-muodossa <http://www.uku.fi/vaitokset/2008/isbn978-951-27-1220-5.pdf>. Luettu 18.3.2012.

Heikkinen, Hannu L.T. & Jyrkämä, Jyrki. (1999) *Mitä on toimintatutkimus?* Teoksessa Heikkinen, Hannu L. T. & Huttunen, Rauno & Moilanen, Pentti (toim.) *Siinä tutkija missä tekijä.* Jyväskylä: Atena.

Hokkanen, Liisa (2009) *Empowerment valtaistumisen ja voimaantumisen dialogina.* Teoksessa Mäntysaari, Mikko, Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (toim.) *Jyväskylä: PS-Kustannus.*

Holland, Sally, Burgess Stephen, Grogan-Kaylor Andy & Delva Jorge (2011) *Understanding Neighbourhoods, Communities and Environments: New Approaches for Social Work Research .* *British Journal of Social Work* 41, 689–707.

Holland, Sally (2012) *Trust in the Community: Understanding the Relationship between Formal, Semi-Formal and Informal Child Safeguarding in a Local Neighbourhood.* *British Journal of Social Work.* 1–17.

Holstein, James A & Gubrium, Jaber F (1995) *The Active Interview* Qualitative research methods series 37. London: Sage Publications.

Hussi, Taina (2005) *Sosiaalinen raportointi tiedon rakentajana – menetelmäkuvaus ja käytännön kokemukset*. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 4/2005.

Hutchinson, Gunn Strand (2009) *The mandate for community work in the Nordic welfare states*. Teoksessa Hutchinson, Gunn Strand (toim.) *Community work in the nordic countires –new trends*. Oslo: Universitetsforlaget.

Ife, Jim (1998) *Rethinking Social Work. Towards Critical Practice*. South Melbourne: Longman.

Jack, Gordon & Gill, Owen (2009) *The role of communities in safeguarding children and young people*. *Child Abuse Review*. 19 (2), 82-96.

Janowitz, Morris (1967) *Introduction*. Teoksessa Park, Robert E, Burgess, Ernest W & McKenzie, Roderick D (toim.) *The City*. Chicago: The University of Chicago Press.

Jokinen, Arja (1999a) *Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen*. Teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, A (1999b) *Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin*. Teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993) *Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet*. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1993) *Valtasuhteiden analysoiminen*. Teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1999) *Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta*. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.

Jouttimäki, Päivi, Kangas, Saija & Saurama, Erja (2011) (toim.) *Uudistuva ja voimaannuttava aikuissosiaalityö. Visio vahvasta aikuissosiaalityöstä-hankkeen loppuraportti*. Socca. Pääkaupunkiseudun osaamiskeskus. Työpapereita 2011:11.

Juhila, Kirsi (1999) *Tutkijan positiot*. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.

Juhila, Kirsi (2006) *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat*. Tampere: Vastapaino.

Juhila, Kirsi (2008) *Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön yhteiskunnallinen paikka*. Teoksessa Jokinen Arja & Juhila Kirsi (toim.) *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Tampere: Vastapaino.

Julkunen, Raija (2006) Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. Helsinki: Stakes.

Jordan, Bill (2000) Tough Love: Social Work Practice in UK Society Teoksessa Stepney, Paul & Ford, Deirdre (toim.) Social Work Models, Methods and Theories A framework for practice. Dorset: Russell House Publishing.

Jorgensen, Marianne W & Phillips Louise J (1999) Diskursanalys som teori och metod. Lund: Studentlitteratur.

Karisto, Antti (1997) Kaupunkisosaalityö tulee. Teoksessa Viialainen, R & Maaniittu, M (toim.) ”Tehdä itsensä tarpeettomaksi” Sosiaalityö 1990-luvulla. Stakes Raportteja 213.

Karjalainen, Pekka & Karisto, Antti & Seppänen, Marjaana (2003) Lähiöt, kaupunkisosaalityö ja projektitoiminta. Teoksessa Kopomaa, Timo (toim.) Kohti kaupunkisosaalityötä. Haasteena tasapainoinen kaupunki. Helsinki: Palmenia-kustannus.

Karjalainen, Pekka & Sarvimäki, Pirjo (toim.) (2005) Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015 -toimenpideohjelma. Helsinki. Saatavilla [www.muodossa](http://www.muodossa.fi/pre20090115.stm.fi/hl1137582267435/passthru.pdf) <http://pre20090115.stm.fi/hl1137582267435/passthru.pdf> . Luettu 23.2.2011.

Kisby, Ben (2010) The Big Society: Power to the People? The Political Quarterly. 81 (4), 484-491.

Kemp, Susan P (2011) Critical Commentary Recentring Environment in Social Work Practice: Necessity, Opportunity, Challenge. British Journal of Social Work 41, 1198–1210.

Kivistö-Pyhtilä, Tuula (2002) ”Puhetta sosiaalityöstä” Aluesosiaalityön ulottuvuuksia ja positioita Oulun Meri- Toppilan asuinalueella. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskukseen julkaisusarja 2. Oulu. Saatavilla [www.muodossa](http://www.muodossa.fi/www.sosiaalikallega.fi/poske/julkaisut/julkaisusarja/Julkaisu_2.pdf) http://www.sosiaalikallega.fi/poske/julkaisut/julkaisusarja/Julkaisu_2.pdf Luettu 18.3.2012.

Kopomaa, Timo ja Meltti, Tero (2005) Asuinympäristö, kaupunkipolitiikka ja kaupunkisosaalityö. Teoksessa Kopomaa, Timo & Meltti, Timo (toim.) Kaupunkisosaalityötä paikantamassa. Helsinki: Yliopistopaino.

Korkiamäki, Riikka, Nylund, Marianne, Raitakari, Suvi & Roivainen, Irene (2008) Yhteisösosiaalityö kansalaisyhteiskunnan ja asiakastyön rajapinnassa. Teoksessa Roivainen, Irene, Nylund, Marianne, Korkiamäki, Riikka & Raitakari, Suvi (toim.) Yhteisöt ja sosiaalityö kansalaisen vai asiakkaan asialla. Jyväskylä: Ps-kustannus.

Koskiahho, Brita (2002) Onko osallisuus vahvaa demokratiaa? Maankäyttö- ja rakennuslain soveltamisesta. Teoksessa Bäcklund P, Häkli J. & Schulman H. (toim.) Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa. Helsinki: Gaudeamus.

Koskiahho, Brita (2008) Hyvinvointipalvelujen tavaratalossa. Tampere: Vastapaino.

Koskiaho, Briitta (2012) Britannia luo uutta yhteiskuntamallia. Helsingin Sanomat Vieraskynä 4.6.2012.

Koskinen, Simo (2003) Suomalaisen yhteisösozialiteetin kehitys ja nykysuuntaukset. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.) Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kuikka, Ritva (1988): Sosiaali- ja terveystalvelujen alueellistamiskokeilun merkitys. Sosiaalinen Aikakauskirja 82 (3) ,28-34.

Kurki, Leena (2000) Sosiokulttuurinen innostaminen. muutoksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.

Lahden kaupunki (2006) Ovi auki -projektin loppuraportti. Saatavilla www-muodossa [http://www.lahti.fi/www/images.nsf/files/17BB4A3EE6454E15C2257107004C5F24/\\$file/OVIAUKI_loppuraportti_valmis.pdf](http://www.lahti.fi/www/images.nsf/files/17BB4A3EE6454E15C2257107004C5F24/$file/OVIAUKI_loppuraportti_valmis.pdf) Luettu 27.12.2012.

Liukko, Eeva (2009) Perussosiaaliteetin mahdollisuuksia – helsinkiläisten projektien näkökulmia sosiaaliteetin ammatillisiin käytäntöihin. Sosiaaliteetin ammatillinen lisensiaatintutkimus. Helsingin yliopisto. Saatavilla www muodossa <http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=49a11f47-609e-4104-815a-a1a6b3442ee0>. Luettu 1.11.2011.

Lymbery Mark & Postle Karen (2010) Social Work in the Context of Adult Social Care in England and the Resultant Implications for Social Work Education. British Journal of Social Work 40, 2502–2522.

Lynch Deborah & Forde Catherine (2006) Social Work within a Community Discourse: Challenges for Teaching. Social Work Education. 25 (8), 851–862.

Lynn, Margaret (2006) Discourses of community: challenges for social work. International Journal of Social Welfare (15), 110–120.

Makaros, Ayelet & Weiss-Gal, Idit (2012) Comparison of the Social and Professional Ideology of Caseworkers and Community Social Workers in Israel. British Journal of Social Work. 1–17.

Matthies, Aila-Leena & Närhi, Kati (1998) Eheyttämistä, analyttisyyttä ja poliittisuutta- ekososiaalinen lähestymistapa sosiaaliteetissä. Teoksessa Matthies ym. (toim.) Ekososiaalisia oivalluksia sosiaaliteetin arjesta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto paino.

Matthies Aila-Leena, Turunen Päivi, Albers S, Boeck T & Närhi Kati (2000): An eco-social approach to tackling social exclusion in European cities: A new comparative research project in progress. European Journal of Social Work. 3 (1), 43-52.

Matthies, Aila-Leena (2002) Paikallisstrategiat syrjäytymistä vastaan Eurooppalaisen vertailututkimuksen johtopäätöksiä. Teoksessa Juhila, Kirsi, Forsberg Hannele & Roivainen, Irene (toim.) Marginaalit ja sosiaaliteetti. Jyväskylän yliopisto: Sophi.

- Matthies, Aila-Leena (2008) Kansalaisosallistuminen ja yhteisöllisyys eurooppalaisen hyvinvointipolitiikan murroksessa. Teoksessa Roivainen, Irene, Nylund, Marianne, Korkiamäki, Riikka & Raitakari, Suvi (toim.) Yhteisöt ja sosiaalityö kansalaisen vai asiakkaan asialla. Jyväskylä: Ps-kustannus.
- Lister, Ruth (1998) In from the Margins. Citizenship, Exclusion and Inclusion. Teoksessa Barry, Monica & Hallet, Christine (toim.) Social Exclusion and Social Work. Issues on Theory, Policy and Practice. Dorset: Russel House Publishing.
- Mayo, Marjorie (2009) Community work. Teoksessa Adams, R, Dominelli, Lena & Payne, Malcom (toim.) Critical practice in social work. Second edition. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- McDonald, Catherine (2006) Challenging social work the context of practice. New York: Palgrave Macmillan.
- Meyer Carol H & Mattaini Mark, A. (1999) The Ecosystems Perspective: Implications for Practice. Teoksessa Mattaini, Mark, A, Lowery, Christine T, Meyer, Carol H. (toim.) The Foundations of Social Work Practice. Washington, DC : NASW Press.
- Mikkelsen, Britha (2005) Methods for Development work and Research .A new guide for practitioners. London: Sage.
- Mutka, Ulla (1998) Sosiaalityön neljäs käänne. Asiantuntijuuden mahdollisuudet vahvan hyvinvointivaltion jälkeen. Jyväskylän yliopisto SoPhi 27.Jyväskylä.
- Nummela, Tuija (2011) Asiakkaan asema ja oikeuksien toteutuminen aikuissosiaalityössä. Itä-Suomen yliopisto. Kuopio: Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta.
- Nylund, Marianne (2005) Osallisuus ja osallistuminen kansalaistoiminnassa. Teoksessa Kopomaa, Timo ja Meltti, Tero (toim.) Kaupunkisosiaalityötä paikantamassa. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus.
- Närhi, Kati & Matthies, Aila-Leena (2001) What is Ecological (self-)Consciousness of Social work? Teoksessa Matthies, Aila-Leena & Närhi, Kati & Ward, Dave (toim.) The Eco-social Approach in Social work. SoPhi. Jyväskylä.
- Närhi, Kati (2004) Sosiaalityöntekijät paikallisen tason vaikuttajina. Teoksessa Närhi, Kati. The Eco-social Approach in Social Work and the Challenges to the Expertise of Social Work. University of Jyväskylä.
- Ohmer, Mary L. & Korr Wynne S (2006) The Effectiveness of Community Practice Interventions: A Review of the Literature. Research on Social Work Practice 16, 132-145.
- Oikeusministeriö (2005) Kohti aktiivista kansalaisuutta. Kansalaisyhteiskunta 2006 – toimikunnan raportti. Oikeusministeriön julkaisu 2005:14.
- Parton, Nigel (2000) Preface. Teoksessa Stepney, Paul & Ford, Deirdre (toim.) Social Work Models, Methods and Theories A framework for practice. Dorset: Russell House Publishing.

- Parton, Nigel (2003) Rethinking *Professional Practice*: The contributions of Social Constructionism and the Feminist 'Ethics of Care'. *British Journal of Social Work*. 33 (1), 1-16.
- Pohjola, Anneli (1993) Tiedontuotanto sosiaalityössä. Teoksessa Granfelt, Riitta ym. (toim.) *Monisärmäinen sosiaalityö*. Jyväskylä: Gummerrus.
- Potter, Jonathan & Wetherell, Margaret (1989) *Discourse and Social Psychology*. London: Sage Publications.
- Prynn, Barbara (2008) Reflections on past social work practice: The Central role of relationship. Teoksessa Fraser, Sandy & Matthews, Sarah (toim.) *The Critical Practitioner in Social Work and Health Care*. Sage: London.
- Rauhala, Pirkko-Liisa & Virokannas, Elina (2011) Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo. Teoksessa Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin, Marja (toim.) *Sosiaalityön arvot ja etiikka*. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Rehtilä, Inkeri (2009) *Inhimillinen toiminta asukkaiden tiloissa. Sosiaalityön ammatillinen lisensiaatintutkimus, Yhteisösosiaalityön erikoisala, Helsingin yliopisto: Yhteiskuntapolitiikan laitos*.
- Roivainen, Irene (2004) Local communities as a field of community social work. *Nordic community work from the perspective of Finnish community-based social work. Nordisk Sosialt Arbeid*. 24 (3), 194-207.
- Roivainen, Irene (2008a) *Yhteisöt ja yhteisösosiaalityön lähtökohdat*. Tampere: University Press.
- Roivainen, Irene (2008b) Onko yhdyskuntatyö katoamassa suomalaisesta sosiaalityöstä? Teoksessa Roivainen, Irene, Nylund, Marianne, Korkiamäki, Riikka & Raitakari, Suvi (toim.) *Yhteisöt ja sosiaalityö kansalaisen vai asiakkaan asialla*. Jyväskylä: Ps-kustannus.
- Roivainen, Irene (2008c) *Yhteisölähtöisen otteen paikka aikuissosiaalityössä*. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (toim.) *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Tampere: Vastapaino.
- Satka, Mirja; Pohjola, Anneli & Rajavaara, Marketta (2003) Vaikuttamisen vaihtuvat tulkinnat. Teoksessa Satka, Mirja; Pohjola, Anneli & Rajavaara, Marketta (toim.) *Sosiaalityö ja vaikuttaminen. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2*. Jyväskylä: SoPhi, 7-29.
- Saurama, Erja & Julkunen, Ilse (2009): *Lähestymistapana käytäntötutkimus*. Teoksessa Mikko Mäntysaari ym.(toim.): *Sosiaalityö ja teoria*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Seppänen, Marjaana. (2001) *Liipolan Onni. Asuinalueen sosiaalinen erilaistuminen ja merkitys asukkaille*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Sipilä, Anita (2011) *Sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet - Tiedot, taidot ja etiikka työntekijöiden näkökulmasta kunnallisessa sosiaalityössä*. *Dissertations in Social*

Sciences and Business Studies No 28. Itä-Suomen yliopisto. Kuopio:
Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta.

Stakes (2000a) Avaimia yhteisöanalyysiin Ideakortti 7/00. Saatavilla [www.muodossa http://groups.stakes.fi/NR/rdonlyres/F9545A5E-5355-49B1-8C87-3E9F2A29CB59/0/ideakortti7_00.pdf](http://groups.stakes.fi/NR/rdonlyres/F9545A5E-5355-49B1-8C87-3E9F2A29CB59/0/ideakortti7_00.pdf) .Luettu 1.3.2011.

Stakes (2000b) Yhteisöanalyysillä työ alkuun! Ideakortti 3/00. Saatavilla [www.muodossa http://groups.stakes.fi/NR/rdonlyres/2C8C444A-00BA-4826-877B-EE27E0110949/0/ideakortti3_00.pdf](http://groups.stakes.fi/NR/rdonlyres/2C8C444A-00BA-4826-877B-EE27E0110949/0/ideakortti3_00.pdf) Luettu 1.3.2011

Stepney, Paul (2000) Implications for Social Work in the New Millenium. Teoksessa Stepney, P & Ford, D (toim.) Social Work Models, Methods and Theories. A framework for practice. Dorset: Russell House Publishning.

Stepney, P & Evans, D (2000b) Community social work: Towards an Integrative Model of Practice. Teoksessa Stepney, Paul & Ford, Deirdre (toim.) Social Work Models, Methods and Theories. A framework for practice. Dorset: Russell House Publishning.

Stepney, Paul (2006) Mission Impossible? Critical Practice in Social Work. British Journal of Social Work. 36, 1289–1307.

Stepney, Paul & Popple, Keith (2008) Social Work and the Community A Critical Context for Practice. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Stepney, Paul (2012) luento Towards Critical Practice- Eco-systems theory and critical community work. Helsingin yliopisto 19.4.2012.

STM (2007) Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön tehtävärakennesuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:14.

STM (2012) Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistaminen. Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2012:21.

Suoninen, Eero (1992) Perheen kuvakulmat: Diskurssianalyysi perheenäidin puheesta. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos, Tutkimuksia, Sarja A, Nro24.

Suoninen, Eero (1993) Kielen käytön vaihtelevuuden analysoiminen. Teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.

Suoninen, Eero (1999) Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino.

Särkelä, Mona (2009) Miten huono-osainen voi olla osallinen? Tarkastelussa päihteidenkäyttäjien, toimeentulotuen saajien, vankien ja asunnottomien osallisuus ja aktiivinen kansalaisuus. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto: Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.

Tajnšek, Pavla Rapoša (2005) Research oriented community social work education: lessons from Ljubljana. *European Journal of Social Work*. 8 (3), 323-328.

Tonteri, Tytti (2011) Yhteisöllistä työtettä yhteisöllisesti kehittämässä. Teoksessa Jouttimäki, Päivi, Kangas, Saija & Saurama, Erja (toim.) Uudistuva ja voimaannuttava aikuissosiaalityö. Visio vahvasta aikuissosiaalityöstä-hankkeen loppuraportti. Socca. Pääkaupunkiseudun osaamiskeskus. Työpapereita 2011:11.

Turunen, Päivi (2004) Samhällsarbete i Norden. Diskurser och praktiker i omvandling. Växjö: Växjö University Press.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2009) Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi. Saatavilla [www-muodossa: http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf](http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf) Luettu 21.2.2013

Törrönen, Jukka (2000) Subjektiaseman kasite empiirisessä sosiaalitutkimuksessa. *Sociologia* 3, 243–255.

Vaininen, Satu (2011) Sosiaalityöntekijät sosiaalisen ammattilaisina. Sosiaalityöntekijöiden ja yhteistyökumppaneiden käsitykset sosiaalitoimiston sosiaalityöntekijöiden ammatillisesta toiminnasta 2000-luvun alussa. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto: Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö.

Valve, Katri (2005) Exposure-valottumismenetelmä tiedon tuottamisen ja toiminnan strategisena työvälineenä. *Diakonian tutkimus* 2, 104–117.

Valtonen, Anu (2005): Ryhmäkeskustelut – millainen metodi? Teoksessa Ruusu vuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.): Haastattelu tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

Wood, Linda A & Kroger, Rolf O (2000) Doing discourse analysis. *Methods for Studying Action in Talk and Text*. London: Sage Publications.

Yle Uutiset (2012) Poliisiylijohtaja Paatero haluaisi vapaaehtoisia poliisin avuksi. Saatavilla [www-muodossa http://yle.fi/uutiset/poliisiylijohtaja_paatero_haluaisi_vapaaehtoisia_poliisin_avuksi/6429152](http://yle.fi/uutiset/poliisiylijohtaja_paatero_haluaisi_vapaaehtoisia_poliisin_avuksi/6429152) . Luettu 8.2.2013.

Yle Uutiset (2013) Räsänen kannattaa varauksin vapaaehtoista katupartiointia. Saatavilla [www-muodossa http://yle.fi/uutiset/rasanen_kannattaa_varauksin_vapaaehtoista_katupartiointia/6441341](http://yle.fi/uutiset/rasanen_kannattaa_varauksin_vapaaehtoista_katupartiointia/6441341). Luettu 8.2.2013.

LIITE 1 Alueanalyysiin kerätty tieto

ALUEANALYYSIIN KERÄTTY TIETO	
Tilastotietoa	<ul style="list-style-type: none"> • Tietokeskus • Sosiaaliviraston tilastot toimeentulotuen saajista • Läntisen sosiaaliaseman sosiaalityöntekijöiden asiakkaistaan täyttämä Digium kysely v. 2010
Alueen faktatietoa historiasta ja palveluista	<ul style="list-style-type: none"> • Helsingin kaupungin tietokeskuksen Pikku Huopalahti kirja • Palveluopas
Asukas- ja asiakaskyselyt (huolet, voimavarat ja toiveet) 79 vastausta	<ul style="list-style-type: none"> • Sosionomi (AMK) opiskelijoiden tekemät katuhaastattelut marraskuussa 2010 • Läntisen sosiaaliaseman asiakkaat: kyselyt asukastila Hopealassa ja alueen työntekijöiden kautta loka-joulukuussa 2010 • Kohtaamisia kotikulmilla - hankkeen Unelmapaja 2013 Wilhelmiinassa 2.11.10 • Niemikotisäätiön tuetun asumisen asukastapaaminen 2.2.11 • Kyselyt asukkaille Laskiaisriehassa 6.3.11
Toimijoiden ryhmähaastattelut (huolet, voimavarat ja toiveet sekä alueen palvelut)	<ul style="list-style-type: none"> • Pikku Huopalahden työntekijät Läntisellä sosiaaliasemalla • Vanhuspalveluiden työntekijät 18.10.10 • Aluseulat: 19.10.10 ja 5.4.2011: Lastensuojelu, Vartu ja kotipalvelu, päiväkodit, nuorisotalo, leikkipuistot, Srk, Regio – hanke, MLL • Pikku Huopalahden lastensuojelun työntekijät 13.12.10 • Leikkipuisto Viiripuiston henkilökunta 9.5.11 • PiHuKiinteistöjen vuokralaistoimikuntien puheenjohtajat 24.2.11
Toimijoiden haastattelut (huolet, voimavarat ja toiveet sekä alueen palvelut)	<ul style="list-style-type: none"> • Meilahden seurakunta Diakoniatyö • Asumisneuvoja, kaupungin vuokra-asunnot 24.1.11 • Pikku Huopalahti – seura
Sähköpostikyselyt toimijoille (huolet, voimavarat ja toiveet)	<ul style="list-style-type: none"> • Yhdistyksiltä: Palstaviljelijät, Venekerho • Yritykset: Nouseva aurinko, Tanssipaja Miilu, Pienvaokuvaamo • Neuvolan terveydenhoitaja • Leikkipuisto Rantapuisto • Lähipoliisi
Foorumit alueella, joissa tietoa on arvioitu	<ul style="list-style-type: none"> • Asukasfoorumi 05/2011 • Toimijoiden kokous 09/2011 • Virkamiestyöryhmä Aluseula 03/2012

LIITE 2 Yhteenvedo alueanalyysin tuloksista

YHTEENVETO ALUEANALYYSIN TULOISTA				
	NUORET	LAPSIPERHEET	AIKUISVÄESTÖ	IKÄIHMISET +65
VOIMAVARAT	<ul style="list-style-type: none"> + hyvin toimiva Nuta + alueella harrastusmahdollisuuksia, mm. yhdistyksiä: urheiluseurat, tanssipaja, kansallinen lastenliitto ry + SPR:n jalkapartio + Reggio hanke + alueeseula lasten ja nuorten asialla kuuluu Länsiluotsin alueeseen, 12-15v:lle ennaltaehkäisevätyö 	<ul style="list-style-type: none"> + hyvät lapsiperheiden palvelut: leikkipuistot, alakoulu, päiväkodit + vanhempain yhdistys alakoululla + Päkky + MLL:n toiminta + partio, urheiluseurat, muut yhdistykset + hyvät kulkuyhteydet 	<ul style="list-style-type: none"> + ympäristö, asuinalueen viihtyisyys, sijainti, luonto, ulkoilumahdollisuudet, liikenneyhteydet, kaupat + suurin osa koki ympäristön rauhallisena ja turvallisena + yhdistykset ja järjestöt, mm. Pikku Huopalahti -seura ja -yhdistys + tapaamispaikat: Kyläpaja, Tapanilan asema, muut yhteiskerhotilat / harrastustoiminta + seurakuntakeskus + alueelta ei haluta muuttaa pois + aktiiviset asukkaat, esim. kaupungin vuokralojen puheenjohtajat + HAVAINTOJA ALUEELTA: VOIMAANNUTTAVAA, ERILAISIA ASUNTOTYYPPEJÄ, YHTEISÖLLISYYS: PIHAKIRPPIKSET, PUUTARHAPALSTAT, YRITYS-TOIMINTAA 	<ul style="list-style-type: none"> + Wilhelmiina, Folkhälsan ja Tilkanmäki + Taavetin liikuntapuisto ikäihmisille + Kohtaamisia kotikulmilla - hanke, monenlaista toimintaa esim. kimpakävelyä + apteekki ja lähikaupat + seurakuntakeskus + aktiiviset ikäihmiset + toimintakyvyn ollessa hyvä, on Pikku Huopalahdessa hyvä asua
HUOLET	<ul style="list-style-type: none"> + 9-12v. ei paikkaa, puistossa ja kaduilla hengailevat nuoret 10v + kohtaamispaikkojen, tilojen / harrastusten puute nuorille? + porukointi häiritsee asukkaita, levottomat nuorisojoukot + 18 – 20-vuotiaat, jotka jääneet kotiin makaamaan + onko huumeidenkäyttö lisääntynyt? + lastensuojeluilmoituksia runsaasti nuorista, päihteiden käyttö ja syyllistyminen rikoksiin + poliisiin mukaan häiriöitä vähän, keskittyvät Paciuksen kaareen ja puistot houkuttelee nuorisoa 	<ul style="list-style-type: none"> + nuorten äitien masentuneisuutta ja huonoa jaksamista + vanhempien huonovointisuus synnä lastensuojeluilmoituksiin + yksinhuoltajia kaupungin keskiarvoa enemmän + ”perheiden rahatilanteet kiris-tyneet”, kahden työn tarvetta, + onko varaa käyttää maksullisia palveluja? + kynnys hakea apua korkea, julkisivun pitämisen tarve, + sosiaalista painetta? + mamu-isät syrjäytyvät + nettikiusaaminen ala-aste ikäisillä 	<ul style="list-style-type: none"> + ystävien ja tuttavien vähäisyys alueella + sosiaaliset resurssit heikot, läheisten suhteiden solmiminen ja ylläpitäminen joillekin vaikeaa + <i>eristäytyään kotiin?</i> + pärjäämispaneita ja kriisiytyneitä elämäntilanteita + työttömyys + päihteet ja mielenterveysongelmat + <i>tiedon puute alueen tarjonnasta?</i> + korkeat asumiskustannukset, kovat vuokrat köyhdyttävät , asuntojen huono kunto + ristiriidat asukasyhdistyksien välillä + maahanmuuttajat nähdään sekä voimavarana että huolena + HAVAINTOJA ALUEELTA: PUBEJA, KALLIIT PALVELUT, REVIIRIN SUOJELU, RISTIRIITOJA: HOIDETTUA PIHOJA JA SYNKKIÄ NURKKIA, HYVINVOINTI JA PAHOINVOINTI, ASUNNOTTOMAT MAJAILEE TALOYHTIÖSSÄ 	<ul style="list-style-type: none"> + erakoituminen asuntoon, huonokuntoisia vanhuksia kotona + yhteisöllisyyden puuttuminen, lähikahvila / olohuone + toiminnan puute eri ikäisten ja kulttuuristen ihmisten kohtaamispaikkana + yksinäisyyttä, uudelle alueelle muuttaminen ja verkostojen puuttuminen + vähävaraisten vanhusten palvelut? + kotoutumisvaikeuksia + kielitaidottomuus ja eristäytyminen, sosiaaliviraston vanhuspalveluissa vain vähän maahanmuuttajia
TOIVEENA		<ul style="list-style-type: none"> + maahanmuuttajien ja kantäväestön kohtaaminen 		<ul style="list-style-type: none"> + tiloja harrastuksille ja yhteisöllisyydelle + onko tiedotus olemassa olevista ollut riittävää? + toritoiminnan ja tapahtumien elvytys + vanhusten ”hakeminen” kotoa mukaan esim. vapaaehtoiset ystävät, apua käytännön asioihin

LIITE 3 Kutsukirje työntekijöille

Hei kaikki vanhat ja uudet työntekijät Pikku Huopalahdessa (postinumerot 27 ja 30)!

Olemme tehneet syksystä 2010 lukien Pikku Huopalahden alueanalyysiä. Kutsuisimme teidät **6.2. klo 10–12** palautekeskusteluun Pikku Huopalahden alueanalyysin tiimoilta. Tapaamisen tarkoituksena on myös kertoa uuden organisaation Pikku Huopalahden työntekijöille siitä mitä olemme aikaansaaneet, pohtia yhdessä sitä mitä olisimme voineet tehdä toisin sekä suunnitella tulevaa yhteistyötä alueella.

Saimme pienhankerahaa alueanalyysin tekemiseen ja osallisuuden kehittämiseen Pikku Huopalahdessa vuodeksi 2011. Käytimme rahat alueanalyysissä esille nousseeseen toiveeseen kehittää alueen asukastila Kyläpajaa. Pienhankkeet tulee raportoida ja arvioida. **Arviointiin tarvitsemme teidän mukana olleiden mielipiteitä, jotta voimme kehittää jatkossa toimintatapaa muilla Lännen alueilla.** Arvioinnissa kysytään mm.

- missä asioissa onnistuttiin ja miksi?
- missä asioissa epäonnistuttiin ja miksi?
- mitä opittiin ja mitä voisi tehdä toisin?
- miten hankkeeseen osallistuneet hyötyivät konkreettisesti?
- miten kehittämistä kannattaa jatkaa?

Osallistujien luvalla 6.2 tapaaminen nauhoitetaan tutkimusaineistoksi Tytin graduun. Gradussa ollaan erityisen kiinnostuneita alueellista työstä työtapana aikuissosiaalian työssä, aluetyössä/yhteisötyössä kunnallisen sosiaalialantyon roolista sekä siitä miten heikompiosaisten ääni saadaan kuuluville.

Sähköposti liitteenä on alueanalyysin tämän hetkinen versio sekä aikajana siitä, miten projekti on edennyt. Y-asemalta löytyy lisätietoa Aluetyön alta.

Terveisin,

xxx